

VILHELMINA KOMMUN
Kommunfullmäktiges
sammanträde

Sammanträdesdatum
2021-02-22

Bilagor till ärende 8

Kommunfullmäktiges sammanträde

2021-02-22

Länsstyrelsen
Västerbotten

Föreläggande

2021-01-13

Diarienummer

511-2851-2017

Arkivbeteckning

2402414

1(5)

Enligt sändlista

Förslag till beslut och skötselplan för naturreservatet Södra Gardfjället i Vilhelmina kommun

---

(1 bilaga)

Länsstyrelsen översänder förslag till beslut och skötselplan för naturreservatet Södra Gardfjället i Vilhelmina kommun.

Länsstyrelsen förelägger sakägare att yttra sig över förslaget samt önskar övriga myndigheters, organisationers och enskilda personers synpunkter på förslaget. Länsstyrelsen är också intresserad av att få ytterligare kunskap om områdets natur, kultur och friluftsvärden.

Du har möjlighet att yttra dig angående förslaget **senast den 19 februari 2021**. Ärendet kan komma att avgöras även om du inte yttrar dig.

Du kan lämna in yttrandet på dessa sätt. Ange alltid ärendets diarienummer **511-2851-2017** vid kontakt med oss i det här ärendet.

- via vår e-tjänst som finns på [lansstyrelsen.se](https://www.lansstyrelsen.se). Yttrandet kommer då direkt in i ärendet och ni får en bekräftelse på att vi har mottagit yttrandet. [Lämna in yttrandet i vår e-tjänst.](#)
- via e-post till vasterbotten@lansstyrelsen.se eller
- med brev till Länsstyrelsen Västerbotten, 901 86 Umeå.

Förslaget kommer också att delges genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och Folkbladet. Remisshandlingarna finns också tillgängliga på Vilhelmina kommuns kommunkansli och på Länsstyrelsens webb:

<https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/om-oss/om-lansstyrelsen-i-vasterbottens-land/remisser-och-yttranden.html>

Om du önskar ytterligare information i ärendet är du välkommen att kontakta oss på Länsstyrelsen.

Bakgrund

Domänverket avsatte 1987 domänreservatet Södra Gardfjället i syfte att bevara ett större, sammanhängande, fjällnära skogsområden och angränsande fjällmark. Enligt Domänverkets beslut ska bl.a. skog och övrig vegetation lämnas så orörd som möjligt, skogsbruk inte bedrivs, friluftsliv främjas och forskning uppmuntras. I samband med att Domänverket bolagiserades beslutade regeringen 1995 att bl.a. Södra Gardfjällets fjällnära domänreservat

hade sådana värden att det skulle ges skydd som naturreservat. Namn på platser används i enlighet med Lantmäteriets kartor.

Södra Gardfjällets naturreservat ligger strax norr om Kittelfjäll (Stuore Giemnie) och sträcker sig österut mot Matsdal (Gajhrege) och västerut mot Fättjaur. I norr ansluter området till kommungränsen mot Storumans kommun. Området är variationsrikt med avseende på naturtyper, arter och livsmiljöer. Större delen består av fjällhedar, fjällbjörkskog, våtmarker, små bäckar samt granskog på Kittelfjällets (Stuore Giebnie), Grönfjällets (Kroneje) och Södra Gardfjällets (Klipentjahke) fjällmassiv. Inom området återfinns flera hotade och rödlistade arter. Södra Gardfjället ingår i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000.

Södra Gardfjällsområdet är ett populärt besöksmål för olika naturupplevelser och friluftaktiviteter året om, t.ex. vandring, skidåkning, skoterkörning på leder och fiske. Området har flera intressanta besöksmål och bjuder på vackra vyer över landskapet. I området finns ett stort utbud av fjälleder och stigar för turer året runt. Många olika aktörer verkar inom området och bidrar till dess höga värde för rekreation och friluftsliv.

Södra Gardfjällsområdet är ett mycket betydelsefullt område för Vilhelmina norra och Vapstens samebyar som kalvningsland och betesområde från tidig vår till sen höst.

Motivet för skyddet är att bevara områdets natur- och friluftsvärden och motverka exploatering.

Större delen av marken inom naturreservatet ägs sedan lång tid tillbaka av staten genom Statens Fastighetsverk. Naturvårdsverket har genom överenskommelse med bolag och enskilda inom ESAB förvärvat mark i östra delen av reservatet. Samfälligheter och privata fastigheter ingår inte i naturreservatet.

Länsstyrelsen bedömer att förslaget till naturreservat inte strider mot kommunens markanvändningsplanering eller andra allmänna intressen.

Lena Lundevaller

Bilaga

Förslag till beslut och skötselplan för naturreservatet Södra Gardfjället med bilagor

Sändlista

Delgivningskvitto:

Karl-Evert Anundsson, Grönfjäll 245, 923 95 KITTELFJÄLL
Karin Baer, Fättjaur 36, 923 95 KITTELFJÄLL
Paulus Baer, Kittelfjäll 5706, 923 95 KITTELFJÄLL
Bo Barruk, Revirvägen 4, 923 94 DIKANÄS
Henrik Barruk, Kanaan 63, 923 94 DIKANÄS
Karl Ivar Brodin, Slalomvägen 4, 920 64 TÄRNABY
Inger Eliasson, Matsdal 8, 923 94 DIKANÄS
Monica Grubbström-Jonsson, Forsmark 248, 923 97 SLUSSFORS
Tommy Johansson, Matsdal 117, 923 94 DIKANÄS
Patric Jonsson, Löparstigen 25, 912 33 VILHELMINA
Rikard Jonsson, Henriksfjäll 80, 923 95 KITTELFJÄLL
Lise-Lotte Nordh, Mårdsjö 401, 917 99 DOROTEA
Birgitta Nyberg, Ulriksdal Nöttesta 80, 151 96 ENHÖRNA
Juha Nyberg, Ulriksdal Nöttesta 80, 151 96 ENHÖRNA
Andreas Söderberg, Matsdal 74, 923 94 DIKANÄS
Henrik Söderberg, Matsdal 832, 923 34 DIKANÄS
Per Söderberg, Slingan 3, 923 94 DIKANÄS
Per-Henning Utsi, Boxfjäll 533, 921 64 TÄRNABY
Marcus Vesterlund, Borkan 81, 923 95 KITTELFJÄLL
Sten-Owe Wästerlund, Matsdal 309, 923 94 DIKANÄS
Viktor Vesterlund, Patrongatan 9, 930 47 BYSKE
Ingalill Örjegren, Kyrkbacken 4, 923 34 DIKANÄS

Brev/mail:

Artic Air AB i Klimpfjäll och Hemvan/Tärnaby, info@norrhelikopter.se
Borkan samfällighetsförening, c/o Mikael Ljunggren, Mycelievägen 29, 903 39 UMEÅ
Borka byalags Samfällighetsförening, c/o Conny Lundqvist, Statsås 1, 912 91 VILHELMINA, info@borkan.se
Borkalias samfällighetsförening, c/o Marcus Gustafsson, Förmansvägen 10 lgh 1101, 975 94 LULEÅ
Dikanäs IF, c/o Tommy Sjöström, Slingan 16, 923 94 DIKANÄS
tommy.sjostrom@vilhelmina.se
Dikanäs bygdeförening, c/o Cecilia Andersson, Dikanäsvägen 49, 923 94 DIKANÄS, dbf@dikanas.se
Dikanäs snöskoterklubb, c/o Henrik Söderberg, Matsdal 832, 923 94 DIKANÄS
henriksoderberg@hotmail.com
Lars-Erik Edlund, Inst. för språkstudier, Umeå universitet, 901 87 UMEÅ, lars-erik.edlund@umu.se
Fjällflygarna AB, Adolfström 158, 938 93 LAISVALL, info@fjallflygarna.se
Friluftsförbundet Västerbotten, Kanalgratan 43, 931 32 SKELLEFTEÅ
Grönfjälls Fritidsby, Grönfjäll 101, 923 95 KITTELFJÄLL, info@gronfjall.se
Grönfjälls Stugby, Grönfjäll 204, 923 95 KITTELFJÄLL
Grönfjällsvägens samfällighetsförening, c/o Karl-Evert Anundsson, Grönfjäll 245, 923 95 KITTELFJÄLL
Helinord AB, Stenberg 101, 891 96 ARNÄSVALL, info@helikopter.com
Heliscan A/S, Lugnviksvägen 5, 831 52 ÖSTERSUND, info@heliscansverige.se
Hotell Granen, Henriksfjäll 5680, 910 94 DIKANÄS, granen@granen.nu

Hotell Kittelfjäll, Kittelfjäll 274, 923 95 KITTELFJÄLL, info@hotellkittelfjall.com
Kenneth Hägglund, Matsdal 46, 923 94 DIKANÄS
Stig Jonsson, Södra Matsdal 123, 923 94 DIKANÄS
Kanans Vägsamfällighetsförening, c/o Ingalill Örjegren, Matsdal 154, 923 94 DIKANÄS
Kittelfjäll Adventure, Henriksfjäll 96, 923 95 KITTELFJÄLL, info@kittelfjalladventure.se
Kittelfjäll Experience, info@kittelfjallexperience.com
Kittelfjäll Skilodge, 229 Kittelfjäll, 923 95 KITTELFJÄLL, info@kittelfjall.se
Kittelfjälls skoterförening, c/o Göran Östman, Flärke 160, 894 95 MOLIDEN, info@kittelfjallskoter.se
Kittelfjäll stugförmedling, c/o Patrik Berg, Brännäsvägen 77, 905 83 UMEÅ
Kittelfjäll Utveckling AB, c/o Roger Vikström, Läringsgatan 18, 904 22 UMEÅ kuab@kittelfjall.com
Kittelfjäll Vårdshus, Kittelfjäll 366, 923 95 KITTELFJÄLL, info@kittelfjallvards-hus.se
Sven Larsson, Fättjaur 80, 923 95 KITTELFJÄLL
Matsdals byajaktlag, c/o Simon Hansson, Skenshyttan 143, 781 96 BORLÄNGE
Matsdals hembygdsförening, c/o Mari-Louise Hansson, Matsdal 374, 923 94 DIKANÄS
Matsdal-Skansnäs vägsamfällighet, c/o Hans Hansson, Matsdal 374, 923 94 DIKANÄS
MK Renvård AB, c/o Diana Marja-Kari Omma, Fättjaur 38, 923 95 KITTELFJÄLL
Naturskyddsföreningen i Västerbotten, c/o Sture Gustafsson, Storgatan 55E, 919 31 ÅSELE aquila7k@gmail.com
Net4Mobility HB, Box 1107, 164 22 KISTA info@net4mobility.com
Norrhelikopter, Kultsjövägen 20, 912 98 KLIMPFJÄLL, info@norrhelikopter.se
Gunilla och Thomas Olofsson, Virisen 105, 920 64 TÄRNABY, info@virisen.se
Riksantikvarieämbetet, Box 5405, 114 84 STOCKHOLM registrator@raa.se
Sametinget, Rennäringsavdelningen, Box 90, 981 22 KIRUNA kansli@sametinget.se
Sista Utposten Kittelfjäll AB, 923 95 KITTELFJÄLL
Skogsstyrelsen, 551 83 JÖNKÖPING skogsstyrelsen@skogsstyrelsen.se
Statens Fastighetsverk, Box 2263, 103 16 STOCKHOLM, sfv@sfv.se
Stennäs skifteslag, c/o Karl Evert Anundsson, Grönfjäll 245, 923 95 KITTELFJÄLL
Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Formvägen 16, 906 21 UMEÅ
Sveriges Geologiska Undersökning (SGU), Box 670, 751 28 UPPSALA sgu@sgu.se
Svenska Turistföreningen (STF), Södra Lappland Lokalavdelning, Björkvägen 4, 92142 LYCKSELE stfsodralappland@stfturist.se
Södra Matsdals vägsamfällighetsförening, c/o Nils Vernersson, Paletåvägen 108, 904 41 RÖBÄCK
Telenor Sverige AB, Katarinavägen 15, 116 88 STOCKHOLM
TopHeli Hemavan AB, Laisholm 121, 920 64 TÄRNABY, info@topheli.se
Trafikverket, Ärendemottagningen, Box 810, 781 28 Borlänge, Trafikverket@trafikverket.se
Tärnaby Hemavan Helicopter AB, Morkan, 920 64 TÄRNABY, mail@tarnaby-heli.se
Vattenfall AB, 169 92 STOCKHOLM, eldistribution@vattenfall.com

Vapstens Sameby, c/o Ole-Henrik Omma, Box 107, 920 64 TÄRNABY

info@vapstensameby.se

Vilhelmina kommun, Torget 6, 912 81 VILHELMINA, info@vilhelmina.se

Vilhelmina norra sameby, c/o Jonas Stinnerbom, Slingan 45, 923 94 DIKANÄS,

jonas.stinnerbom@biegga.com

Vilhelminabygdens skoterorganisation (VBS), Tingsgatan 8, 912 33

VILHELMINA vbs@vilhelmina.se

Vojmådalens Snökoterklubb, vojmadalenssk@hotmail.com

Vojmådalens stuguthyrning AB, c/o Peter Hörnell, Blåhakevägen 15, 891 40

ÖRNSKÖLDSVIK

Vojmådalens vänner, c/o Leif Ewald, Sjöfartsgatan 3 lgh 1401, 120 62

STOCKHOLM vojmadalensvanner@gmail.com

Västerbottens Museum, Gammlia, Box 3183, 903 04 UMEÅ info@vbm.se

Västerbottens ornitologiska förening, vofstyrelsen@gmail.com

Övre Vojmådalens Bygdeförening, c/o Gunnevi Näslund, Grönfjäll 117, 923 95

KITTELFJÄLL

Så här hanterar länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på

www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Förslag till beslut om bildande av naturreservatet Södra Gardfjället i Vilhelmina kommun

---

(3 bilagor)

Beslut

Länsstyrelsen i Västerbotten beslutar med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken (SFS 1998:808) att det område som redovisas på bifogad karta, bilaga 1, ska vara naturreservat.

För att uppnå och tillgodose syftet med naturreservatet Södra Gardfjället beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § första stycket förordningen (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för naturreservatet.

Med stöd av 3 § förordningen (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan för naturreservatets långsiktiga vård, bilaga 3.

Beslutet riktar sig till var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet. Beslutet riktar sig även till allmänheten.

Administrativa uppgifter

Administrativa uppgifter om naturreservatet.

Namn	Södra Gardfjället
Dossienummer	2402414
NVR-id	2047038
Natura 2000	Södra Gardfjället (SE810397) och del av Virisens vattensystem (SE0810395)
Kommun	Vilhelmina
Län	Västerbotten
Lägesbeskrivning	Cirka 85 km NV om Vilhelmina samhälle
Ekokarter	23F 7g-i, 8f-j, 9f-j; 23G 8a, 9a-b; 24F 0f-j, 1f-j; 24G 0a-b
Mittkoordinat	525963, 7245820 (SWEREF99 TM)
Natureografisk region	33h, högfjällsregion med huvudsakligen nordligt boreal vegetation 36a, norra högfjällsregionen

Gräns	Se beslutskarta, bilaga 1.
Markägarkategori	Staten
Fastigheter	Borkan 1:11, Klitvallen 1:1, Kronoöverloppsmarken 1:1, Matsdal 1:15, Skansnäs 2:1 och Virisholmen 1:1
Förvaltare	Länsstyrelsen i Västerbotten
Totalareal	38 913 hektar
Landareal	36 883 ha
Areal produktiv skog	1 487 ha

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att vårda och bevara områdets helhetsvärden i form av ett stort, sammanhängande renbetespräglat fjällandskap av vildmarkskaraktär. Syftet är också att vårda och bevara värdefulla livsmiljöer och biologisk mångfald knuten till naturreservatets naturtyper med deras naturliga processer. Syftet är också att vårda och bevara den biologiska mångfalden knuten till kulturlandskapet, som också bidrar till områdets upplevelsevärden. Av människan påverkade, ej hävdgynnade habitat, exempelvis sjöar och vattendrag, ska kunna återställas till naturligast möjliga tillstånd.

I reservatet förekommande Natura 2000-naturtyper och -arter samt övriga livsmiljöer med sina naturligt förekommande växter och djur ska bidra till gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna på biogeografisk nivå.

Inom ramen för bevarandet av naturmiljöer ska naturreservatet också tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Besökare ska kunna se och uppleva för fjällen och fjällskogarna typiska natur- och kulturmiljöer och arter. Naturreservatet ska även tillgodose behovet av mer ostörda och opåverkade miljöer.

Hur syftet ska uppnås

Syftet ska i huvudsak tillgodoses genom att naturmiljöerna utvecklas fritt genom intern dynamik. Naturliga processer såsom översvämning, stormfällning, skogsbrand, frostvittring, ras och skred samt svampars och insekters nedbrytning av ved med mera tillåts fortgå ostört. Det ska finnas möjlighet till åtgärder för att bevara hävdgynnade arter samt konkurrenskänsliga och hotade arter. Det ska vara möjligt att genomföra restaureringsåtgärder av våtmarker, sjöar och vattendrag. Främmande arter ska kunna tas bort.

Åtgärder vidtas för att underlätta för allmänhetens friluftsliv. För förståelsen av landskapets utseende och funktion kan några intressanta kulturhistoriska element synliggöras. Åtgärder får vid behov vidtas för att förebygga påverkan på växt- och djurliv samt slitage, exempelvis markskador.

Skälen för beslutet

Skälen till naturreservatsbildningen är att långsiktigt bevara Södra Gardfjälens höga värden kopplat till natur, geovetenskap, kulturmiljö och friluftsliv. Reservatet utgörs av ett stort, obrutet, ståligt och varierat fjällområde med hög grad av naturlighet, många olika representativa naturtyper och arter

samt låg grad av påverkan av modernt skogsbruk. Reservatet har också en intressant och vacker geomorfologi med bl.a. djupt utskurna fjälldalar och rasbranter. Inom reservatet förekommer flera skyddsvärda och rödlistade arter. Genom bevarandet undanröjs exploateringshot och förutsättningarna förbättras för att bevara områdets naturmiljöer med därtill hörande strukturer, processer och arter.

Naturreseptatet har höga upplevelsevärden, flera intressanta besöksmål och goda förutsättningar för friluftaktiviteter året om. Genom beslutet bevaras områdets landskapsformer och möjligheterna att uppleva natur- och kulturlandskapet. Ett väl utbyggt system av vandrings-, skid- och skoterleder samt närheten till vägar, orter och byar med service förstärker naturreseptatets friluftsvärden. I reservatet finns också områden för mer vildmarkspräglade upplevelser utan besöksanordningar, synliga byggnader och med låg ljudnivå. Ytterligare skäl till att bevara området för friluftslivet är möjligheten att genom anordningar för och information till besökare erhålla en långsiktig samexistens mellan friluftsliv, upplevelsevärden, biologisk mångfald och renskötsel.

Området är sedan lång tid tillbaka avsatt som fjällnära domänreservat för att bevara natur- och friluftsvärdena och är därför högt prioriterat för formellt skydd. Närheten till Marsfjällets naturreseptat och andra skyddade naturområden ger särskilt goda förutsättningar att långsiktigt bevara och utveckla områdets natur- och friluftsvärden. Behovet av ett långsiktigt skydd av Södra Gardfjällets helhetsvärden förstärks ytterligare av att större delen av naturreseptatet ingår i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000. Det innebär att områdets naturtyper, med sina livsmiljöer och arter, för att långsiktigt bevaras och utvecklas är prioriterade för skydd.

Prioriterade bevarandevärden

Prioriterade bevarandevärden är

- Ett stort sammanhängande fjällområde med flera olika utpekade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet¹, med förekommande livsmiljöer och arter.
- Förekomsten av björn, järv, lodjur, kungsörn, kalkkärrsgrynsnäcka, otandad grynsnäcka, jämtlandsmaskros, lappranunkel och skogsror.
- Möjligheter till upplevelser och aktiviteter i fjällmiljö året runt, som exempelvis vandring, naturstudier, skidåkning samt färd med skoter längs leder. Bevarande av attraktiva naturmiljöer utan ljus- och ljudstörningar ska särskilt beaktas.

---

¹ EU:s Art- och habitatdirektiv, Direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

Reservatsföreskrifter

För att uppnå syftet med naturreservatet gäller följande föreskrifter.

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § andra stycket miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

Det är förbjudet att:

1. uppföra byggnad eller annan anläggning som till exempel mast, bro eller vindkraftverk,
2. bygga om eller ändra befintlig byggnads eller anläggnings konstruktion, funktion eller användningssätt,
3. anlägga väg, parkeringsplats, led, bro, spång eller stängsel,
4. anlägga rör eller ledning i luft, mark eller vatten,
5. bedriva täkt eller annan verksamhet som skadar mark eller block, förändrar marktopografi eller dräneringsförhållanden som till exempel att gräva, plöja, spränga, borra, schakta, dika, rensa eller utfylla,
6. tippa, dumpa eller anordna upplag,
7. bedriva verksamhet som förändrar vattenflöde eller bottentopografi som till exempel att muddra, dämna eller reglera,
8. utföra skogsbruksåtgärder som till exempel att avverka samt att flytta, ta bort eller på annat sätt skada levande eller döda träd eller buskar, såväl stående som liggande,
9. inplantera för området främmande arter eller stammar. Det gäller också för inhemska fiskarter, som till exempel öring och röding, om de inte sedan tidigare förekommer naturligt i sjön och vattendraget,
10. anlägga eller bedriva akvakultur av djur eller växter, som exempelvis fiskodling,
11. plantera ängsmark med exempelvis träd, buskar eller energigrödor,
12. släppa ut eller sprida gifter, vådliga ämnen, bekämpningsmedel, jordförbättringsmedel, kalk eller växtnäringsämnen,
13. bunkra, lossa eller lagra flytande bränsle, med undantag för renskötselns och den befintliga fritidsbebyggelsens behov,
14. framföra motordrivet fordon i terrängen, med undantag för snöskoterkörning vintertid på snötäckt, väl tjälad mark eller på is.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om vad fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet förpliktigas att tåla.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas att tåla att följande anordningar uppförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet, där inget annat anges avses hela reservatet:

1. utmärkning av reservatets gränser enligt Naturvårdsverkets anvisningar,

2. uppsättning och underhåll av informationstavlor,
3. anläggande och underhåll av andra anordningar för friluftslivet, som t.ex. parkeringsplatser, leder, broar, spänger, rastplatser, vindskydd och rastskydd,
4. synliggörande av för friluftslivet intressanta besöksmål, t.ex. genom plantryckning, röjning och avverkning av enstaka träd och buskar,
5. åtgärder för att förebygga störningar på fågel- och djurlivet samt slitage, exempelvis markskador på våtmarker, fjällhedar och värdefulla flora-lokaler,
6. natur- och kulturvårdande skötsel som t.ex. slåtter, bete och borttagande av träd och buskar vid förbuskning av fjällängar och våtmarker samt fysisk och hydrologisk restaurering av våtmarker, sjöar och vattendrag,
7. borttagning av främmande arter, exempelvis lupiner,
8. undersökning och dokumentation av områdets djur- och växtarter samt mark- och vattenförhållanden.

C. Föreskrifter enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas, samt om ordningen i övrigt, inom naturreservatet.

Det är förbjudet att:

1. göra åverkan på berg eller mark, till exempel genom att måla, borra, rista, hacka, gräva eller omlagra,
2. fälla, flytta, ta bort eller på annat sätt skada levande eller döda träd, stubbar eller buskar, såväl stående som liggande. Med undantag av insamling av löst liggande, torra kvistar i syfte att göra upp eld på platsen. Undantaget gäller inte torrakor, lågor och tjärstubbar,
3. störa djurlivet, till exempel genom att klättra i boträd eller medvetet upprätthålla sig nära rovfågelbo, lya eller gryt,
4. framföra motordrivet fordon i terrängen, med undantag för snöskoterkörning vintertid, på snötäckt väl tjälad mark eller is.

Det är vidare utan Länsstyrelsens tillstånd förbjudet att:

5. sätta upp tavla, plakat, affisch, skylt, inskrift och därmed jämförbar anordning,
  6. snitsla spår och sätta upp orienteringskontroller,
  7. inom ett år mer än 5 gånger anordna tävlingar, lägerverksamhet, militärövningar eller andra organiserade arrangemang samt att anordna enstaka arrangemang för fler än 35 deltagare.
-

Undantag från föreskrifterna

Föreskrifterna omfattar endast statens mark inom naturreservatet, d.v.s. fastigheterna Borkan 1:11, Klitvallen 1:1, Kronoöverloppsmarken 1:1, Matsdal 1:15, Skansnäs 2:1 och Virisholmen 1:1.

Reservatets föreskrifter ska inte utgöra hinder för

- a) förvaltaren av naturreservatet, eller den som förvaltaren uppdrar åt, att vidta de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som anges i B-föreskrifterna med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken i detta beslut,
- b) normalt underhåll av befintliga vägar och vägområden. Träd som fallit eller hotar att falla över väg får kapas men ska lämnas kvar i reservatet,
- c) drift, underhåll och reparation av telemast enligt gällande markupplåtelse samt kraftledning och kraftledningsgata, inom ramen för befintlig koncession, ledningsrätt, servitut eller nyttjanderätt, inklusive nödvändiga röjningar i kraftledningsgata och sidoområde samt för akuta åtgärder nödvändiga transporter. För planerat underhåll krävs Länsstyrelsens tillstånd för körning med motorfordon på barmark,
- d) röjning och avverkning av buskar och träd inom en zon om 15 meter runt befintlig huvudbyggnad samt röjning och avverkning av buskar och träd som riskerar att skada hus och anläggningar,
- e) underhåll och skötsel av befintliga båtplatser. Båtplatser som nyttjas ska hållas i ett vårdat skick. Båtplatser som inte längre nyttjas ska städas. Anläggande eller utmärkning av ny båtplats omfattas inte av undantag från reservatets föreskrifter. Färd med terrängfordon på barmark ska undvikas och får endast ske efter tillstånd från Länsstyrelsen enligt reservatsföreskrifterna,
- f) arrendatorer på statens mark att göra ett begränsat uttag av björkved till i naturreservatet befintliga byggnader (husbehov), efter överenskommelse med Statens Fastighetsverk. Stående och liggande döda träd, exempelvis torrakor, får inte upparbetas till ved,
- g) att uppföra jaktorn under förutsättning att jaktornet underhålls och avlägsnas om det inte längre nyttjas eller om jakträttsavtalet upphör, underhåll av befintliga siktgator vid jaktpass samt att i direkt samband med jakt ställa ut informationsskylt och transportera ut fällt högvilt, t.ex. älg eller björn, med motorfordon. Vid körning med terrängfordon ska i första hand befintliga stigar och leder användas och särskild försiktighet iakttas för att undvika störningar för djurlivet samt skador på mark och vegetation. Stående och liggande döda träd, exempelvis torrakor får inte upparbetas. Länsstyrelsens tillstånd krävs för att röja nya siktgator,
- h) normalt underhåll av statliga fjälleder (bilaga 2) med tillhörande anläggningar, t.ex. broar, inom naturreservatet. Lederna ska markeras och skyltas i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer,
- i) normalt underhåll av allmänna kommunala skoterleder (bilaga 2) med tillhörande befintliga anläggningar, t.ex. broar. Färd med terrängfordon på barmark ska undvikas och får endast ske efter tillstånd från Länsstyrelsen enligt reservatsföreskrifterna. Lederna ska markeras och skyltas i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer. Anlägga eller märka ut ny led, siktröjning, förändrat läge (omdragning) samt nya anläggningar, t.ex.

- broar, spänger och rastplatser, omfattas inte av undantag från reservatets föreskrifter,
- j) röjning, drift och underhåll av befintliga stigar, rastplatser, vindskydd och rastskydd (bilaga 2), som inte omfattas av undantag enligt h och i. Färd med terrängfordon på barmark ska undvikas och får endast ske efter tillstånd från Länsstyrelsen enligt reservatsföreskrifterna. Anlägga eller märka ut ny stig, ny eller utökad siktröjning, förändrat läge (omdragning av stig eller flytt av anläggning) samt nya anläggningar, t.ex. broar, spänger och vindskydd, omfattas inte av undantag från reservatets föreskrifter,
- k) röjning och underhåll av befintliga motionsspår vid Kittelfjäll och Grönfjäll (bilaga 2). Färd med terrängfordon på barmark ska undvikas och får endast ske efter tillstånd från Länsstyrelsen enligt reservatsföreskrifterna. Anlägga eller märka ut nytt motionsspår, siktröjning, förändrat läge (omdragning) samt nya anläggningar, t.ex. broar, informationstavlor och rastplatser, omfattas inte av undantag från reservatets föreskrifter,
- l) drift, underhåll och reparation av befintliga liftar, nedfarter, toppstuga vid Kittelfjäll (bilaga 2) inklusive nödvändiga transporter för arbetet. Anlägga ny lift samt förändrat läge (omdragning) av nedfarter omfattas inte av undantag från reservatets föreskrifter,
- m) kulturvårdande skötsel och underhåll av kulturmiljöer och fornlämningar, exempelvis röjning av uppväxande träd och buskar,
- n) att nyttja mark kring byar och boställen för skogsbete och vattning av betesdjur samt att i samråd med Länsstyrelsen bygga de anordningar som djurskyddet föreskriver för betande djur,
- o) renskötsel i enlighet med rennäringslagen (SFS 1971:437) eller framförande av motordrivet fordon vid renskötsel i enlighet med gällande terrängkörningslagstiftning.

Ärendets beredning

Södra Gardfjällets (Klipentjahke) mycket höga natur- och friluftsvärden har varit kända under lång tid. Förutom renskötsel och den bofasta befolkningens nyttjande av området för rekreation, fiske och jakt har områdets vackra natur lockat turister till området för att vandra, åka skidor och fiska sedan början av 1900-talet.

Domänverket avsatte 4 augusti 1987 domänreservatet Södra Gardfjället i syfte att bevara större, sammanhängande fjällnära skogsområden och angränsande fjällmarker. Enligt Domänverkets beslut ska bl.a. skog och övrig vegetation lämnas så orörd som möjligt, skogsbruk inte bedrivs, friluftsliv främjas och forskning uppmuntras. Av beslutet 1987 framgår också att domänreservatet kan komma att få utökat skydd i form av naturreservat av Länsstyrelsen.

I samband med att Domänverket bolagiserades beslutade regeringen 21 december 1995 att godkänna en överenskommelse mellan Naturvårdsverket

och Fastighetsverket rörande förvaltningen av den statliga marken, där de fjällnära domänreservaten förvaltas av Statens Fastighetsverk (NV dnr 30-1685/95). Vidare beslutades vilka fjällnära domänreservat som hade sådana särskilda naturvärden att de ska ges skydd som naturreservat av länsstyrelserna samt att Naturvårdsverket därefter ska stå för naturförvaltningen (M95/4758/4 och M95/4836/4). Södra Gardfjället bedömdes ha sådana naturvärden. I Västerbottens län har reservatsbildning av några av de fjällnära domänreservaten under denna tid av olika skäl inte fullföljts. Länsstyrelsen har därför våren 2016 begärt och också fått Naturvårdsverket godkännande att påbörja en reservatsbildningsprocess för de fem återstående fjällnära domänreservaten i länet.

Länsstyrelsen har i februari 2017 i samverkan med Statens Fastighetsverk enats om reservatets avgränsning. I nordost ingår Ripfjällsområdet som inventerades av Länsstyrelsen 2003 i samband med regeringsuppdraget Statliga naturskogar och urskogsartade skogar (SNUS)². Då konstaterades att området har mycket höga naturvärden. Efter samråd mellan Fastighetsverket och Naturvårdsverket överfördes Ripfjällsområdet till Naturvårdsverket för reservatsbildning³, i enlighet med riksdagens beslut att det ska skyddas som naturreservat. Naturvårdsverket förvärvade vid en försäljning 2008 Matsdal 1:15, som på andra sidan Matsdalsvägen ingår i myrskyddsplaneobjektet Dalsån⁴. Arbete pågår med naturskydd för Dalsån. Länsstyrelsen upplåter på statens mark i enlighet med rennäringslagen jakt och fiske samt mark för exempelvis byggnader och andra anläggningar. Statens Fastighetsverk upplåter bl.a. vedtäkt för husbehov. Inom naturreservatets yttre gräns finns några enklaver av samfällad mark, exempelvis ströängar och lertag, som inte ingår i naturreservatet.

Södra Gardfjället ingår sedan 2003 i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000 (SE810397). Nordvästra delen av naturreservatet ingår i Natura 2000-området Virisens vattensystem (SE0810395). Vapstälven och Övre Vojmån, uppströms Vojmsjön, är skyddade från vattenkraftutbyggnad enligt 4 kap. 6 § miljöbalken.

Länsstyrelsen har flera gånger besökt området både före och under reservatsbildningsprocessen och bl.a. inventerat naturvärden och friluftslivets behov. Ripfjällsområdet har bl.a. inventerats av Länsstyrelsen i samband med länets våtmarksinventering (VMI)⁵. Länsstyrelsen genomför sedan många år

---

² Naturvårdsverket. 2004. *Skyddsvärda statliga skogar Jämtlands och Västerbottens län*. Rapport 5343.

³ Naturvårdsverket. 2006. *Skyddsvärda statliga skogar. Samråd om områden på Statens fastighetsverks markinnehav i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län*. Rapport 5573.

⁴ Naturvårdsverket. 2007. *Myrskyddsplan för Sverige: delrapport: objekt i Norrland*. Rapport 5787.

⁵ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1993. *Våtmarker i Västerbottens län*. Meddelande 1:1993.

tillbaka bl.a. regelbunden tillsyn av de statliga fjällederna⁶ och inventering av de stora rovdjuren⁷.

Södra Gardfjället är ett intressant besöksmål, exempelvis upplåter Länsstyrelsen fiske i sjöarna i nordvästra delen av reservatet. Länsstyrelsen förvaltar sedan 1970-talet, på uppdrag av Naturvårdsverket, några fjälleder för vandring och skidåkning inom naturreservatet⁸. Länsstyrelsen har tillsammans med Naturvårdsverket och övriga fjällän genomfört en översyn av det statliga fjälledssystemet⁹ som följts av bl.a. besökarundersökningar 2014 och 2015 och konkreta åtgärder i form av förbättrad information och ledmarkering, röjning längs leder, nya broar och spänger.

Länsstyrelsen har sedan hösten 2016 fortlöpande haft en dialog med kommunen om bildandet av naturreservat av de fjällnära domänreservaten, Södra Gardfjällsområdets förutsättningar och nyttjande samt områdets fjälledssystem. Vilhelmina kommun har 1999 - 2011 i flera omgångar ansökt om och beviljats tillstånd av Länsstyrelsen för ett allmänt skoterledssystem i kommunen. Alla skoterleder inom naturreservatet Södra Gardfjället är kommunala leder. Några av skoterlederna har samma sträckning som de statliga vinterlederna. Länsstyrelsen har också talat med Vilhelminabygdens skoterorganisation (VBS), som sköter de kommunala skoterlederna, tar ut en frivillig ledavgift och säljer ledkartor. Kommunen har 2012 – 2015 drivit ett LONA-projekt¹⁰, ”Tillgängliga leder i Södra Lappland”, som inventerat och producerat kartor över vandrings- och cykelleder bl.a. i Södra Gardfjällsområdet.

Flera turistföretag har verksamhet inom naturreservatet, t.ex. toppturer och guide fisketurer. Länsstyrelsen har i samband med reservatsbildningen samtalat med bl.a. Dikanäs idrottsförening, Dikanäs snöskoterklubb, Grönfjälls fritidsby, Kittelfjäll Utveckling AB, Matsdals hembygdsförening, Vojmådalens vänner och Destination Södra Lappland samt några turistföretag och andra entreprenörer i närområdet om anläggningar och nyttjandet av reservatet. Vattenfall Energiproduktion AB har en kraftledning i närheten av vägen i sydvästra delen av naturreservatet och Telenor Sverige AB en telemast med teknikbod vid Lebnijesnjuenie.

Länsstyrelsen har haft fortlöpande kontakt med Vilhelmina norra och Vapstens sameby angående bildandet av naturreservatet och i augusti 2019 träffat Vapstens sameby för tidigt samråd och i februari 2020 Vilhelmina norra sameby. Länsstyrelsen har också kontaktat Sametinget. Vilhelmina norra och Vapstens sameby tog med början på 1990-talet tillsammans med

---

⁶ Naturvårdsverket. 2019. *Vägledning om förvaltning av det statliga ledssystemet i fjällen.*

⁷ Naturvårdsverket. 2018. *Beskrivning av det skandinaviska inventeringssystemet för stora rovdjur.* Rapport 6830.

⁸ Naturvårdsverket. 1986. *Det statliga ledssystemet i fjällen. Bakgrund och ledsystemets omfattning.* ISBN 91-620-1012-3.

⁹ Naturvårdsverket. 2014. *Nulägesbeskrivning av det statliga ledssystemet i fjällen. Beskrivning av nuvarande omfattning och skick samt beskrivning av resursbehov och möjligheter för utveckling av ledssystemet.* PM.

¹⁰ Lokala Naturvårdssatsningen (LONA). *Förordning (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt.*

Länsstyrelsen fram markanvändningsredovisningar med bl.a. flyttleder, svåra passager och anläggningar^{11,12}. Silisen och Klitvallens samevisten rustades i slutet av 1990-talet, med bl.a. mark- och byggnadsvårdsmedel från Länsstyrelsen. Vilhelmina norra sameby äger och sköter de bägge samevistena. Under 2000-talet har Vilhelmina norra sameby, i samarbete med bl.a. SLU, kompletterat informationen med renarnas rörelsemönster och betesval från GPS på ren samt kartläggning av betesresurser och sammanställt i Renbruksplan och kartverket RenGIS. Vilhelmina norra sameby har också beviljats medel av Länsstyrelsen till terrängkörningsplan för barmarkskörning och konkreta markförstärkningsåtgärder av basleder för att förhindra skador på t.ex. våtmarker.

Namn på platser anges i beslut och skötselplan i enlighet med Lantmäteriets kartor.

Beskrivning av naturreservatet

Södra Gardfjällets naturreservat ligger strax norr om Kittelfjäll (Stuore Gie-minie), cirka 85 km NV om Vilhelmina (Vualtjere). I norr gränsar det mot Storumans (Lusspie) kommungräns. Naturreservatet utgörs av ett större sammanhängande fjällområde med flera sjöar och vattendrag. Reservatet är variationsrikt med avseende på naturtyper, arter och livsmiljöer. Större delen av området består av fjällmassiv med kalvfjälltoppar, varav Skaarjehke (1 372 m.ö.h.) är högst, och fjällplataer med ris- och gräshedar. I fjällslutningarnas nedre delar och i fjälldalarna återfinns vidsträckta videbuskmarker, fjällbjörkskogar och fjällnära barrskogar. Reservatet har ett rikt fågelliv med många för fjällen karaktäristiska arter. Reservatets talrika våtmarker uppvisar en stor spännvidd från fattiga kärr till rikkärr. Flera av våtmarkerna bildar större våtmarkskomplex, t.ex. Fjällmyran norr om Matsdal (Gajhregge). Sjöarna och vattendragen är inom reservatet hydrologiskt opåverkade med värdefulla ursprungliga stammar av röding och öring. Betydelsefulla livsmiljöer är också reservatets helt fisktomma sjöar och tjärnar.

Naturreservatet har en för fjällen typisk flora och fauna men hyser också flera skyddsvärda och rödlistade arter, t.ex. taigaskinn, knottrig blåslav, skrednarv, violettekantad guldvinge och lappmes. Av och till förekommer de stora rovdjuren björn, järv, lodjur och kungsörn i området. Inom reservatet återfinns också flera skyddsvärda kalkgynnade arter, t.ex. kalkkärrsgrynsnäcka. Serpentinberget Rödberget, söder om Kanan, har en intressant flora med bl.a. dvärgrödblåra och smal ängssyra.

Södra Gardfjället är ett populärt besöksmål året om. Kring reservatet finns flera vägar och i närområdet uthyrningsstugor, privata fritidshus samt byar med service, t.ex. Kittelfjäll och Dikanäs (Gäjka). Södra Gardfjällsområdet nyttjas för naturupplevelser i fjällmiljö som t.ex. vandring, skidåkning, terrängcykling, skoterkörning längs leder, naturstudier, jakt och fiske. Populära

¹¹ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2007. *Vilhelmina norra sameby, en beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel.*

¹² Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2007. *Vapstens sameby, en beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel.*

besöksmål med storslagna vyer över fjälllandskapet är bl.a. Grantonsskalet, Kittelfjället, Fågelfjället och Bullerfallet samt kulturmiljöerna vid Silisen och Klitvallens samevisten. Länsstyrelsen upplåter småviltjakt och fiske i några av sjöarna i nordvästra delen av reservatet. Reservatets besöksmål och fiskevatten går att nå via vandrings-, skid- och skoterleder året om. Turismen i fjällområdet har ökat under senare år med aktiviteter som snöskoter-turism, skidåkning i olika former, vandring, terrängcykling samt jakt och fiske. Naturreservatets storlek gör att det också finns områden utan besöksanordningar som bjuder på vildmarkspräglade naturupplevelser utan ljud- och ljusstörningar, t.ex. rofyllda vandringar, naturfotografering och stjärnskådning. Reservatets intressanta natur- och kulturmiljöer används också för undervisning och forskning.

Hela reservatet är ett mycket betydelsefullt område för rennäringen som kalvningsland och betesområde från vår till höst. Inom naturreservatet finns flera flyttleder och renskötselanläggningar, bl.a. hagar, stängsel och byggnader. Det är viktigt att besökare visar stor hänsyn till renskötselns förutsättningar t.ex. vid vandring, småviltjakt och terrängcykling. Särskilt känsliga perioder för störningar från andra verksamheter är under vårvintern då vajorna behöver lugn och i samband med att renarna samlas ihop för skiljning och slakt på sommaren och hösten.

Områdets kulturhistoriska värden utgörs bl.a. av den rika förekomsten av äldre samiska lämningar från förhistoriska renvallar och visteplatser till permanenta visten. Det finns också spår från idag övergivna nybyggen. Fjällbjörk- och granskogarna vid omkringliggande bosättningar nyttjades för skogsbeta.

Länsstyrelsens motivering

Södra Gardfjällets naturreservat har mycket höga värden kopplat till natur, geovetenskap och friluftsliv. Motiv för Södra Gardfjällets naturreservat är att bevara områdets helhetsvärden i form av ett stort sammanhängande fjällområde med en stor variation i naturtyper och arter samt att möjliggöra för fortsatt renskötsel. Motiv till reservatsbildningen är också att bevara möjligheterna till olika friluftaktiviteter året runt.

Naturreservatets stora areal i väglöst land ger de ingående ekosystemen möjlighet att bevaras och utvecklas genom naturlig succession. Naturreservatet har en varierad natur med representativa naturtyper och arter. Området har egenskaper och strukturer som utvecklats under förutsättning att naturliga processer fått verka ostört under lång tid. Exempelvis har reservatets skogar mycket låg grad av påverkan och innehåller rikligt med naturskogsstrukturer som gamla träd, grova träd och död ved. Våtmarkerna, sjöarna och vattendragen har bra vattenkvalité och är till största delen hydrologiskt opåverkade. Reservatet har också höga geologiska värden, med bl.a. vackra, djupt utskurna fjälldalar och serpentinfjäll med värdefull flora.

En stor andel av arterna i fjällen förekommer inte i någon annan landskapstyp. Naturreservatets stora variation i naturtyper, klimat och geologiska förhållanden gör att området också erbjuder livsmiljöer för många skyddsvärda

arter, bl.a. förekommer de stora rovdjuren björn, järv och lodjur liksom tidvis fjälluggla, fjällvråk, jaktfalk och kungsörn. Förutom typiska fjällarter finns bl.a. en värdefull kalkgynnad flora och fauna samt växter som enbart är funna på serpentenberg.

Skyddet bidrar också till bättre grön infrastruktur och gynnsamma förutsättningar för biologisk mångfald på landskapsnivå. Skyddet bidrar vidare till förutsättningar att bibehålla riksintresset för rennäring med viktiga renbetesmarker och nyckelområden för renskötseln.

Södra Gardfjällets naturreservat är ett attraktivt och lättillgängligt besöksmål med höga upplevelsevärden året runt. Mångfalden av för fjällen typiska naturtyper och geologiska formationer samt intressant kulturhistoria förhöjer friluftsupplevelsorna och bidrar till förståelsen för landskapets utveckling. Inom reservatet finns goda förutsättningar för ett varierat friluftsliv i och med att det finns både relativt lättillgängliga områden med fjälleder och rastplatser men också områden med lägre grad av infrastruktur som bjuder på stillhet och mer vildmarkspräglade naturupplevelser.

För att områdets värden ska bestå och utvecklas behöver det undantas från olika former av exploatering som innebär att natur- och friluftsvärdena påtagligt skulle skadas.

Överensstämmelse med planer och strategier för skydd och förvaltning

Bevarandet av Södra Gardfjället ligger i linje med antagna nationella och regionala strategier för skydd och bevarande av värdefulla naturmiljöer. Fjällen är en känslig miljö som många olika intressen gör anspråk på.

Många av fjällens arter är konkurrenskänsliga och en förhållandevis stor andel av arterna förekommer inte i någon annan landskapstyp, samtidigt är få fjällarter rödlistade. Ur biodiversitetssynpunkt är därför bevarandet av fjällmiljön mycket viktigt. Södra Gardfjället berörs av flera åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP): kalkkärrsgrynsnäcka¹³, jämtlandsmaskros¹⁴, dubbelbeckasin¹⁵, utter¹⁶ och rikkärr¹². Jämtlandsmaskros är en nordisk endem, med få växtplatser utanför Sverige. Förekomsten av järv, lo, kungsörn och björn omfattas av de nationella förvaltningsplanerna för rovdjur. Reservatets sjöar och vattendrag hyser värdefulla ursprungliga stammar av öring och röding.

---

¹³ Naturvårdsverket. 2006. *Åtgärdsprogram för bevarande av rikkärr, inklusive arterna gulyxne Liparis loeselii (NT), kalkkärrsgrynsnäcka Vertigo geyeri (NT) och större agat-snäcka Cochlicopa nitens (EN)*. Rapport 5601.

¹⁴ Naturvårdsverket. 2014. *Åtgärdsprogram för jämtlandsmaskros 2015-2019 (Taraxacum crocodes)*. Rapport 6651.

¹⁵ Naturvårdsverket. 2007. *Åtgärdsprogram för dubbelbeckasin 2006 – 2009 (Gallinago media)*. Rapport 5703.

¹⁶ Naturvårdsverket. 2006. *Åtgärdsprogram för bevarande av utter (Lutra lutra)*. Rapport 5614.

Reservatet ligger inom *värde-trakter för skog, våtmarker och limniska miljöer*¹⁷. Därmed är förutsättningarna goda att långsiktigt bevara och utveckla de utpekade värdena. Tack vare placeringen i värde-trakter bidrar skyddet även till bättre *grön infrastruktur* och ökad biologisk mångfald på landskapsnivå. Ett långsiktigt skydd av Södra Gardfjället och Ripfjällsområdet är prioriterat i *de regionala strategierna för våtmarker*¹⁸ samt *sjöar och vattendrag*¹⁹. De höga naturvärdena i skogarna vid Ripfjäll, i nordöstra delen av reservatet, beskrevs i samband med Länsstyrelsens inventering av *Skyddsvärda statliga skogar och urskogsartade skogar (SNUS)* 20. Delar av Ripfjälls skogar har av Statens fastighetsverk klassats som *nyckelbiotoper*. Myrarna vid Ripfjäll har i *länets våtmarksinventering*²¹ fått högsta till näst högsta naturvärdesklass (klass 1 - 2). Skogsbetesmarkerna har värderats i länets *Ängs- och betesinventeringar*^{22, 23}.

Inom naturreservatet Södra Gardfjället finns många värdefulla *fornlämningar och kulturmiljöer*. Naturreservatet kan i viss mån bidra till att uppfylla Sveriges internationella åtaganden för att bevara det *biologiska kulturarvet*^{24,25}, natur som berättar om människans nyttjande. Exempelvis genom att tidigare brukade marker sköts och spår från t.ex. barktäkt bevaras. Det ges också möjlighet att vid intressanta besöksmål för friluftslivet synliggöra det immateriella kulturarvet (traditionell kunskap och berättelser). Bevarandet av det *samiska kulturlandskapet* följer intentionerna i det nationella programmet²⁶.

Förenlighet med miljömål, friluftsmål och EU-direktiv

Bevarandet av biologisk mångfald och arbetet med att uppnå de av riksdagen antagna miljömålen är en hörnsten i det nationella miljöarbetet. Naturreservat är en av de skyddsformer som utgör basen i det formella skyddet av värdefulla naturområden och biologisk mångfald. Naturreservatet Södra Gardfjället bidrar till att nå miljömålet *Storslagen fjällmiljö* genom att ett större sammanhängande fjällområde med höga natur- och kulturvärden

¹⁷ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2019. *Handlingsplan för grön infrastruktur i Västerbottens län*.

¹⁸ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2008. *Strategi för skydd och restaurering av våtmarker i Västerbottens län*.

¹⁹ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2008. *Strategi för skydd och restaurering av sjöar och vattendrag i Västerbottens län*.

²⁰ Naturvårdsverket. 2004. *Skyddsvärda statliga skogar Jämtlands och Västerbottens län*. Rapport 5343.

²¹ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1993. *Katalog över våtmarker Dorotea och Vilhelmina kommuner*. Bilaga 1A till "Våtmarker i Västerbottens län" meddelande 1:1993.

²² Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2001. *Ängs- och hagmarker i Västerbottens län*. Meddelande 1:2001.

²³ Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2004. *Ängs- och betesmarker i Västerbottens län*. Meddelande 2:2004.

²⁴ FN. Artikel 9j om Traditionell kunskap i *Konventionen om biologisk mångfald*. Rio de Janeiro, den 5 juni 1992. Trädde i kraft 2003, SÖ 1993:77.

²⁵ UNESCO. *Konventionen om trygghet av det immateriella kulturarvet*. Paris, den 17 oktober 2003. Trädde i kraft 2011, SÖ 2012:31.

²⁶ Ajtte, Gaaltje och Länsstyrelsen Västerbottens län. *Det samiska kulturlandskapet. Program för att bevara, bruka och utveckla samiska kulturlandskap 2015 – 2020*.

bevaras. Södra Gardfjället stärker också miljömålen *Levande sjöar och vattendrag*, *Myllrande våtmarker* samt *Ett rikt växt och djurliv* i och med att förekommande naturtyper och arter ges ett långsiktigt skydd. Sjön Virisen och Vojmån med sjöarna Nedre Fättjarn och Borkasjön har inom arbetet med miljömålet *Levande sjöar och vattendrag* pekats ut som nationellt särskilt värdefulla naturmiljöer. De naturliga vattenståndsvariationerna är viktiga för att bibehålla förutsättningarna för den karaktäristiska vegetationen som är knuten till blottade bottenar och stränder.

Reservatet har för friluftslivet många intressanta natur- och kulturmiljöer samt goda förutsättningar för olika friluftslivsaktiviteter året om. Naturreservatet bidrar till att stärka de nationella friluftsmålen *Tillgång till natur för friluftsliv* och *Skyddade områden som resurs för friluftslivet* i och med att rekreations- och friluftsvärdena bevaras. Vidare stärks friluftsmålen *Starkt engagemang och samverkan* och *Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling*, genom att flera aktörer samverkar inom sina ansvarsområden för att området ska kunna erbjuda fina upplevelsevärden och goda förutsättningar för olika former av friluftslivsaktiviteter vilket också bidrar till att uppnå nationella *folkhälsomål*. Bevarandet av det kulturhistoriska landskapet bidrar till de nationella kulturmiljömålen *Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas* samt *Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön*.

Södra Gardfjällets naturreservat har naturtyper och arter som är av stort värde i ett europeiskt perspektiv. Större delen av området ingår sedan 2003 i det europeiska nätverket av skyddade områden, *Natura 2000* enligt Art- och habitatdirektivet²⁷. Skyddet som naturreservat bidrar till att uppnå gynnsam bevarandestatus för ingående *Natura 2000*-naturtyper och arter på biogeografisk nivå.

Reservatets vattendrag har i arbetet med EU:s vattendirektiv givits miljö-kvalitetsnormen hög - god ekologisk status. I sjöarna och vattendragen finns stationära värdefulla stammar av örting och röding, liksom andra lokala och ursprungliga bestånd av fisk och vattenlevande insekter, vilka är viktiga att bevara. Genom att bevara och utveckla reservatets naturliga vattenmiljöer bidrar skyddet också till *EU:s Vattendirektiv*²⁸. Flera av sjöarna och vattendragen i norra delen av reservatet avvattnas till *nationellt särskilt värdefulla vatten*²⁹, t.ex. Matsdalsån till Dalsån och Granån till Virisen.

Naturreservatsbildningen syftar till att långsiktigt öka och säkerställa förekommande natur- och friluftsvärden.

---

²⁷ EU:s Art- och habitatdirektiv, Direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

²⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

²⁹ Vatten Informations System Sverige, VISS.

Effekter på ekosystemtjänster

Södra Gardfjällets naturreservat har en inverkan på ett flertal ekosystemtjänster. Länsstyrelsen har gjort en bedömning av vilka effekter reservatsbildningen har på olika ekosystemtjänster från området, se tabell nedan. I bedömningen ingår ekosystemtjänster som påverkas i måttlig till hög grad, både positivt och negativt.

Kategori	Ekosystemtjänst	Inverkan
Försörjande	Produktion av livsmedel från vilda växter och djur	Positiv
	Produktion av dricksvatten	Positiv
	Produktion av energi, t.ex. vind- och vattenenergi	Negativ
Reglerande & upprätthållande	Dämpning av avrinning och flöden	Positiv
	Upprätthållande av markens struktur	Positiv
	Bullerdämpning	Positiv
	Biologisk kontroll av skadegörare (inklusive invasiva arter)	Positiv
Kulturella	Naturarv, d.v.s. bevarande av naturens värden för framtida generationer	Positiv
	Kulturarv, bl.a. bevarande av naturliga miljöer som är viktiga av andliga eller historiska orsaker, lokal identitet	Positiv
	Tillhandahållande av attraktiva miljöer för friluftsliv	Positiv
	Resurs för forskning, kunskap och lärande, förståelse för landskapets utveckling	Positiv
	Estetiska värden t.ex. boende vid naturskön miljö, rekreation och turism i ostörd miljö	Positiv
Stödjande	Geologisk mångfald, t.ex. bevarande av geologiska miljöer	Positiv
	Näringsämnes-cirkulation – vattnets kretslopp	Positiv
	Biologisk mångfald inkl. bevarande av genpool, habitat och hotade arter	Positiv
	Ekologiska samspel t.ex. näringsvävares dynamik, interaktioner mellan trofiska nivåer, evolutionära processer	Positiv
	Tillhandahållande av livsmiljöer som t.ex. barnkammare, lek- och spelplatser, boplatser, rastplatser för flyttfåglar	Positiv

Produktionen av virkesråvara och träbiomassa (bioenergi) påverkas negativt med hänsyn till skogsbruk samtidigt som bevarandet av rennäringens nyttjande av mark och vatten samt förekommande vedtäkt för husbehov långsiktigt förstärks.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen bedömer att skogsbruk liksom andra arbetsföretag, verksamheter och anläggningar som påverkar områdets natur- och friluftsvärden inte är förenliga med ett bevarande av områdets helhetsvärden. Södra Gardfjällets naturreservat, i form av ett stort sammanhängande fjällområde är därför med hänsyn till dess höga värden i ett nationellt och internationellt perspektiv prioriterat för skydd. Reservatsbildningen bidrar också till att långsiktigt bevara och utveckla Södra Gardfjällets värdefulla ekosystemtjänster.

Det krävs ett omfattande och långsiktigt skydd för att bevara och utveckla de höga natur-, kulturmiljö- och friluftsvärden som dokumenterats i reservatet. Länsstyrelsen bedömer att naturreservat är den lämpligaste

skyddsformen för områden som Södra Gardfjället som är stora och sammansatta med flera olika värdefulla natur-, kultur- och friluftsmiljöer. Naturresevat är även lämpligast för områden med ett sådant skötselbehov att en skötselplan krävs och där det krävs starka restriktioner under lång tid för att värdena ska bibehållas och utvecklas.

De krav som ställs på bevarande av Södra Gardfjällets naturvärden utifrån dess status som Natura 2000-område utgör också ett motiv för att ge området ett starkt naturskydd.

Länsstyrelsen har därför bedömt att området, i enlighet med miljöbalkens mål att bevara biologisk mångfald och värdefulla natur- och kulturmiljöer (1 kap. 1 § miljöbalken) samt områdets värde för friluftslivet, bör förklaras som naturreservat enligt 7 kap. 4 § miljöbalken.

Hushållning med mark- och vattenområden och kommunala planer

Naturresevatet Södra Gardfjället ligger inom *riksintresse för rörligt friluftsliv och turism* enligt 4 kap. 2 § miljöbalken. De södra delarna av naturreservatet ligger inom Vojmåns (Voajmoe) avrinningsområde och de norra delarna inom Vapstälvens (Vaapstejeano) avrinningsområde som båda är *skyddade mot utbyggnad av vattenkraft och vattenreglering* enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Det innebär, enligt 4 kap. 1 och 2 §§ miljöbalken, att ingrepp i miljön endast får komma till stånd om de inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden samt att turismens och friluftslivets, främst det rörliga friluftslivets, intressen särskilt ska beaktas.

Reservatet berör även *riksintresse för friluftslivet* enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, Södra Lapplandsfjällen (FAC02). Delvis inom reservatet ligger också två *riksintressen för naturvård*, enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, Dalsån (Gajhrejano, NRO24010) och Virisen (Vijrisjaevrie, NRO24009). Reservatet gränsar till riksintresset Marsfjället-Kittelfjäll (NRO24011), där bl.a. Kittelfjällets raviner är utpekade.

Södra Gardfjället ingår i kärnområden för Vapstens och Vilhelmina norra samebyar som är av *riksintresse för rennäringen* enligt 3 kap. 5 § miljöbalken. Hela naturreservatet ligger inom samebyarnas åretruntmarker och har stort värde för renskötseln som kalvningsland och betesområde från tidig vår till sen höst. Renskötsel är en naturlig del i områdets helhetsvärden och betydelsefull för landskapets utseende och funktion. Bildandet av naturreservatet Södra Gardfjället innebär att helhetsmiljön bevaras långsiktigt från exploateringar. Reservatsbildningen bidrar också till ökade möjligheter att genomföra skadeförebyggande åtgärder t.ex. information till besökare om behovet att visa hänsyn till renskötseln samt kanalisering längs lämpliga leder. Miljöbalkens krav på samråd för fasta renskötselanläggningar enligt 12 kap. 6 § miljöbalken ger goda förutsättningar att samordna friluftslivets och renskötselns behov av anläggningar, exempelvis broar.

Vid en avvägning ska enligt 3 kap. 10 § miljöbalken företräde ges åt det intresse som på lämpligaste sätt främjar en långsiktigt god hushållning. Länsstyrelsen bedömer att ovan nämnda riksintressen är förenliga med ett skydd av naturområdet. Fjällområdets höga naturvärden bevaras långsiktigt

samtidigt som det ges möjligheter att informera besökare, bibehålla och utveckla en god infrastruktur för det rörliga friluftslivet och genomföra skadeförebyggande åtgärder, exempelvis förebygga markskador och säkerställa goda sanitära förhållanden vid populära besöksmål.

Enligt *kommunens översiktsplaner*^{30,31} ska fjällandskapet nyttjas hållbart så att fjällandskapet bibehåller en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Som exempel ges effekterna av klimatförändringarna (t.ex. skred) samt effekter från ökat nyttjande (t.ex. slitage, buller, påverkan på rennäring och påverkan på livsmiljöer för olika arter). Särskilt framhålls fjällens värde för olika friluftsktivariteter med möjligheter till rekreation för kommunens medborgare och utveckling av besöksnäringen. Bland annat framhålls värdet av ett väl anpassat system av vandrings- och skoterleder. Lokalisering och utformning av anläggningar och friluftsanläggningar ska ske så att värdefulla natur- och kulturmiljöer inte påverkas negativt. Delområden med lägre grad av infrastruktur, service och friluftsanläggningar ska säkerställas för att möjliggöra tysta och vildmarkspräglade upplevelser. På *kommunens vandringskarta* finns flera av reservatets vandringsleder, bl.a. Granstonsskalet, Bullerfallet, Storknoppen och Klitvallen, markerade och kortfattat beskrivna.

Intresseprövning enligt 7 kap. 25 § miljöbalken

Länsstyrelsen bedömer att de positiva effekterna av att bevara området överväger de negativa effekterna som orsakas av inskränkningarna i markanvändning. Föreskrifterna är anpassade till vad som behövs för att uppnå och tillgodose syftet med naturreservatet. De är främst avsedda att begränsa skador på mark-, växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken har länsstyrelsen funnit att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska uppnås.

Reservatet är ett intressant besöksmål för friluftslivet året runt med en stor variation i naturtyper, intressant kulturhistoria samt möjligheter till olika aktiviteter. Inom Södra Gardfjällets naturreservat finns ett omfattande nätverk av leder för vandring, skidåkning och skoterkörning. Länsstyrelsen anser att det därmed finns goda förutsättningar att bibehålla ett varierat och rikt friluftsliv och undvika påverkan på vegetation och djurliv t.ex. genom att besökarens färder till besöksmål, fiskesjöar, stugor m.m. kanaliseras längs de markerade lederna. Länsstyrelsen bedömer vidare att naturreservatet kan bidra till att utveckla området friluftsvärden, exempelvis genom samordning av resurser för anläggningar, information och leder. Olika organiserade arrangemang kan störa andra besökare och verksamheter eller negativt påverka naturmiljön. Det kan t.ex. röra sig om att arrangemanget bedrivs på olämpligt sätt, i olämplig omfattning eller på olämplig plats eller tid. För att uppnå ett långsiktigt hållbart bevarande och förvaltning av området krävs

³⁰ Vilhelmina kommun. 2018. *Vilhelmina kommun Vualtjeren Tjielte – med sikte på 2030. Översiktsplan enl. 3 kap. PBL (2020:900)*. Dnr 15/Ks33.

³¹ Vilhelmina kommun. 2012. *Fördjupad översiktsplan för Kittelfjäll*.

därför Länsstyrelsens tillstånd enligt föreskriften C7. Det ger bl.a. förutsättningar att förebygga störningar och skador genom information och lokalisering av anordningar samt möjliggör samverkan kring områdets skötsel.

Konsekvensutredning

I enlighet med vad som sägs i 4 och 5 §§ förordningen (SFS 2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, bedömer länsstyrelsen att ordningsföreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken innebär så begränsade kostnads- mässiga och andra konsekvenser att det saknas skäl för en konsekvensutredning av regelgivning.

Upplysningar

Föreskrifterna under C ovan, enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas och om ordningen i övrigt inom naturreservatet, gäller omedelbart även om beslutet överklagas.

Länsstyrelsen vill erinra om att utöver reservatsföreskrifterna gäller även andra lagar, förordningar, och föreskrifter för området.

Av särskild betydelse är att området är utpekad som ett Natura 2000-område enligt EU:s Art- och habitatdirektiv (92/43/EEC). Beträffande Natura 2000-området gäller tillståndsplikt enligt 7 kap. 28a - 29b §§ miljöbalken för åtgärder och verksamheter som direkt eller indirekt kan komma att påverka utpekade naturtyper och arter eller på ett betydande sätt kan påverka naturmiljön och arter i övrigt. Det gäller även åtgärder som vidtas utanför Natura 2000-området.

Av vikt för reservatet är också att det med stöd av 7 - 9 §§ artskyddsförordningen (SFS 2007:845) är förbjudet att plocka, gräva upp eller ta bort frön eller andra delar av ett antal kärlväxter och en vedsvamp, t.ex. jämtlandsmaskros, lappranunkel, skogsrör, samtliga orkidéer och dofticka. Det är också förbjudet att döda, skada, fånga eller på annat sätt samla in ormar och groddjur enligt 6 § artskyddsförordningen.

I naturreservatet finns det fornlämningar som är skyddade enligt 2 kap. kulturmiljölagen (SFS 1988:950). Enligt 2 kap. 6 § kulturmiljölagen är det förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, planering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

Enligt 1 § terrängkörningslagen (SFS 1975:1313) är det förbjudet att köra på barmark i terräng med motordrivna fordon. Vissa elcyklar, segways, elskotrar och liknande fordon räknas som motordrivna fordon enligt 2 § lag (SFS 2001:559) om vägtrafikdefinitioner och är därmed förbjudna att framföras i terrängen på barmark. Kommunen, och i de fall det berör flera kommuner Länsstyrelsen, får enligt 3 § terrängkörningslagen besluta att helt eller delvis stänga ett område för all skotertrafik om det medför olägenhet ur naturvårdssynpunkt eller annan allmän synpunkt, t.ex. rennäring. På all statlig mark väster om odlingsgränsen i Västerbottens län infaller varje år skoterförbud 5 maj, det så kallade Majförbudet (dnr 523-8339-2014). Majförbudet innefattar även skoterlederna i Södra Gardfjällsområdet men inte isen på

sjön Virisen. Majförbudet gäller inte för de undantag som framgår av 1 § terrängkörningsföreläggningen (SFS 1978:594). För personer folkbokförda väster om odlingsgränsen inom Västerbottens län gäller inte Majförbudet färd längs allmän skoterled, inklusive färd över sjöar längs skoterledens sträckning.

I samband med renskötelse är det, enligt reservatets föreskrifter, tillåtet att använda terrängfordon i enlighet med 1 § 4 punkten terrängkörningsföreläggningen (SFS 1978:594). Det vill säga att terrängfordon får användas av dem som utför underhåll av renskötseanläggning och för arbete med renskötelse vid bevakning av renar, drivning och samling av renar inför omedelbart förestående märkning, slakt eller flyttning samt för renskötarnas försörjning med livsmedel och andra dagligvaror i direkt samband med renskötelsen.

För anordnande av fasta renskötseanläggningar ska samråd ske med Länsstyrelsen enligt 12. kap 6 § miljöbalken, enligt vad som framgår av 7c § föreläggningen (SFS 1998:904) om anmälan om samråd.

I 94 § rennäringslagen (SFS 1971:437) finns bestämmelser som anger att flyttvägar för renar inte får stängas av samt att man inte får skrämja, ofreda, driva bort eller hindra renar från att beta inom område där renskötelse är tillåten.

Delar av reservatet omfattas av strandskyddsbestämmelserna i 7 kap. 13 - 18 §§ miljöbalken. Generellt strandskydd gäller intill 100 meter från strandlinjen. Beslut om bygglov, innebär inte att dispens från reglerna om strandskydd och reservatsföreläggningarna har beviljats. Inom naturreservat är det Länsstyrelsen som prövar ärenden om strandskydd. Vattenverksamheter, t.ex. anläggandet av en brygga, är också anmälnings- eller tillståndspliktig vattenverksamhet enligt miljöbalkens 11 kap. 9 §.

Beträffande jakt som berör våtmarker och vatten är det viktigt att erinra om förbudet att använda blyhagel vid jakt på våtmarker och över grunda delar av öppet vatten, 14b § föreläggning (SFS 1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter.

Av 16 § i lagen (SFS 2007:1150) om tillsyn över hundar och katter framgår att hundar under tiden 1 mars - 20 augusti ska hållas under sådan tillsyn att de hindras från att springa lösa i marker där det finns vilt. Under den övriga tiden av året ska hundar hållas under sådan tillsyn att de hindras från att driva eller förfölja vilt, när de inte används vid jakt.

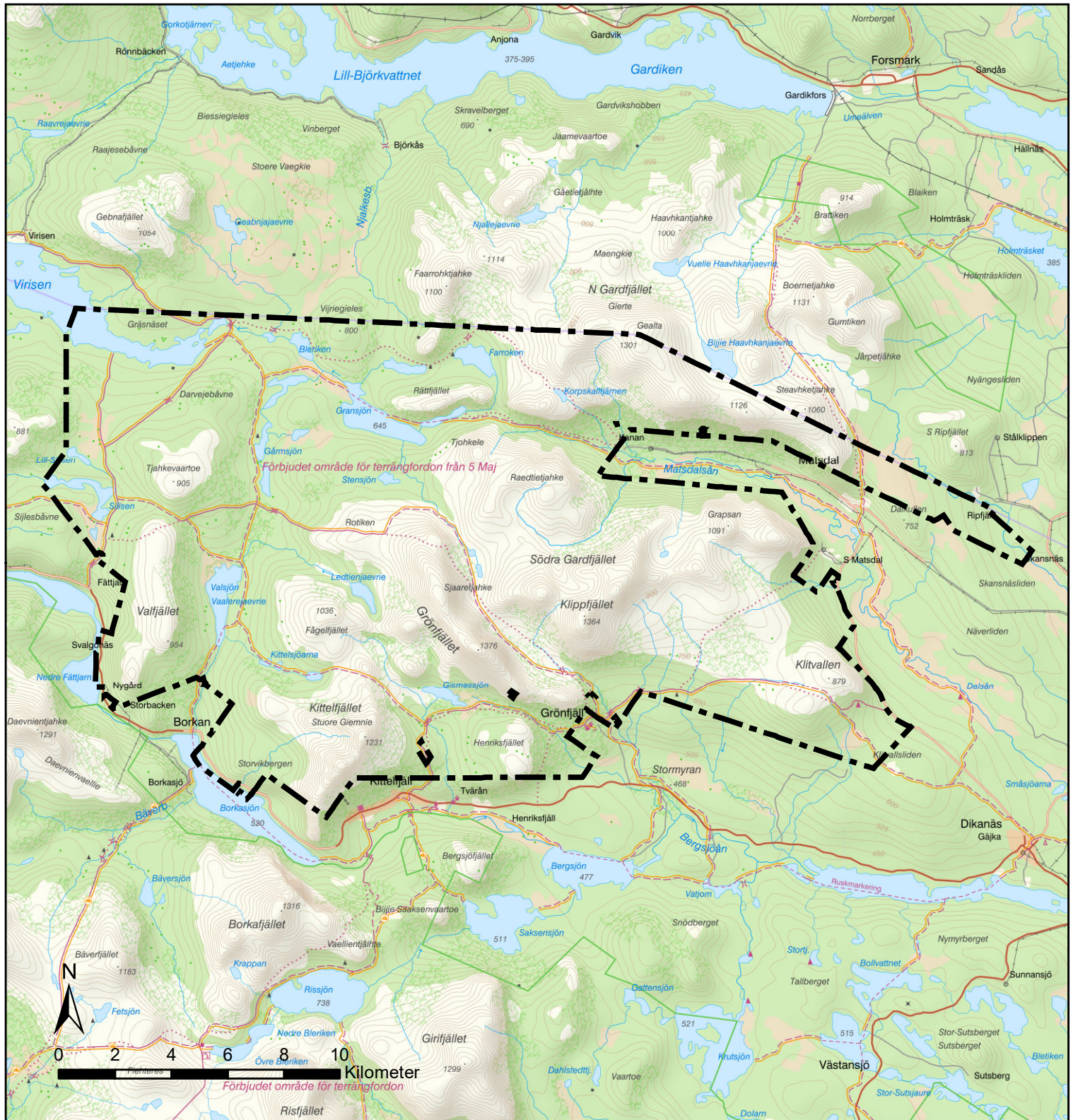
Länsstyrelsen kan med stöd av 7 kap. 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreläggningar för naturreservatet om det finns särskilda skäl och om det är förenligt med förbudet/föreläggningens syfte.

Enligt 29 kap. 2 och 2a §§ miljöbalken gäller bland annat att brott mot föreläggning som meddelats enligt 7 kap. miljöbalken kan medföra straffansvar. Har någon vidtagit åtgärd i strid med meddelad föreläggning, kan länsstyrelsen enligt 26 kap. 9 och 14 §§ miljöbalken vid vite förelägga om rättelse.

Enligt 4 § skogsvårdslagen (SFS 1979:429) ska lagens bestämmelser eller föreskrifter inte tillämpas i den mån de strider mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 7 kap. miljöbalken.

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Karta med statliga och kommunala allmänna fjälleder samt besöksanordningar markerade
3. Skötselplan inkl. bilagor

Naturresevat

Södra Gardfjället

Vilhelmina kommun

Västerbottens län

Bilaga 1 till beslut med diarienummer 511-2851-2017

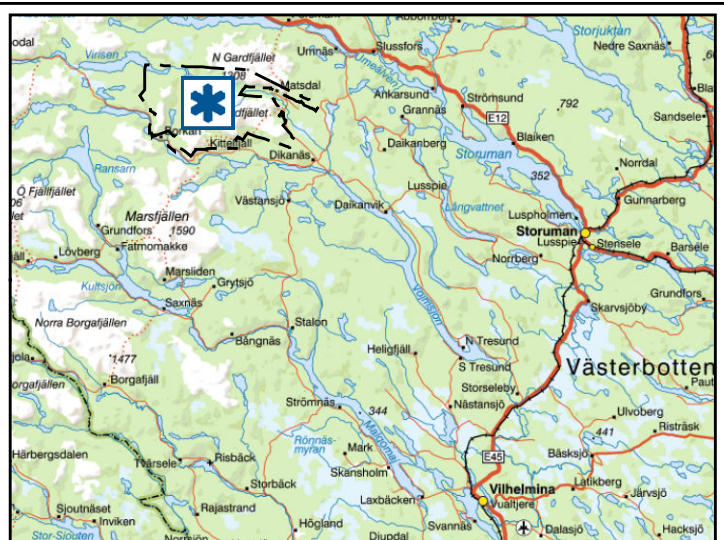
Gräns för naturresevatet

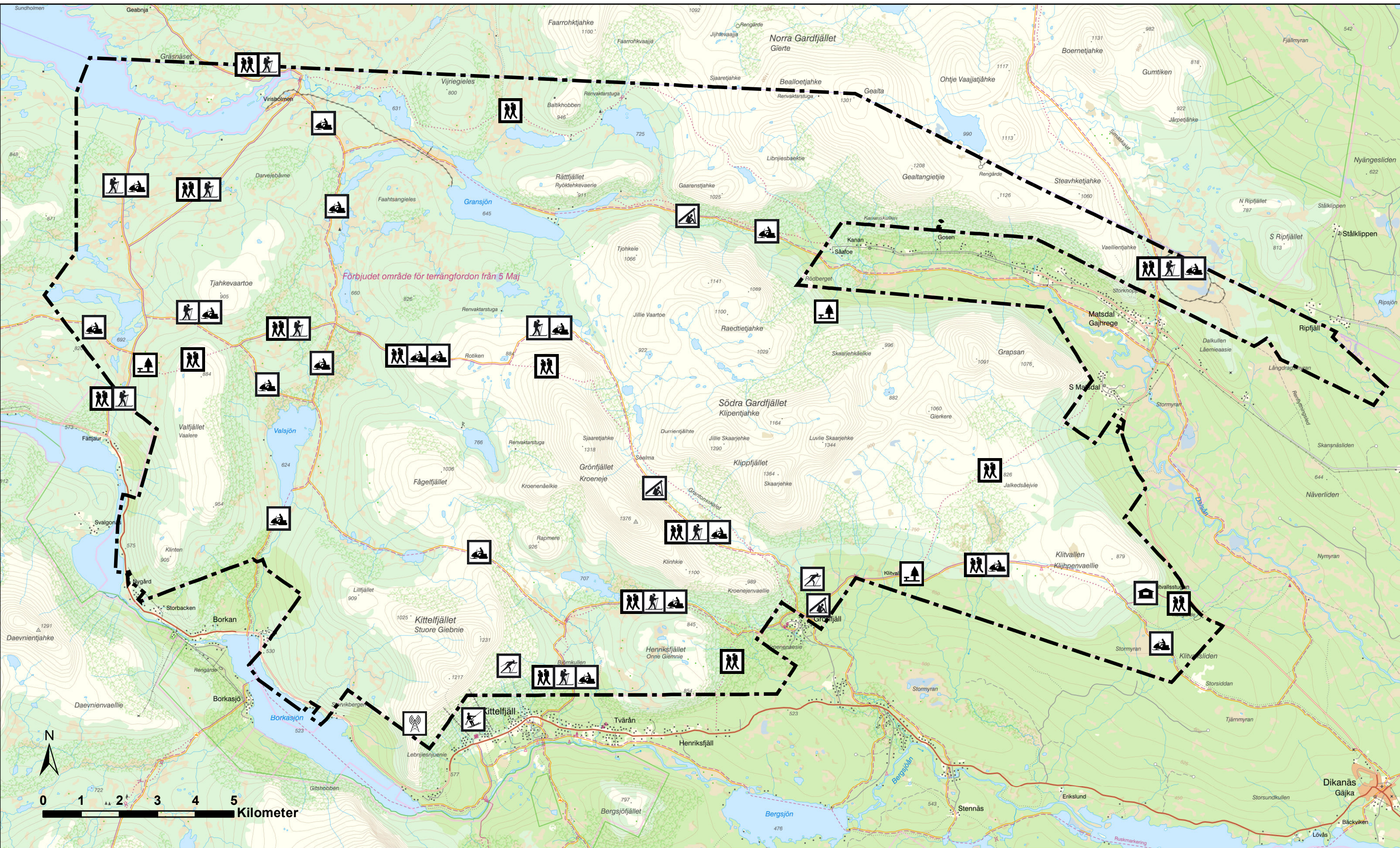

Länsstyrelsen
Västerbotten

Bakgrundskartor © Lantmäteriet

Datum: 2021-01-13

Bilaga 2. Karta över fjälleder och anläggningar tillhörande beslut för naturreservatet Södra Gardfjället, Vilhelmina kommun. Dnr 511-2851-2017.

	Statlig sommarled / Vandring		Liftar och toppstuga		Rastplats		Mast
	Statlig vinterled / Skidor		Längdskidspår		Vindskydd		Rastskydd
	Kommunal skoterled						

Datum: 2021-01-13

Länsstyrelsen
Västerbotten

Bilaga 3 till beslut

2021-01-13

Diarienummer

511-2851-2017

Arkivbeteckning

2402414

1(49)

FÖRSLAG TILL SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET SÖDRA GARDFJÄLLET I VILHELMINA KOMMUN

Grantonsskalet. Foto: Lena Lundevaller

Innehåll

Beskrivningsdel	3
1. Syfte	3
Hur syftet ska uppnås	4
Prioriterade bevarandevärden	4
2. Uppgifter om naturreservatet	4
Administrativa uppgifter	4
Karta	5
Naturtyper och arter enligt Natura 2000	5
3. Beskrivning av naturreservatet	6
Naturgeografiska förhållanden	7
Klimat	8
Natur	9
Arter	15
Kulturhistoria	17
Friluftsliv	19
Fiske och jakt	20
Renskötsel	21
Forskning och miljöövervakning	22
Plandel	23
4. Allmänna påverkansfaktorer	23
Naturliga variationer av livsmiljöer	23
Klimatförändringar	23
Renskötsel och samiskt kulturarv	24
Slitage och andra störningar	24
5. Skötselområden natur	26
Förvaltning av stora rovdjur	27
Åtgärder mot främmande arter	28
Skötselområde 1, Barrskog med fri utveckling	28
Skötselområde 2, Fjällbjörkskog och videdominerade buskmarker med fri utveckling	29
Skötselområde 3, Våtmarker med fri utveckling	31
Skötselområde 4, Fjällhedar med gräs- och risvegetation samt kalvfjäll med fri utveckling	32
Skötselområde 5, Fjällängar och betesmarker med möjlighet till hävd	33
Skötselområde 6, Sjöar och vattendrag med fri utveckling	34
6. Skötsel för friluftslivet	36
Friluftslivets förutsättningar	36
7. Övriga anläggningar	40
Fjälleder	40
Rennäringens anläggningar	42
Övriga anläggningar	42
8. Nyttjanderätter	43
Jakt och fiske	43
Byggnader och andra anläggningar	43
Vägar	44
Ved och kreatursbete	44
Samfälligheter	44
9. Utmärkning av gränser	45
10. Sammanställning av skötselåtgärder	45
11. Uppföljning och tillsyn	45
Uppföljning av skötselåtgärder	46
Uppföljning av bevarandemål	46
Källor i urval	47
Bilagor	49

Beskrivningsdel

I beskrivningsdelen presenteras naturreservatet och dess bevarandevärden. Beskrivningen lyfter fram reservatets syften, några administrativa uppgifter, vilka naturtyper och arter som ingår samt naturreservatets natur-, kultur- och friluftsvärden. Renskötseln och andra samiska värden i området beskrivs också.

I skötselplanen används olika begrepp som är allmänt förekommande i skötselplaner. Det gäller till exempel begrepp som "vildmarkskaraktär" som i denna plan avser att brukandet av naturen haft en lågintensiv karaktär med låg grad av påverkan från modernt skogsbruk och andra exploateringar. Renskötsel med binärningar förekommer sedan långtid och är en naturlig del i områdets helhetsvärden och betydelsefull för landskapets utseende och funktion.

Många aktörer

Södra Gardfjällets naturreservat är ett populärt besöksmål för olika friluftaktiviteter och turistisk verksamhet året runt. Det finns bland annat anläggningar och verksamheter där andra aktörer än Länsstyrelsen är huvudman och ansvarar för skötseln. Att friluftaktiviteter och anläggningar för friluftslivet nämns i skötselplanen betyder inte att de ingår i naturreservatets förvaltning. De är inte undantagna från tillståndsplikt enligt reservatets föreskrifter eller andra tillstånd och samråd enligt gällande lagstiftning. En sammanfattning av verksamheter som inte ingår i reservatets skötsel samt andra aktörer finns i kapitel 7 - 8.

Samfälligheter som ligger innanför naturreservatets yttre gräns omfattas inte av skötselplanen. De får brukas och nyttjas i enlighet med samfällighetens syfte.

Namn på platser anges i enlighet med Lantmäteriets kartor, t.ex. Södra Gardfjället = Klipentjahke. En lista med några av områdets platsnamn finns i bilaga 1.

1. Syfte

Med stöd av 7 kapitlet 4 § miljöbalken har naturreservatet Södra Gardfjället följande syfte:

Syftet med naturreservatet är att vårda och bevara områdets helhetsvärden i form av ett stort, sammanhängande renbetespräglad fjällandskap av vildmarkskaraktär. Syftet är också att vårda och bevara värdefulla livsmiljöer och biologisk mångfald knuten till naturreservatets naturtyper med deras naturliga processer. Syftet är också att vårda och bevara den biologiska mångfalden knuten till kulturlandskapet, som också bidrar till områdets upplevelsevärden. Av människan påverkade, ej hävdgynnade habitat, exempelvis sjöar och vattendrag, ska kunna återställas till naturligast möjliga tillstånd.

I reservatet förekommande Natura 2000-naturtyper och -arter samt övriga livsmiljöer med sina naturligt förekommande växter och djur ska bidra till gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna på biogeografisk nivå.

Inom ramen för bevarandet av naturmiljöer ska naturreservatet också tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Besökare ska kunna se och uppleva för fjällen och fjällskogarna typiska natur- och kulturmiljöer och arter. Naturreservatet ska även tillgodose behovet av mer ostörda och opåverkade miljöer.

Hur syftet ska uppnås

Syftet ska i huvudsak tillgodoses genom att naturmiljöerna utvecklas fritt genom intern dynamik. Naturliga processer såsom översvämning, stormfällning, skogsbrand, frostvittning, ras och skred samt svampars och insekters nedbrytning av ved med mera tillåts fortgå ostört. Det ska finnas möjlighet till åtgärder för att bevara hävdgynnade arter samt konkurrenskänsliga och hotade arter. Det ska vara möjligt att genomföra restaureringsåtgärder av våtmarker, sjöar och vattendrag. Främmande arter ska kunna tas bort.

Åtgärder vidtas för att underlätta för allmänhetens friluftsliv. För förståelsen av landskapets utseende och funktion kan några intressanta kulturhistoriska element synliggöras. Åtgärder får vid behov vidtas för att förebygga påverkan på växt- och djurliv samt slitage, exempelvis markskador.

Prioriterade bevarandevärden

Prioriterade bevarandevärden är

- Ett stort sammanhängande fjällområde med flera olika utpekade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet¹, med förekommande livsmiljöer och arter.
- Förekomsten av lodjur, järv, björn, kungsörn, kalkkärrsgrynsnäcka, otandad grynsnäcka, jämtlandsmaskros, lappranunkel och skogsrör.
- Möjligheter till upplevelser och aktiviteter i fjällmiljö året runt, som exempelvis vandring, naturstudier, skidåkning samt färd med skoter längs leder. Bevarande av attraktiva miljöer utan ljus- och ljudstörningar ska särskilt beaktas.

2. Uppgifter om naturreservatet

Administrativa uppgifter

Administrativa uppgifter om naturreservatet.

Namn	Södra Gardfjället
Dossienummer	2402414
NVR-id	2047038
Natura 2000	Södra Gardfjället (SE810397) och del av Virisens vattensystem (SE0810395)
Kommun	Vilhelmina
Län	Västerbotten
Lägesbeskrivning	Cirka 85 km NV om Vilhelmina samhälle
Ekokartor	23F 7g-i, 8f-j, 9f-j; 23G 8a, 9a-b; 24F 0f-j, 1f-j; 24G 0a-b
Mittkoordinat	525963, 7245820 (SWEREF99 TM)
Naturgeografisk region	33h, högfjällsregion med huvudsakligen nordligt boreal vegetation 36a, norra högfjällsregionen
Gräns	Se bilaga 1 i beslutet
Markägarkategori	Staten
Fastigheter	Borkan 1:11, Klitvallen 1:1, Kronoöverloppsmarken 1:1, Matsdal 1:15, Skansnäs 2:1 och Virisholmen 1:1

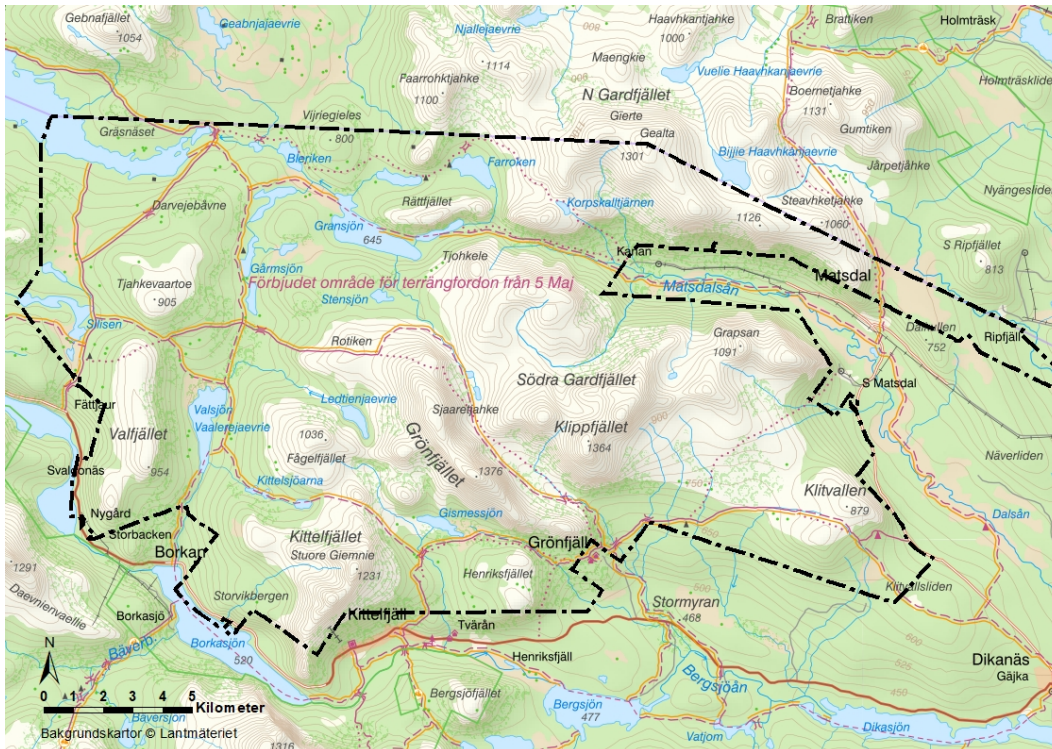
---

¹ EU:s Art- och habitatdirektiv, Direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

Förvaltare	Länsstyrelsen i Västerbotten
Totalareal	38 913 hektar
Landareal	36 883 ha
Areal produktiv skog	1 487 ha

Karta

Karta med naturreservatet Södra Gardfjället markerat. Reservatet omfattar fjällen och fjälldalarna norr om Kittelfjäll i Vilhelmina kommun. Det finns inga vägar i naturreservatet men ett nätverk av fjälleder. Söder om Södra Gardfjällets naturreservat ligger Marsfjällens naturreservat.

Naturtyper och arter enligt Natura 2000

Natura 2000

Naturreservatet är större än Natura 2000-området Södra Gardfjället (SE0810397). I nordväst ingår en del av Virisens Natura 2000-område (SE0810395). I naturreservatet är fyra arter särskilt utpekade och 23 av Habitatdirektivets naturtyper är representerade.

Större delen av naturreservatet ligger inom Natura 2000-området Södra Gardfjället. I nordväst ingår en del av Natura 2000-området Virisens vattensystem. Regeringen föreslog 1998 till EU att Södra Gardfjället och Virisens vattensystem skulle ingå i det europeiska nätverket av skyddade områden, Natura 2000. Natura 2000 är en överenskommelse mellan EU-länderna, som pekar ut vissa naturtyper och arter som särskilt viktiga att skydda och bevara. Båda områdena är sedan 2003 SCI-områden (Site of Community Importance) med utpekade naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet och sedan 2009 SAC-områden (Special Area of Conservation). Länsstyrelsen har 2016 fastställt en ny bevarandeplan för Södra Gardfjället och 2017 för Virisens vattensystem. Karta över Natura 2000-områdena finns i bilaga 2.

Naturresevatets Natura 2000-naturtyper och -arter redovisas i bilaga 2. Prioriterade naturtyper och arter enligt EU:s art och habitatdirektiv är: alpina översilningskärr (7240), aapamyrar (7310), skogbevuxen myr (91D0) och taiga (9010) samt järv (1912). Utpekade Natura 2000-arter för Natura 2000-området Södra Gardfjället är: skogsrör (1948), lappranunkel (1972), kalkkärrgrynsnäcka (1013) och otandad grynsnäcka (1015). För Virisens vattensystem är skogsrör utpekad Natura 2000-art.

Jämtlandsmaskros, kalkkärrgrynsnäcka, dubbelbeckasin, utter samt rikkärr omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP). De stora rovdjuren järv, lodjur, björn och kungsörn berörs av nationella och regionala förvaltningsplaner.

För åtgärder och verksamheter som direkt eller indirekt kan komma att påverka utpekade Natura 2000 naturtyper och arter krävs tillstånd enligt miljöbalken. Det gäller även åtgärder som vidtas utanför Natura 2000-områdena.

3. Beskrivning av naturresevatet

Södra Gardfjällets naturresevat är ett stort sammanhängande fjäll- och skogsområde som ligger strax norr om Kittelfjäll, cirka 85 kilometer nordväst om Vilhelmina. Reser vatet gränsar i norr till Storumans kommun och sträcker sig från Fättjaur i väster till Matsdal i öster. I resevatet ingår hela Södra Gardfjällets fjällmassiv samt de södra delarna av Norra Gardfjällets fjällmassiv med mellanliggande fjälldalar, sjöar och vattendrag. Höjden över havet varierar från 510 meter söder om Södra Matsdal, till Grönfjällets sydöstra topp 1 376 meter över havet.

Södra Gardfjället

I Södra Gardfjällets naturresevat finns i stort sett alla för fjällen karaktäristiska naturtyper representerade. Landskapet är storslaget med vackra fjälldalar omgivna av branta fjäll med raviner och rasbranter. Kännetecknande för naturresevatet är de vidsträckta fjällbjörkskogarna med slingrande vattendrag, klara sjöar, små myrar och täta videbuskmarker. På många ställen är vegetationen högväxt med brudborste, kvanne, nordisk stormhatt, torta och älgräs. Vid bl.a. Klitvallen och den vackra U-dalen Grantonsskalet finns öppna fjällhedar med lågväxt risvegetation av kråkbär och dvärgbjörk. På de högsta fjälltopparna och fjällplåtarna, t.ex. på Kittelfjället och Grönfjället, är det stenigt och vegetationen är mycket sparsam. I granskogarna i söder och öster syns bl.a. lavskrika och tjäder. Området har också många intressanta geologiska formationer, bl.a. Bullerbäckens långa kanjon med vackert vattenfall. Sedan lång tid tillbaka kommer vandrare, skidåkare, fiskare och många andra besökare för rekreation och söka utmaningar.

Naturresevatets obrutna fjällområde har hög grad av naturlighet med många olika representativa naturtyper. Större delen av resevatet består av fjällmassiv med kalfjällstoppar och fjällplåtåer med ris- och gräshedar genomskurna av ett nätverk av våtmarker, sjöar och vattendrag. Stora områden täcks av fjällbjörkskogar och videbuskmarker. I öster och söder växer fjällnära granskog. I naturresevatet har flera skyddsvärda och hotade arter noterats.

Södra Gardfjällets vackra och varierade fjälllandskap har flera intressanta besöksmål. Reser vatet nyttjas året runt för olika friluftaktiviteter och turistverksamhet. Området är också ett samiskt kulturlandskap där renen och renskötsel under lång tid varit en del av landskapet.

Naturgeografiska förhållanden

Inom Södra Gardfjällets naturreservat ges goda förutsättningar att uppleva och studera flera för fjällen karaktäristiska geologiska och geomorfologiska processer och formationer. Det finns flera toppar på över 1000 meter över havet. Den övergripande reliefen inom naturreservatet är typisk för skandinaviska fjällkedjan med rundade toppar, flacka fjällplatåer och breda relativt djupa fjälldalar.

Centralt i naturreservatet ligger Södra Gardfjällets fjällmassiv, med reservatets högsta fjälltopp på Grönfjället (1 376 m.ö.h.). I norr ingår de södra delarna av Norra Gardfjällets fjällmassiv, med bl.a. fjälltoppen Gealta (1 308 m.ö.h.), i naturreservatet. Den kaledoniska bergskedjeveckningen ägde rum för cirka 520 - 400 miljoner år sedan. Naturreservatet ligger, förutom allra längst i öster, inom den övre skollberggrunden (övre allokton). Huvuddelen av reservatet är inom dess undre del Seveskollan, förutom väster om Valsjön där Köliskollan överlagrar Seveskollan. Reservatets berggrund består därför huvudsakligen av metamorfa (omvandlade) bergarter som amfibolit, granatförande glimmerskiffer och paragnejs. Västra delen av reservatet utgörs av magmatiska bergarter som basalt, andesit, och den för Köliskollan dominerande bergarten kalkfyllit. Mest varierad är berggrunden söder om Valfjället med stråk av grafitfyllit, kvartsitkonglomerat, serpentinitkonglomerat, grönskiffer, kvartsfyllit och kalksten. I naturreservatets sydöstra hörn är berggrunden äldre och består främst av kvarts- och fältspatrik gnejs.

Till vänster: Skrednarv är en av de få arter som växer på reservatets rasmassor och serpentinfjäll. *Till höger:* Sjaaretjahkes brant i Grantonsskalet med väl utformade taluskoner. Foto: Jonas Grahn (t.v.), Lena Lundevaller (t.h.).

Den rika förekomsten av basiska bergarter i naturreservatet är grunden för den blomsterprakt som återfinns på fjällhedar, våtmarker och i fjällbjörkskogar. Inom reservatet uppträder också flera smala stråk med karbonatrika bergarter som kalksten och kalcitisk marmor, t.ex. mellan Stensjön och Fågelsjön. Spritt i både Seve- och Kölienheterna förekommer också mindre områden med ultrabasiska metaintrusiva bergarter, vilket innefattar peridotit och dunit, samt de metamorfa bergarterna serpentinit och täljsten. De är ofta starkt vittrade vilket ger dem en ljus rödbrun färg. Till exempel syns i fjällskogsbältet nedanför Kroenenåelkies och Klinhkies mörka sydbranter av amfibolit några kala rödbruna knölar. Serpentinit är giftigt för de flesta växter så vegetationen på serpentinfjällen är sparsam.

I naturreservatet finns många intressanta geologiska miljöer. Efter bergskedjeveckningen nöttes fjällkedjan ner till ett så kallat peneplan för att under tertiärtiden, för 65 -

70 miljoner år sedan, åter höjas upp. Därefter startade olika erosionsprocesser. Landskapet har under kvartärtidens nedisningar formats av glacial erosion och glacifluviala processer. De för området karaktäristiskt mycket branta fjällsidorna mot öst och sydöst samt flacka fjällsidorna mot väster och nordväst är ett resultat av nämnda skollstruktur samt att den dominerande isrörelseriktningen varit från nordväst mot sydost där isdelaren legat under längre perioder. Goda exempel på detta är bl.a. Kittelfjället, Klippfjället och Grönfjället. Reservatet har flera ståtliga preglaciala dalar som är starkt präglade av glaciär tillskärning, exempelvis Grantonsskalet mellan Grönfjället och Klippfjället samt dalgången mellan Gransjön och Kanan. Vojmåns mäktiga genombrottsdal mellan Kittelfjället i naturreservatet och Borkafjället i Marsfjällets naturreservat tillhör en av landets främsta. På Grapsan finns en tydlig glaciärnisch.

Jordarterna består huvudsakligen av morän. Jordarna på fjällsidorna är skredkänsliga. På Kittelfjällets brant ovanför Kittelfjäll finns flera mäktiga raviner i det tjocka moräntäcket. Flera av ravinerna är aktiva med skred och slamströmmar. Den största ravinen bildades vid ett enormt jordskred 1909. Endast mindre delar av ravinerna ligger i naturreservatet. Ravinerna är vintertid populära nedfarter från Kittelfjällets liftsysteem. Högre upp på reservatets fjällsidor och på de högst belägna fjällplatåerna har inlandsisen inte avsatt moränmaterial utan endast forslat bort de vittringsprodukter som bildats på markytan. Jordtäcket, i form av postglaciala vittringsjordar, är mycket tunt och saknas helt i brantare delar. Vegetationen är följaktligen mycket sparsam och tålig. Öppna grus- och hållmarker finns bl.a. nedanför Grönfjällets, Södra Gardfjällets och Grapsans kalfjällstoppar.

Isälvsediment har avsatts bl.a. i Grantonsskalet och nordost om Fågelsjön. I Grantonsskalet finns också ett glacifluvialt delta som uppstått under inlandsisens avsmältning där det sedimentförande vattendraget mynnat i en isdämd sjö. I södra delen av Grantonsskalet finns ett par kames (kupolformade kullar av isälvsediment som avsatts i isens slukhål). Bullerbäcken rinner söder om Kanan genom en djup ravin. Där finns också en smal kanjon med mycket branta klippväggar, utmejslade isälvsrännor och det vackra dånande Bullerfallet som faller ner i välslipad, rund gryta. Nedanför Bullerfallets kanjon finns flera stenfält med stora av isälven rundslipade stenar och längre ner mot Matsdalsåns dalgång har ett delta bildats med ett nätverk av små bäckar.

Landskapet omformas ständigt av erosion och sedimentation i vattendrag och sjöar, frostsprängning, vinderosion av berg och jord, solifluktion (jordflytning) m.m. Ras och skred sker frekvent i bäckravinerna på reservatets fjäll, t.ex. Gunnervajjabäcken och Tväråns nedre lopp. I Grantonsskalet finns på Grönfjällets branta östsluttning gott om talus (block- och stenfält). Rasbranter finns också på bl.a. Gaarenstjahke och Grapsan. Laviner är vanliga på reservatets branta fjäll. Denna omlagring av material bidrar till att skapa nya värdefulla livsmiljöer för växter och djur.

Klimat

Klimatet påverkar på många sätt förutsättningarna och förekomsten av livsmiljöer för fjällens växter och djur. Södra Gardfjället utmärks av kalla vintrar, stora temperaturskillnader över dygnet och svala somrar. Årsnederbörden är måttlig, normalt mellan 700 – 1 200 mm/år. År 2008 sticker ut med en årsnederbörd på endast 556 mm. Det ligger snö i området 180 - 210 dagar per år. Kittelfjällsområdet är välkänt för sin fina lössnöåkning på torr pudersnö. Variationen i nederbördsmängd och snötäckets tjocklek är stor inom naturreservatet till följd av topografin och väder t.ex. vindstyrka och vindriktning.

Hårda vindar på mer än 20 m/s förekommer regelbundet. I Kittelfjäll uppmättes 19 januari 2017 vindar på 47 m/s. Vindblottor kan vara bara även på vintern. Vegetationsperioden är relativt kort, cirka 100 dagar per år. I fjällmassivens mer höglänta områden finns snölegor som ligger kvar långt in på sommaren. Även i skuggiga bäckraviner kan snön ligga kvar stora delar av året. Snömärkeslav förekommer allmänt på björkarna och kan användas som en översiktlig indikator på hur djupt snötäcket brukar vara.

Natur

Naturreseptatet Södra Gardfjället har en stor variation i naturtyper och arter, från fjälldalar med fjällnära barrskog och fjällbjörkskog, sjöar och vattendrag till fjällmassiv med gräs- och rishedar samt kalfjäll och blockmarker. Stora delar av naturreseptatet utgörs av en mosaik av fjällbjörkskog, videbuskmarker, små sjöar och vattendrag. Landskapets mångformighet är mycket värdefull för flera av resevatets insekter, fåglar och djur. De stora rovdjuret, björn, järv, lodjur och kungsörn rör sig över stora ytor och förekommer därför tidvis inom i stort sett alla naturreseptatets naturtyper.

Naturliga variationer av naturtyper och arter

Inom de övergripande naturtyperna finns en stor variation i livsmiljöer beroende på t.ex. topografi, lokalklimat, hydrologiska förhållanden och berggrund. Det kärva klimatet, vattendragens variation i vattenföring, isrörelser längs sjöarnas och vattendragens stränder, den branta topografin m.m. medför också att det på många håll inom resevatet förekommer olika erosions- och ackumulationsprocesser som omformar landskapet och skapar nya naturtyper och livsmiljöer. Svampar och insekters nedbrytning av ved, brand och stormfällning bidrar också till naturlandskapets naturliga dynamik. Resevatets naturtyper och artsammansättning påverkas också av variationen i förekomst av olika herbivorer t.ex. gråsidning, fjälllämmel och fjällbjörkmätare. Inom hela resevatet bidrar, i varierad omfattning, det fria renbetet till att hålla landskapet öppet och gynna vissa arter och deras livsmiljöer.

Skog och buskmarker

Skogarna inom naturreseptatet består till största delen av fjällbjörkskog, ofta med gott om enbuskar. I de lägre delarna av resevatet finns också ett visst inslag av gran. Stora områden vid fjälldalarnas vattendrag och våtmarker utgörs av videbuskmarker. Inte sällan övergår fjällbjörkskogen i ett stråk av videbuskmarker innan fjällhedarna tar vid. I öster och söder finns i resevatets ytterkanter några områden med hänglavsrika granskogar.

Både fjällbjörkskogarna och granskogarna har väl fungerande och intakta ekosystem där de naturliga störningsprocesserna fortgått under mycket lång tid. Det finns gott om värdefulla strukturer, såsom gamla träd, hänglavar, varierad ålder, luckighet samt stående och liggande död ved i olika nedbrytningsstadier. Skogslandskapet är ofta mosaikartat med små våtmarker och bäckar. Resevatets skogar fungerar också som ett komplement till fjällmiljöerna för de djur och fåglar som lever i gränlandet mellan fjäll och skog, bl.a. fjällvråk.

I dalgångarna och på fjällsidorna växer fjällbjörkskog. Gamla och döda träd är ofta draperade med hänglavar. Fjällbjörkskogen bildar, med några undantag i söder och öster, skogsgräns mot kalfjället. Huvuddelen av resevatets fjällbjörkskogar är av lågörttyp. Botten- och fältskiktet består av mossor, lumrar eller gräs samt lågvuxna ris och örter

som blåbär, dvärgbjörk, fjällviol, ekorrbar, kråkbär, gullris och hönsbär. I de glesare fjällbjörkskogarna och de av is och höga flöden störda videbuskmarkerna kring vattendragen har flera karaktäristiska arter för nordliga slätter- och betesmarker en naturlig växtplats, bl.a. ängssyra, ormrot, svarthö och ögontröst. I fuktigare och mer näringsrika delar av reservatet finns det betydande områden med högrötsfjällbjörkskog med inslag av rönn, asp, sälg och olika videarter och ett högvuxet fältskikt med olika gräs, ormbunkar och örter. Vanliga arter är brudborste, fjällkvanne, nordisk stormhatt, rödblåra, smörboll, strutbråken, torta, vänderot och älggräs. Vid Kanan, som fått namn efter bibelns ”förlovade land”, är växtligheten mycket högvuxen och frodig. Täta bestånd av högröter återfinns också bl.a. i slutningen vid Klitvallens rastskydd, sjön Silisen och mellan Fättjarn och Virisen.

I högre lägen, där jordtäcket är tunt samtidigt som snötäcket är djupt och snön ligger kvar länge, finns områden med lågvuxen gles hedbjörkskog. Fältskiktet domineras av olika ris, främst blåbär och kråkbär. Där det är som mest näringsfattigt täcks marken av olika renlavar. I fjällbjörkskogen är det gott om småfåglar. Typiska fjällbjörkskogsfåglar som blåhake, bergfink, gråsiska, lövsångare och sävsparv uppträder tillsammans med sydligare arter som svartvit flugsnappare och trädgårdssångare.

Till vänster: I den lundartade fjällbjörkskogen kring Gunnervajjabäcken vid Kanan växer bl.a. strutbråken, ormbär och hägg. *I mitten:* I reservatets fjällbjörkskogar och videsnår hörs den skönsjungande blåhaken. *Till höger:* Granskog med gott om död ved vid Fjällmyran. Foto: Lena Lundevaller (1,3), Mostphotos (2).

Nära trädgränsen finns större videdominerande områden, t.ex. på Kittelfjällets östsluttning. Videbuskmarker finns också i fjälldalarna på marker med visst snöskydd men inte för långvarigt, t.ex. vid vattendrag, sjöar och våtmarker. Vidsträckta videbuskmarker finns bl.a. vid Klitvallsbäcken samt mellan Gransjön och Kanan. Hög markfuktighet är en förutsättning för utbredning av videbuskmarkerna. Dessa videbuskmarker kan vara svårframkomliga med högvuxna viden som lappvide, ripvide och ullvide. De tidigt blommande videna är en viktig födoresurs för reservatets insekter. De saknar ofta undervegetation men t.ex. längs vattendrag, där buskagen är glesare av återkommande översvämningar och is, växer olika gräs och örter. I Grantonsskalet blommar i de prunkande videbuskagen längs Grantonsbäcken fjällvedel, kung Karls spira, fjällkvanne, humleblomster, rosenrot, sumpnycklar, nordisk stormhatt, norsknoppa, rödblåra och torta. Kring reservatets översilningskärr anträffas kalkgynnade viden som glansvide och risvide.

Fjällbjörkskogarna och videbuskmarkerna är delvis präglade av renbete, t.ex. i närheten av renvallar och samlingshagar. I äldre tider har också annat boskapsbete förekommit i reservatets fjällbjörk- och barrskogar. Bete (av toppskotten) samt slåtter på våtmarkerna höll i äldre tider tillbaka utbredningen av videbuskmarkerna. Lokalt förekommer i fjällbjörkskogarna vedtäkt för husbehov.

Fina hänglavsrika granskogar finns bl.a. vid Henriksfjäll, Grönfjäll, öster om Klitvallen och söder om Ripfjäll. Träden är ofta draperade av hänglavar och det finns gott om grova lågor och torrträd. Inslaget av fjällbjörk är ofta stort, både levande och döda, men även enstaka rönner, grova tallar och bestånd av viden. Granarna utgörs till stor del av senvuxna granar med ett smalt grenverk. Det finns också, särskilt i de högre liggande delarna, gott om grankloner. Botten- och fältfloran består av olika mossor, ris samt lågvuxna örter och ormbunkar som husmossa, ekbräken, blåbär, kråkbär, ekorrbar, skogsstjärna och hönsbär. I sluttningar och sänkor med rörligt markvatten växer örtrika, näringsrika granskogar med grova gamla granar. Blåbärsris dominerar i fältskiktet men det finns i fuktigare drag inslag av högörtgranskog. I närheten av myrar finns också blöta starr-fräken granskogar. Här lever flera naturskogsarter, som t.ex. lavskrika, hökuggla, tretåig hackspett, doftskinn, ostticka och stjärntagging. I granskogen vid Bullerfallets växer bl.a. den rödlistade luddfingersvampen. Enstaka granar finns på många ställen i fjällbjörkskogen och går på några ställen ända till kalvfjällsgränsen, t.ex. vid Vaellientjahke. I Granåns dalgång förekommer spridda granar långt västerut och nära trädgränsen.

Våtmarker

Naturrestatets myrar är i stort sett hydrologiskt intakta och många olika myrtyper är representerade. Öppna fattiga till intermediära terrängföljande kärr är vanligast. Inte sällan påträffas i utströmningsområden en rikare mer kalkpräglad vegetation. De flesta av våtmarkerna är små och ligger spridda i övriga naturtyper. Övergången till torra ris- och gräshedar samt fjällbjörkskog är ofta flytande. Reservatet har några större våtmarks-komplex med strängar och flarkar, t.ex. väster om Gransjön och kring Silisen. Fjällmyran, norr om Matsdal, är ett myrkomplex med rik variation av myrtyper. I de lägre delarna av reservatet är våtmarkerna ofta glest trädbevuxna med viden och låga fjällbjörkar, t.ex. kring Farrokbäcken, Matsdalsån och Valsjön.

Till vänster: Översilningskärr på Fjällmyran vid Matsdal. I bakgrunden Vaellientjahke. *Till höger:* På reservatets rikkärr växer bl.a. risvide. Foto: Lena Lundevaller (t.v.), Jonas Grahn (t.h.).

På flera av våtmarkerna växer en blandning av fjällarter bl.a. kung Karls spira och myggstarr, typiska arter för fattigkärr, t.ex. tuvull, och mer kalkpräglade arter som gräsull, klubbstarr och hårstarr. Arter som söderut växer i rika miljöer som slätterblomma, tätört och snip är vanliga. På reservatets rikkärr och fjällbjörkskogens översilningskärr blommar orkidéerna brudsporre, Jungfru Marie nycklar och sumpnycklar. Fjällhedarnas höglänta översilningskärr har ständig tillförsel av vatten från smältande snölegor och vatten som rinner längs fjällsidorna, vilket ger dem en artrik lågväxt vegetation av mossor, tåg- och starrväxter.

Våtmarkerna uppvisar strukturer som uppkommer vid långvarig tjäle och vind, såsom bara mineraljordsfläckar genom vindblottor i snötäcket, uppfrysning och hydrologiska processer. Kringliggande skogar och videbuskmarker är värdefulla miljöer för flera av våtmarkernas insekter och fåglar. De näringsrika förhållandena gör att reservatet också har en artrik molluskfauna, bl.a. vid Gräsnäset, med rödlistade arter som kalkkärrsgrynsnäcka och otandad grynsnäcka.

Flera av våtmarkerna var tidigare betydelsefulla fodermarker. Fuktängarna längs reservatets bäckar har under lång tid hållits öppna av is och bete. Numera slås inga myrar, men de är fortfarande viktiga som älgjaktmarker och renbetesmarker. Särskilt på våren söker sig renarna till våtmarkerna för att beta vattenklöver och kråklöver. Några av de större våtmarkerna används som flyttleder och samlingsställen i samband med renskiljning, t.ex. Fjällmyran.

Hävdade marker

Hela Södra Gardfjällets naturreservat är ett kulturlandskap där renbete och traditionellt samiskt nyttjande har pågått under mycket lång tid. Inom naturreservatet finns också marker som tidigare hävdats med slätter, t.ex. myrmarker och bäckraningar. I fjällbjörk- och barrskogarna har fritt skogsbete pågått in på 1990-talet. Hävdgynnad flora och fauna kan också finnas på öppna marker bl.a. vid fiske- och renvaktarstugor, rengården och idag övergivna renvallar, samevisten och nybyggen.

Den restaurerade renvallen vid Klitvallisens sameviste med fjällbjörkar.
Foto: Lena Lundevaller, juli 2016.

De hävdade markerna är viktiga för många arter, inte minst slätter- och betesgynnade kärlväxter, fjärlilar, humlor och vildbin. Floran består av karaktäristiska fjällväxter och hävdgynnade ängsväxter. Reservatets tidigare hävdade marker sköts idag endast sporadiskt. Kvar dröjer sig hävdgynnade växter som fjälltimotej, smultron, stagg, vårbrodd och ängsfryle. Gamla renvallar och rengården går ofta att lokalisera i terrängen med hjälp av den, i jämförelse med omkringliggande mark, frodiga gräsvegetationen.

Ängssyra och underarten lappsyra är värdväxter för den rödlistade fjärilen violettkantad guldvinge. De växer i reservatet bl.a. på gamla renvallar där marken luckrats upp av renarnas klövar och gödslats av spillningen.

Intill Silisen och Klitvallens samevisten har ett par renvallar och rengården restaurerats. I äldre tider gick kreaturen på skogen under sommarhalvåret och även myrar på fjället användes till bete. Gamla kartor visar att naturreservatets myrar och bäckraningar var viktiga slåttermarker. Fjällbjörkskogens lövträd och buskar utgjorde en betydande del av vinterfodret. På några av reservatets starrkärr påträffas rester av hässjestörar.

Fjällhedar och kalfjäll

På fjällsluttningarna ovanför fjällbjörkskogen breder ris- och gräshedar ut sig. Där är vegetationsperioden kort och de olika livsmiljöerna särskilt tydligt påverkade av lokalklimatet, t.ex. vind och mängden snö på vintern. Jordlagret är mycket tunt och består av vittringsjordar som blandats upp med humus, vilket gör att vatten- och näringstillgång också är viktiga faktorer som påverkar arternas utbredning. På fjällhedarna finns också mer eller mindre kala marker i form av vindblottor.

Rishedar är den vanligaste naturtypen ovanför trädgränsen inom Södra Gardfjällets naturreservat. Vidsträckta rishedar återfinns t.ex. vid Klitvallen, Fågelfjället, Valfjället och Tjohkele. De torra näringsfattiga rishedarna har en hårdig dvärgvuxen och krypande busk- och risvegetation av främst dvärgbjörk, dvärgvide, kråkbär, mossjung och odon. På hösten lyser bladen på ribbär vackert rött. På de steniga grässluttningarna växer bl.a. bruntåg, fjällbräsma, styvstarr, vårfingerört, lappspira och stjärnbräcka. Enstaka mindre områden med gräsmarker finns också högt upp på kalfjället, t.ex. där marken är fuktig från långsamt smältande snölegor. I den dynamiska miljön vid snölegorna trivs konkurrenssvaga arter, som den lilla fjällsmörblomman och lapparv. På de mest torra, näringsfattiga och utsatta vindblottorna växer bl.a. axfryle och klynnetåg.

Till vänster: Den vackra fjällbastardsvärmaren är särskilt talrik jämna år på hedarnas ris. *I mitten:* Klitvallens rished med Grantonsskalet och Klippfjällets fjällmassiv i bakgrunden. *Till höger:* Våldoftande lappspira lyser upp de karga fjällhedarna. Foton: Lena Lundevalier.

Spritt i naturreservatet finns också gräsmarker med en rik blomsterprakt, ofta benämnda dryashedar. I och kring Grantonsskalet och vid Rättfjället blommar bl.a. björnbrodd, fjällarv, fjällsippa, fjällgröna, fjällruta och norskpyrola. Stråk av serpentinit förekommer på flera platser, ofta kraftigt påverkade av frostsprängning, tjälskjutning och jordflytning. Ungefärliga gränsen för serpentiniten på Rödbergets östra rasbranter syns från

Kanan som ett stråk av rött berg i fjällbjörkskogen. På Rödberget växer flera serpentintoleranta arter bl.a. fjällnejlika, fjällnörel och kal fjällarv.

På reservatets fjällhedars syns fåglar som fjällabb, fjällpipare, fjällripa, korp, lappsparv och snösparv. Sommartid söker sig renarna till de öppna fjällhedarna för att undkomma insekter och för att beta.

På de mest exponerade fjälltopparnas grus- och hållmarker växer endast skorplavar och små mossor. I skyddade lägen mellan stenblocken på fjällbranterna återfinns, bl.a. på Grapsan, små tuvor av fjällgröna, krypljung, klynnetåg och ripbär. Längst in i Grantonskalet passerar vandringsleden Grönfjällets branta östsluttning med grästäckta rasmassor och färggranna blommor som t.ex. fjällgentiana, fjällglim och purpurbräcka.

Sjöar och vattendrag

Inom Södra Gardfjällens naturreservat finns såväl små fjällbäckar som större åar och sjöar. Vattenkvaliteten är god och fisk kan vandra fritt genom vattensystemen i reservatet. Reservatet ligger inom Ångermanälvens och Vapstälvens avrinningsområden. Några mindre områden i norra delen av reservatet tillhör Umeälvens avrinningsområde.

Sjöarna och vattendragen i reservatets norra del, t.ex. Farroken, Granån och Grundträsket, utgör Vapstälvens källflöden. Utmärkande är att Vapstälven rinner, till skillnad från länets övriga älvar, västerut in i Norge och byter där namn till Vefsna. I Sverige är Vapstälven opåverkad av vattenkraftutbyggnad. Vattendelaren mellan Vapstälven och Vojmån utgörs av en lång myr i dalbotten mellan Gaarenstjahke och Tjohkele. Det finns också en vattendelare i Grantonsskalet mellan Durrienjohke och Grantonsbäcken vid Sealma (vilket betyder tröskel på sydsamiska). Där rinner Durrienjohke mot nordväst förbi de små sjöarna längst in i Grantonsskalet och vidare till Gransjön och Vapstälven.

Vojmån har sina källflöden i Norge och är ett av biflödena till Ångermanälven. Matsdalsån avvattnas via Dalsån till Vojmån, liksom sjöarna och vattendragen i reservatets södra del t.ex. Silisen, Valsjön och Grantonsbäcken. Längst i nordost rinner Simaskalsbäcken genom naturreservatet mot Skansnäsån, som längre söderut mynnar i Dalsån.

Farrokbäckens meandrande lopp genom videsnåren och myrarna vid Rättsjön.
Foto: Anna Hallmén.

Bäckar med små forsar rinner längs fjällsidorna till sjöarna och vattendragen i dalgångarna. I de flacka dalgångarna har vattendragen vackert meandrande lopp genom videbuskmarker och våtmarker, bl.a. Matsdalsån, Grantonsbäcken, Tvärån och Fågelsjöbäcken. Flera av bäckarna på fjällsidorna är djupt nedskurna i raviner och kanjoner.

Bullerbäcken har en djupt nedskuren flera kilometer lång fors om avslutas med ett vattenfall i en trång kanjon.

Naturliga vattenståndsvariationer skapar värdefulla livsmiljöer för växter och djur. På de tidvis översvämmade stränderna växer bl.a. fjällvedel, grönvide, sylört och strandrunkel. Vid Borkasjön växer den hotade jämtlandsmaskrosen. Sjöarnas och vattendragens bottenlevande växter är värdefulla uppväxtmiljöer för fisk. Bland annat finns ursprungliga och reproducerande stammar av öring och röding. Det finns också betydelsefulla helt fisktomma sjöar och tjärnar. De är ofta grunda och kan tidvis kan vara uttorrade och vintertid bottenfrusna. Vid de fisktomma sjöarna häckar gärna smålommen och den rika produktionen av olika kräftdjur och insekter är en viktig födokälla för flera av reservatets fåglar, t.ex. smalnäbbad simsnäppa. I anslutning till Vojmån syns ofta spår av utter.

Arter

Naturreseptatet har en för fjällen och andra alpina miljöer typisk flora och fauna, se beskrivningarna av naturtyperna ovan och bilaga 3.

Södra Gardfjällets flora och fauna

Under en tur i naturreseptatet finns goda möjligheter att uppleva och studera för svenska fjällen karaktäristiska växter, fåglar och djur. Utmärkande för reservatet är att det finns gott om kalkpräglade arter. I juni – juli blommar fjällsippan, vars latinska namn gett namn åt vegetationstypen dryashed. Lite senare lyser bl.a. fjällglim, fjällveronika, gullbräcka och liten fetknopp upp de mörka fjällhedarna. Rödberget, sydväst om Kanan, är ett välkänt serpentenberg med bl.a. spenslig fjällnejlika. Kring midsommar blommar på Rödberget landets sydligaste förekomst av lapsk alpros.

Förutom den rika fjällfloran finns det inom naturreseptatet goda chanser att se bl.a. fjälllämmel, blåhake, lavskrika, större strandpipare och ripa samt spår av tretåig hackspett, björn och järv. Under sommaren hörs ljungpiparens melankoliska visslande över fjällhedarna och kanske syns den smalnäbbade simsnäppan simma i cirklar sökandes efter föda i en liten göl.

Hotkategori enligt SLU Artdatabanken. 2020. *Rödlistade arter i Sverige 2020*.

En förhållandevis stor andel av arterna i fjällen förekommer inte i någon annan landskapstyp, samtidigt som få fjällarter är rödlistade. Specialiseringen med avseende på livsmiljö och levnadssätt är ofta stor, t.ex. den hävdgynnade fjärilen violettekantad guldvinge (NT) lever på högörtängar med värdväxten lappsyra och den vackra fjällbastardsvärmaren påträffas på fjällhedens viden. Den naturliga dynamiken i landskapet med vindblottor, snölegor, ras m.m. är viktig för att skapa livsmiljöer för konkurrenskänsliga arter t.ex. dvärgnarv som trivs på fuktig bar jord. Eftersom flera av naturreseptatets arter är känsliga för konkurrens kan främmande arter som etablerar sig i området utgöra ett hot mot den biologiska mångfalden.

I och med att Södra Gardfjället är ett större sammanhängande fjällområde, och strax söderut ligger Marsfjällets naturreseptat, finns flera av fjällens typiska fåglar och däggdjur representerade t.ex. fjällabb, fjälllämmel, korp och ripa. Björn (NT), järv (VU) och lodjur (VU) förekommer liksom tidvis fjälluggla (CR), fjällvråk (NT), jaktfalk (EN) och

kungsörn (NT). Vid Vojmán och dess sjöar förekommer ÅGP-arterna jämtlandsmaskros (NT) och utter (NT).

Stora delar av Södra Gardfjället består av fjällbjörkskog med skyddsvärda arter som skrovellav (NT), lappmes (NT) och lappsparv (VU). I den fjällnära granskogen återfinns bl.a. lavskrika, mindre korsnäbb, orre, tretåig hackspett (NT), lavarna knottrig blåslav (NT) och rödbrun blekspik (NT) samt vedsvamparna doftskinn (NT), ostticka (VU), rynkskinn (VU), taigaskinn (VU) och violmussling (NT). På ett par platser växer Natura 2000-arten skogsrör.

Till vänster: Fjällnejlika är en av få växter som klarar att växa på reservatets serpentinfjäll. *I mitten:* I den fuktiga granskogen vid Bullerfallet trivs den rödlistade luddfingersvampen (NT). *Till höger:* ÅGP-arten jämtlandsmaskros växer längs Borkasjöns stränder. Den finns nästan enbart i Sverige och känns igen på sina orangegula blommor. Foto: Lena Lundevaller (1,2), Sven Hellqvist (3).

Reservatets till stora delar basiska berggrund och sluttningarnas rörliga markvatten bidrar till en rik variation i vegetationens sammansättning. Skollgränsen mellan Seveskollan och Köliskollan går genom reservatet. I anslutning till skollgränsen kommer på flera ställen sådana bergarter i dagen som ger upphov till en rikare flora. På Kittelfjällets östra brant växer kalkgynnade arter som fjällsippa, grönbräken, hårstarr och kal fjällarv men också mer kalkskyende arter som t.ex. krusbräken. Molluskfaunan är också ovanligt rik. Vid Gräsnäset, norr om sjön Virisen anträffas i de öppna rikkärren bl.a. fjällgrynsnäcka, sumpgrynsnäcka, slät skruvsnäcka samt Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka (NT) och otandad grynsnäcka (NT). Naturreservatet har också en värdefull flora av serpentintoleranta arter och serpentinofyter (växter som endast är funna på serpentin). t.ex. kring Rotiken och Kroeneåelkie har skrednarv (NT) och smal hönsarv (NT) noterats och vid Kittelfjället smal ängssyra (NT). Vid Blerikliden, mellan Virisen och Bleriken, växer bl.a. dvärgrödblåra (VU), smal ängssyra och spenslig fjällnejlika (NT). Rödberget, sydväst om Kanan, är ett välkänt serpentinberg med intressant flora, bl.a. smal hönsarv, spenslig fjällnejlika och landets sydligaste förekomst av lapsk alporos. Fjällens blommande växter är viktiga för många insekter, t.ex. humlor och fjärilar. I reservatet förekommer bl.a. polarhumla (NT) och violett kantad guldvinge (NT).

Vägen mellan Henriksfjäll och norska gränsen har en artrik flora och har av Trafikverket klassats som "Artrik vägkant" med arter som blodrot, blåklocka, brudborste och daggekåpa sp. Även vägkanterna kring Matsdal har en artrik flora med bl.a. fjälldaggkåpa, Jungfru Marie nycklar, lappveronika och ormrot.

Kulturhistoria

Landskapet bär många spår och lämningar efter människor som levt i och färdats genom området i årtusenden. Hela reservatet är ett samiskt kulturlandskap präglat av renbete och med hög täthet av fornlämningar från olika tider. Det finns gott om idag övergivna visten och renvallar. Inom reservatet finns också flera platser med byggnadsgrunder från gårdar och torp som tagits upp och senare också övergivits under 1900-talet.

Södra Gardfjällets kulturlandskap

Hela naturreservatet har en lång samisk tradition. Riksantikvarieämbetets databas Fornsök visar på det samiska kulturlandskapet med en hög täthet av fornlämningar bl.a. visten, härdar, renvallar och rengården. Renvallarna användes som samlingsplats när renarna skulle mjölkas. I närheten av dessa finns ofta rester av gamla rengården för skiljning, slakt, märkning och vid behov utfodring. Trevliga besöksmål är Silisen och Klitvallens restaurerade samevisten med kåtor och bodar.

Det första nybygget godkändes 1815 i Kittelfjäll och ett par år senare i Matsdal. O.P. Pettersson berättar i sitt verk om byarna i Vilhelmina att det redan bodde en renskötande same vid Borkan som betalade skatt för sitt lapps kattland när en av sönerna till Kittelfjälls grundare 1859 ansökte och senare beviljades nybygget Borkan. Renskötande samer bosatte sig vid denna tid också bl.a. vid Fättjaur och Såafoe. Lars Thomasson Laula slog sig, efter några år med dåligt vinterbete i börja av 1890-talet, ned vid Såafoe i sitt lapps kattland Södra Gardfjäll. I en liten stuga växte hans dotter barnmorskan, feministen och samiska aktivisten Elsa Laula Renberg upp. I naturreservatet finns spår från fler, idag övergivna, nybyggen. Skogarna nyttjades till bl.a. skogsbete och vedfångst. Myrarna var viktiga slåttermarker.

Till reservatets kulturvården räknas också den rika förekomsten av berättelser, traditioner och beskrivande naturnamn. Exempelvis är Kittelfjället, *Stuore Giebnie*, där *stoere* betyder stor och *giebnie* kittel medan Henriksfjället är *Onne Giemnie*, *onne* liten *giemnie* kittel.

Vid Gransjön och Rättsjön finns lämningar av förhistoriska boplatser med rester från redskapstillverkning av kvarts och mörk kvartsit. Öster om Farroken ligger i fjällbjörkskogen en boplatser med förhistoriska hyddgrunder s.k. stalotomter. I närheten av Farroken, Silisens och Klitvallens samevisten finns flera intressanta samiska fornlämningar, t.ex. härdar, kåtatomter, bengömmor, rengårdor, förvaringshus och -gropar som tyder på en lång samisk historia i området. Både Silisens och Klitvallens samevisten är karaktäristiska för området där samefamiljerna bedrev s.k. intensiv renskötsel med ett mindre antal djur nära inpå. Vistena användes fram till 1950-talet, på slutet främst för myr- och ängsslätter. De restaurerades 1997 - 1998 med bl.a. markvårds- och byggnadsvårdsmedel från Länsstyrelsen. Bägge platserna visar idag på fina helhetsmiljöer med kåtor, bodar och renvallar. Vid sjön Silisen har ett klabbgärde och ett risgärde (rengården med björkslanor respektive ris som stängsel) återuppbyggts. Det långa nyttjandet av området för renskötsel återspeglar sig också i de sydsamiska namnen på berg och vattendrag, se bilaga 1.

Utdrag ur avvittringskartan från 1921. Bosättningen norr om Gransjön bestod av två hus, nio lador och inägomark. I fjällbjörkskogen kan man ännu se det öppna gräsklädda gårdstunet med rester av husgrunder.

Det finns i naturreservatet flera spår från de nybyggare som slog sig ner i och runt reservatet. Norr om Gransjön syns fortfarande några husgrunder som vittnar om den tidigare fjällägenheten Gransjö. Även Virisholmen var tidigare en fjällägenhet. Benämningen fjällägenhet skapades via lagstiftning 1915 för att reglera de permanenta bosättningarna i fjällområdena, som i många fall beboddes av tidigare renskötande samer. Husgrunder finns också bl.a. vid Bleriken, Barroken och Kanan.

Förutom renbete har Södra Gardfjällsområdet också använts för bl.a. fiske, jakt, ved och material till byggnader, möbler och redskap. Reservatets biologiska kulturarv bidrar till att synliggöra hur människan skapat förutsättningar för landskapets biologiska mångfald. I äldre tider var våtmarkerna och bäckarnas översilningsmarker viktiga fodermarker för både renskötande samer och nybyggare. Fjällbjörkskogen och videmarkerna, som utgör en stor del av reservatet, erbjöd såväl betesmark som lövtagning till vinterfoder för får och getter samt material till redskap, hägn och byggnader. Vid bosättningarna runt Södra Gardfjället har fritt skogsbete förekommit i fjällbjörk- och granskogen in på 1990-talet. Vid Södra Matsdal betade korna till 2011. Flera av områdets växter har haft stor betydelse i det traditionella kosthålllet, t.ex. kvanne, torta och lappsyra.

Till vänster: Torta. *I mitten:* Vykort från 1940-talet på Klitvällens sameviste med Klippfjället i bakgrunden. *Till höger:* Kvanne (faatnoe) är en riktig nyttoväxt som används på många sätt. Kvanne ingår, ofta tillsammans med torta (jaärja) eller ängssyra (jäamoe) i den mjölksyrade rätten gomp. Foton: Lena Lundevaller (1 och 3), Okänd fotograf ur Vilhelmina kommuns fotoarkiv (2).

Viktiga beståndsdelar i kulturlandskapet är också det immateriella kulturarvet med eller utan synliga anläggningar. Det innefattar berättelser och traditioner, viktiga platser, gamla namn på fjäll och myrar och historier om människorna som nyttjat landskapet. Det vimlar av historier och sägner i området kring Södra Gardfjället. Berättelser och händelser finns också bevarade i områdets rika namnflora, bilaga 1.

Besökare har lämnat livfulla skildringar av vandrings-, skid- och fisketurer i Södra Gardfjällsområdets vackra fjällnatur sedan början av 1900-talet. Besöksnäringen tog fart vid 1950-talets mitt då Svenska Turistföreningen byggde ett hotell i Kittelfjäll, samtidigt som en lokal pensionatsrörelse startades i Henriksfjäll. Vid samma tid påbörjades fritidshusbyggandet i Kittelfjäll och Matsdal. I naturreservatet finns flera jakt- och fiskestugor.

Friluftsliv

Södra Gardfjället är sedan lång tid tillbaka ett uppskattat område för rekreation och friluftsliv året runt, till exempel vandring, olika former av skidåkning, skoteråkning längs leder, naturstudier, småviltjakt, fiske, svamp- och bärplockning. Storslagna scenerier över fjällandskapet ges inte bara från reservatets många fjälltoppar utan också under relativt enkla turer längs reservatets omfattande system av leder.

Fina möjligheter till friluftsliv

I Södra Gardfjällets naturreservat ges möjligheter till fantastiska upplevelser året om. Turistvägen Sagavägen passerar strax söder om naturreservatet. Kittelfjällsområdet är känt för sin fina off-pist skidåkning men naturreservatet har mycket mer att erbjuda. Det finns gott om fina fiskevatten och på hösten lockar inte bara småviltjakten utan också de gula kantarellerna i fjällbjörkskogen. En vandrings-, skid- eller skotertur längs reservatets omfattande system av leder bjuder på storslagna scenerier över dalgångar och fjällmassiv. Grantonsskalets vackra U-dal och det brusande Bullerfallet är två lättillgängliga utflyktsmål, liksom samevistena Silisen och Klitvallen. Det finns också områden utan besöksanordningar för mer vildmarkspräglade naturupplevelser, t.ex. stjärnskådning utan störningar från konstgjorda ljuskällor.

Några fina besöksområden med turförslag finns i bilaga 7.

Besökare behöver inte gå långt för att mötas av praktfulla fjällvyer. Naturreservatets storlek inbjuder också till längre mer vildmarkspräglade turer utan ljud- och ljusstörningar. Det finns flera parkeringsplatser längs vägarna söder och öster om reservatet. Turistvägen Sagavägen, som går från Örnsköldsvik och Höga kusten till Helgelandskusten i Norge, passerar strax söder om naturreservatet. Vägen är också en del av cykelleden Sverigeleden som går genom alla Sveriges landskap förutom Gotland. Vintertid kan reservatet nås under en dagstur med skoter från flera av länets turistorter. Naturreservatets omfattande system av fjälleder gör det är relativt enkelt att färdas inom reservatet året om. Det finns också gott om stigar med varierat underhåll. Reservatets skoterledssystem ansluter till skoterleder från bl.a. Dikanäs, Klimpfjäll - Saxnäs, Virisen och Hemavan - Tärnaby. Närheten till vägar och byar med service samt det väl utbyggda ledsystemet bidrar till att naturreservatet året runt kan bjuda på många fina naturupplevelser under en dagstur.

Södra Gardfjällets naturreservat har höga upplevelsevärden med många intressanta besöksmål som i de flesta fall kan nås via leder och stigar för vandring, skidåkning och skoteråkning, se bilaga 6 och 7. Förutom fjällederna finns det få fasta besöksanordningar för friluftslivet. Det finns ett par rastplatser och gott om små stigar med varierat underhåll. Fina naturliga tältplatser går att finna vid reservatets många sjöar och vattendrag, med drickbart vatten. Utanför fjällederna kan terrängen bitvis vara mer

svårframkomlig med branta fjäll och vidsträckta, täta videsnår. Vintertid är laviner vanliga på de branta fjällsluttningarna.

Leden genom Grantonsskalet med Vojmåns dalgång i bakgrunden. Foto: Lena Lundevaller.

Området har en lång samisk historia och i hela reservatet bedrivs aktiv renskötsel. Det finns gott om intressanta berättelser, fornlämningar och kulturmiljöer som kan berätta om människorna som levt i området och hur det nyttjats genom tiderna. Naturreservatets storlek gör att det också kan erbjuda mer vildmarkspräglade upplevelser utan ljud- och ljusstörningar, t.ex. rofyllda vandringar, bivackbygge, naturfotografering och stjärnskådning. Ett lättillgängligt område är den inre delen av Grantonsskalet. Där hörs och syns vintertid skotertrafiken men övriga delar av året är det främst andra vandrare och ledmarkeringarna som kan påverka naturupplevelsen.

I närområdet kring naturreservatet finns privata fritidshus och uthyrningsstugor samt byarna Kittelfjäll och Dikanäs med service. Vid Kittelfjäll finns ett par liftar på Kittelfjällets sydöstsluttning med en toppstuga och flera nedfarter. Det finns preparerade längdskidspår vid Kittelfjäll och Grönfjäll, delvis inom naturreservatet. Det finns också företag som hyr ut utrustning för sommar- och vinteraktiviteter och erbjuder olika former av arrangemang och turer t.ex. skoterturer, offpist- och toppturer, guddad ripjakt, helikoptertransport, terrängcykling och sportfiske. Den torra pudersnön har gjort området känt för sin fina offpiståkning. Populära toppar för lössnöåkning är bl.a. Kittelfjället, Klippfjället och Grönfjället. Under vårvintern är Fågelfjällets sydsluttning ett populärt utflyktsmål för att gräva solgropar. Andra populära aktiviteter är bl.a. isklättring på Klippfjället vid Grönfjäll, skärmflygning från Kittelfjället, snökite på Kittelsjöarna och terrängcykling. Se också kapitel 6 – 8.

Fiske och jakt

Sjöarna och vattendragen i naturreservatets nordvästra del bjuder på fina fiskeupplevelser året om. I sjön Virisens och Granåns klara kalla vatten finns fina bestånd av öring och röding. Granån är känd för sitt högklassiga flugfiske. Övriga sjöar och vattendrag i reservatet är inte upplåtna för allmänhetens fiske. I hela reservatet sker upplåtelse av småviltjakt till allmänheten, t.ex. höstens ripjakt, liksom upplåtelse för ortsbornas älgjakt. Det innebär att det finns jaktområden nära väg men också mer otillgängliga som nås efter en lång vandringssträcka eller med helikopter. En fiske- eller jakttur i området bjuder alltid på hänförande naturscener. Se också kapitel 8.

Till vänster: Pimpelfiske på Gransjön. Till höger: Nyfångad röding. Foto: Andreas Karlsson (t.v.) och Mostphotos (t.h.).

Renskötsel

Södra Gardfjällsområdet är ett samiskt kulturlandskap där renen och renskötseln under lång tid varit en del av landskapet. Naturreservatet ligger inom Vapstens och Vilhelmina norra samebyars åretruntmarker. Det har stort värde som betesområde från tidig vår till höst och som kalvningsland. Reservatets hänglavsrika barrskogar är viktiga under tidig vår då skare, tjockt snötäcke och is gör att det är svårt för renarna att gräva efter föda. Under våren och försommaren vistas renarna på områdets snöfria sydsluttningar, myrar, källor och bäckdrag och i fjällbjörkskogen där grönskan kommer tidigt. Under sommaren sprider renarna ut sig över fjällsluttningarnas och fjällplåtarnas fjällhedar för att undkomma värmen och insekter. Sommartid föredrar renarna gräs, örter och blad på buskar och lövträd, framför vinterns lavdiet. Under hösten söker sig renarna åter ner i fjälldalarna för att få skydd från snö och kalla vindar under pälsbytet och till myrarna för att beta, särskilt omtyckt är dyfråken och sia (samlingsnamn för kruståtel och färsvingel). Även fjällbjörkskogens svamp är denna tid en viktig födoresurs.

Renskötselns inverkan på den biologiska mångfalden inom naturreservatet varierar stort beroende på lokala förhållanden i bl.a. renbetets intensitet, klimat, naturtyp samt olika arters behov av dynamik i landskapet och känslighet för bete. Alltför intensivt renbete samt terrängkörning i känsliga miljöer kan medföra slitage t.ex. betes- och markskador. Områdets långa tradition av renbete och samiskt nyttjande medför att det också finns miljöer, t.ex. öppen mark kring samevisten, rengården och gamla renvallar, som kan hysa hävdgynnade arter.

Bägge samebyarna har flera betydelsefulla flyttleder genom naturreservatet, t.ex. från Matsdalsvägen/Klitvallen över Södra Gardfjällsmassivet mot Fågelsjön och från Erikslund mot Henriksfjället (Vilhelmina norra sameby) samt från Gebnafjället till Farroken och över Fjällmyran (Vapstens sameby). I reservatet finns det några passager där det ofta är svårt att få renarna att passera, bl.a. vadställen, branta sluttningar eller områden med tät skotertrafik, t.ex. vid Grantonsskalet, öster om Klippfjället, Kittelfjällets östra sida och väster om Grapsan (Vilhelmina norra sameby) samt öster om Vaellientjahke (Vapstens sameby). Renstängsel och rengården finns t.ex. vid Fjällmyran och Gealtangietjie (Vapstens sameby) samt väster om Rotiken och sydöst om Klitvallen (Vilhelmina norra sameby), se också bilaga 4. Under våren håller Vardofjällgruppen, inom Vilhelmina norra sameby, en s.k. bevakningslinje för att hålla renarna betande inom Södra Gardfjället och Grönfjället innan de drar sig vidare västerut mot Vardofjället och sommarlandet. Särskilt känsliga perioder för störningar från andra verksamheter

och aktiviteter, t.ex. skoterkörning och småviltjakt, är under vår- och höstflytt, kalvningstiden från början av maj - juni samt vid samling för kalvmärkning under högsommaren och höstslakt i september. Området är också viktigt för husbehovsfiske och jakt. Se också kapitel 4 och 7.

Forskning och miljöövervakning

Områdets intressanta berggrund har studerats av många forskare sedan andra hälften av 1800-talet. Forskningen har bl.a. bidragit till ökad kunskap om processer och bergartsbildning under kaledoniska bergskedjeveckningen. Inom reservatet sker regelbundet bl.a. inventering av de stora rovdjuren, utter samt förekomst av mink. Populationerna av de stora rovdjuren har inventerats med standardiserade metoder sedan slutet av 1980-talet och involverar ett stort antal aktörer. Miljöövervakning av vattnen sker inom Vatten Informations System Sverige (VISS). Inom det regionala miljöövervakningsprogrammet genomförs, kopplat till uppföljning av miljömålet Storslagen Fjällmiljö, miljöövervakning av fjällvegetationen på Norra Gardfjället. Miljöövervakningsprogrammet Nationell Inventering av Landskapet i Sverige (NILS) som startade 2003 i syfte att följa förändringar i det svenska landskapet berör naturreservatet. Enstaka inventeringar har genom åren gjorts av särskilt värdefull flora och fauna, t.ex. serpentintoleranta växter på Rödberget och kalkgynnad moluskfauna på Gräsnäset.

Det har gjorts flera fördjupade fornminnesinventeringar i området. Vapstens sameby har bl.a. under mitten av 1900-talet, inom projektet ”Vaapsten Jaenoe – Bealan Saemieth” låtit inventera fornlämningar, muntliga traditioner och samiska Ortsnamn. Området studerades också under Interreg-projektet ”Saemieh Saepmesne – I det samiska rummet” 2009 – 2011. Projektets syfte var att dokumentera och synliggöra det sydsamiska kulturlandskapet och människans närvaro i landskapet.

Plandel

Plandelen beskriver naturreservatets skötsel och förvaltning. För varje skötselområde redovisas bevarandemål och skötselåtgärder.

Mål för naturreservatets skötsel

Det övergripande målet för skötseln av Södra Gardfjällets naturreservat är att bevara reservatets representativa fjällmiljöer och arter med väl fungerande intakta ekosystem samt möjliggöra ett varierat utbud av friluftsupplevelser och friluftaktiviteter i fjällandskapets natur- och kulturmiljöer.

Skötselområdets bevarandetillstånd anses gynnsamt när bevarandemålen är uppnådda.

Naturreservatets övergripande bevarandemål är att förvaltningen av naturreservatets natur- och kulturmiljöer ska syfta till att bevara värdefulla naturtyper, livsmiljöer och arter. Inom ramen för bevarandet av värdefulla naturtyper och arter ska naturreservatet också kunna erbjuda ett varierat utbud av naturupplevelser och friluftaktiviteter. Förvaltningen och skötseln av naturreservatet ska vara inriktad på att långsiktigt bevara naturmiljöerna och de naturliga processer som ständigt förändrar dem. Skötseln ska också tydliggöra reservatets upplevelsevärden och besöksmål för friluftslivet. Naturreservatet ska förvaltas med en helhetssyn på naturreservatets värdefulla naturmiljöer och arter samt med hänsyn till renskötselns förutsättningar.

4. Allmänna påverkansfaktorer

Inom naturreservatet sker en lång rad naturliga processer som påverkar naturtypernas och arternas utbredning. Bevarandet av naturreservatets natur-, kultur- och friluftsvärden är i flera fall beroende av faktorer utanför det skyddade området och som inte kan regleras i reservatsföreskrifterna. Det kan t.ex. handla om åtgärder som orsakar förändrad hydrologi, utsläpp av förorenade eller gödande ämnen, vandringshinder i vattendrag, ljus- och ljudstörningar.

Naturliga variationer av livsmiljöer

Inom skötselområdenas övergripande naturtyper uppvisar naturreservatet en stor mångfald av livsmiljöer till följd av den stora variationen i topografi, lokalklimat, hydrologiska förhållanden och berggrund. Till landskapets naturliga dynamik bidrar också olika erosions- och ackumulationsprocesser, stormfällning, brand samt insekters och svampars nedbrytning av ved. I fjällbjörkskogen syns lokalt påverkan av tidigare utbrott av fjällbjörkmätare. Variationer i bytesdjur, bl.a. ripa, gråsidning och fjälllämmel, påverkar populationerna av flera av reservatets rovdjur och rovfåglar, t.ex. den starkt hotade jaktfalken. Förändringar av klimat och i renskötseln påverkar också naturtypernas och arternas utbredningsområden.

Klimatförändringar

Klimatförändringar, som t.ex. förändrad nederbörd, temperatur och snötäcke, kan både direkt och indirekt komma att påverka den biologiska mångfalden och ekosystemen inom naturreservatet. Klimatet är under förändring och troliga scenarion är kortare period med snötäcke och mer nederbörd. Sentida förändringar i naturtypernas och arternas utbredningsområde har noterats. Exempelvis att trädgränsen krupit uppåt och

igenväxning av viden på tidigare öppna fjällhedat. En förändrad konkurrenssituation, där vissa arter gynnas på bekostnad av andra, kan medföra en ändrad artsammansättning och utbredning av naturtyper, t.ex. att rödräv etablerar sig högre upp i fjällvärlden. Dynamiken hos bl.a. smågnagare, rippopulationer och fjällbjörkmätare kan förändras. Högre temperatur missgynna arter som är anpassade till ett kallt klimat. En minskning av snölegornas utbredning och varaktighet kan leda till mindre avrinning under sommaren och därmed torrare hedat. I reservatet växer bl.a. brun jökelmossa, som är rödlistad, på klippor och sandig jord i alpin zon med ständig tillförsel av smältvatten. En ökad intensitet i nederbörden under sommaren ökar risken för skred och slamströmmar t.ex. i Kittelfjälls raviner och längs Tvärån. Många av reservatets växter och djur är konkurrenssvaga och således särskilt känsliga för dessa förändringar i livsmiljön.

Renskötsel och samiskt kulturarv

Hela Södra Gardfjällsområdet är betydelsefullt för renskötseln. Tillgången till för renskötsel lämplig betesmark bevaras under olika delar av renens årscykel inom naturreservatet. Naturreservatsbildningen bidrar också till att bl.a. bevara och synliggöra det samiska kulturarvet.

Renskötsel

Renskötsel är en integrerad del av Södra Gardfjällsområdet. Området är ett viktigt betesland från vår till höst och kalvningsland. Naturreservatet bidrar till att bevara för renskötseln värdefulla betesmarker samt för det samiska kulturarvet värdefulla platser.

Skötselplanen har inga skötsel mål eller åtgärder som anger hur renskötseln bör bedrivas för att bevara reservatets naturtyper.

Renskötseln och den samiska traditionella kunskapen har betydelse för såväl upprätthållande som hållbart nyttjande av delar av fjällandskapets biologiska mångfald. Renbete kan beroende på intensitet och lokala förhållanden både gynna och missgynna enskilda arter och deras livsmiljöer. Renbete är generellt inte en negativ påverkansfaktor på naturreservatets naturtyper. Körning med motorfordon på barmark i samband med renskötsel är tillåtet enligt terrängkörningslagen. Samebyarna har genomfört flera projekt för att förebygga skador på känsliga naturtyper, t.ex. våtmarker. Det har också gjorts flera fördjupade fornminnesinventeringar i området.

Södra Gardfjällsområdet är ett kärnområde för Vapstens och Vilhelmina norra samebyar som är av riksintresse för rennäringen enligt 3 kap. 5 § miljöbalken (1998:808). Flera flyttleder går genom naturreservatet och det finns samlings- och arbetshagar. Området har några svåra passager. Hänglavsskogarna är en viktig födoresurs.

Slitage och andra störningar

Mark- och vegetationsskador från slitage samt störningar på fågel- och djurlivet förekommer lokalt inom Södra Gardfjällets naturreservat. Samtidigt kan måttlig störning, t.ex. bete och tramp, under vissa förhållanden vara gynnsamt för vissa konkurrenskänsliga kärlväxter, lav- och mossarter, eftersom det förhindrar etablering av sammanhängande vegetation.

I känsliga naturmiljöer kan olika former av slitage orsaka erosion samt påverka arters naturliga förekomst och spridningsmönster. Reservatets fjällhedat, hedbjörkskogar,

fuktstråk och våtmarker är särskilt känsliga för påverkan på markstrukturen och hydrologin. Skador kan bl.a. uppstå från upprepat tramp från djur och människor, terrängcykling och hårt bete. I naturreservatet rör sig besökare främst längs lederna. För att förebygga skador har reservatets sommarleder förstärkts med spänger på våtmarker och delvis på fjällhedrar. På några av reservatets våtmarker påträffas körspår från terrängfordon, t.ex. norr om Matsdal och väster om Kanan. Även terrängkörning vintertid kan medföra skador på exponerad vegetation, t.ex. vid vindblottor på lavhedrar och på fjällbjörkar som är delvis dolda i snön.

Andra former av störningar, t.ex. antropogent buller, ljusstörningar, föroreningar samt närvaro, kan också påverka naturtyper och arters förekomst. Fjällens klimatförhållanden medför att naturmiljöer och arter kan vara mer känsliga för slitage och andra störningar jämfört med på andra platser. Jaktfalken, som i vårt land endast häckar i ren fjällmiljö, är känslig för störningar av bergsklättring samt skid- och skoteråkning nära bobranten. Inventeringar har visat på en minskad förekomst av boplatser för några av de stora rovdjuren i området.

Naturreservatets goda vattenkvalité är en förutsättning för flera av reservatets friluftaktiviteter. De limniska miljöerna med värdefulla fiskbestånd och fågellokalerna kan påverkas av bl.a. broar och spänger som blir vandringshinder, överfiske och sanitära förhållanden vid populära besöksmål. Besökarens olika aktiviteter kan också påverka enskilda besökarens natur- och friluftsupplevelser i naturreservatet. Det kan bl.a. röra sig om buller, trängsel och nedskräpning. Bland annat klättring och offpiståkning kan utlösa ras och laviner på de branta fjällsidorna.

Faktorer som kan påverka risken för skador och störningar är bland annat typ av verksamhet samt tidpunkt, exempelvis årstid eller tid på dygnet. Av betydelse är också intensiteten, t.ex. tidsperiod mellan återkommande störningar samt antal personer, djur eller fordon. Reservatsföreskrifterna omfattar verksamheter inom naturreservatet. Reservatets naturmiljöer och friluftsvärden kan också påverkas av aktiviteter och anläggningar utanför naturreservatet. Se också kapitel 6 – 8.

Bevarandemål

- Skador i form av slitage och andra störningar på känsliga naturmiljöer och arter ska i möjligaste mån undvikas.
- Endast mindre delar av respektive naturtyp får vara påverkade av slitage, från exempelvis tramp och terrängkörning.
- Det ska inom naturreservatet finnas områden utan ljus- och ljudstörningar.

Skötselåtgärder

Förvaltningen och skötseln ska vara inriktad på att förebygga och åtgärda skador och slitage på naturreservatets naturmiljöer samt störningar på arter. Åtgärder ska också vidtas för att förebygga och åtgärda skador och störningar som påverkar förutsättningarna till ett varierat och rikt friluftsliv i naturreservatet.

- Åtgärder får vidtas för att förebygga och åtgärda uppkomna skador och störningar på känsliga naturmiljöer och arter.
- Förebygga och åtgärda störningar mellan olika typer av friluftaktiviteter.

- Innan åtgärd bör skadans omfattning och om möjligt orsak kartläggas och ligga till grund för en plan för åtgärd. Genomförd åtgärd ska följas upp.

Vilken åtgärd som är lämpligast beror bland annat på skadans utbredning, orsak och naturtyp. Det kan handla om anordningar för kanalisering som leder och spänger samt zoner i tid och/eller rum. Det kan också vara aktuellt med förebyggande information och samverkan med verksamhetsutövare i området. Färd genom naturreservatet bör i första hand ske längs det väl utbyggda systemet av leder. Hänsyn ska tas till renskötselns förutsättningar. Länsstyrelsens möjlighet att enligt terrängkörningslagen tillfälligt stänga områden under känsliga perioder, t.ex. vår- och höstflytt, kvarstår.

Särskild vikt bör läggas vid att förebygga och åtgärda körskador och slitage från tramp på våtmarker och fjällhedar samt störningar vid rovdjurens boplatser. Det är också viktigt att åtgärda eventuell påverkan på fiskfaunan och vattenkvaliteten samt säkerställa att det finns tillgång till dricksvatten. Aktuella åtgärder kan vara bl.a. spänger och annan markförstärkning samt omlokalisering av leder och körstråk till mindre känsliga naturmiljöer samt säkerställa att det är goda sanitära förhållanden vid populära rast- och övernattningsplatser.

Det är viktigt att säkerställa att det inom naturreservatet långsiktigt finns områden utan ljus- och ljudstörningar. Inom ramen för bevarandet av reservatets naturmiljöer och arter kan vid behov åtgärder vidtas för att bevara och utveckla reservatets rika utbud av friluftsupplevelser och friluftaktiviteter, t.ex. separering av skid- och skoterleder. Det ska också finnas områden utan friluftsanläggningar.

5. Skötselområden natur

Södra Gardfjällets naturreservat är indelat i sex skötselområden. Skötselområdena är översiktligt avgränsade utifrån fastighetskartans indelning i markslag med några mindre justeringar, se bilaga 5. Variationen i naturtyper är mer mångfacetterad i en större skala, t.ex. till följd av lokalklimat, hydrologi, markslag och aktiva erosions- och ackumulationsprocesser.

Indelning i skötselområden

Indelningen i sex skötselområden utgår från de övergripande naturtyperna, förekomst av likartade livsmiljöer och arter, vilka åtgärder som ska genomföras samt metodik för uppföljning. Södra Gardfjället har en mycket större variation i naturmiljöer än vad som redovisas på skötselkartan. Angivna gränser och arealer ska därför inte ses som exakta.

Skötselåtgärder ska bl.a. grundas på nationella och regionala strategier, tillsynen av reservatsföreskrifternas efterlevnad, uppföljningen av naturtyper, arter och besökare samt landskapsperspektivet. Innan genomförandet av skötselinsatser görs en prioritering med hänsyn till bl.a. tillgängliga resurser, nationellt och regionalt prioriterade åtgärder, andra aktörers verksamheter samt insatser i länets övriga skyddade områden.

Naturreservatets huvudsakliga skötselriktning är fri utveckling där de naturliga processerna tillåts fortgå ostört. Möjlighet finns att genomföra natur- och kulturvårdande skötsel av fjällängar och betesmarker samt att åtgärda hydrologiskt påverkade sjöar, vattendrag och våtmarker. Det är också möjligt att genomföra åtgärder för att bevara

konkurrenskänsliga värdefulla arter, t.ex. att varsamt röja vid stränderna för jämtlands-maskros och på rikkärr med kalkkärrsgrynsnäcka.

Genomförda skötselåtgärder ska följas upp och vid behov genomförs kompletterande åtgärder så att bevarandemålen kan uppnås. En prioritering av Länsstyrelsens skötselinsatser måste alltid göras utifrån bl.a. gällande ekonomiska ramar, aktuella nationella och regionala strategier och satsningar samt planerade och pågående insatser i länets övriga skyddade områden. Det är också viktigt att väga in t.ex. andra aktörers verksamheter och insatser, förändringar i naturtypers utbredning och arters populationer, besökares aktiviteter, rörelsemönster och förväntningar, pågående slitage och andra störningar samt landskapsperspektivet.

Skötselområde	Huvudinriktning på skötsel	Skötselområde på kartan i bilaga 5	Areal (ha)
Förvaltning stora rovdjuren	Nationella och regionala förvaltningsplaner. Bevara värdefulla strukturer och livsmiljöer.	-	Hela naturreservatet
Åtgärder mot främmande arter	Rapportera, ta bort och följa upp	-	Hela naturreservatet
Barrskog	Fri utveckling	1	2 475
Fjällbjörkskog och videdominerade buskmarker	Fri utveckling	2	15 550
Våtmarker	Fri utveckling	3	3 680
Fjällhedar med ris- och gräsvegetation	Fri utveckling	4	15 350
Ängar och betesmarker	Möjlighet till hävd	5	3
Sjöar och vattendrag	Fri utveckling	6	1 855

Naturreservatets skötselområden och huvudsaklig inriktning på skötseln.

För mer utförlig beskrivning av naturreservatets natur-, kulturmiljö- och friluftsvärden se också kapitel 3 samt för övriga verksamheters skötselansvar och skadeförebyggande åtgärder kapitel 7 - 8.

Förvaltning av stora rovdjur

De stora rovdjuren järv, lodjur, björn och kungsörn rör sig över stora områden och förvaltningen kan av den anledningen inte enbart ses inom förvaltningen av Södra Gardfjällets naturreservat. Inom reservatet finns gott om värdefulla livsmiljöer för de stora rovdjuren. Det finns bl.a. lämpliga platser för kungsörnens, järvens och lodjurens boplatser, så som klipphyllor, snörika sluttningar och blockrik mark. Kungsörnen placeerar också gärna sitt bo i gamla, kraftiga tallar.

Syftet med förvaltningen av stora rovdjur anges i 1 § förordning (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn. Förvaltningen sker enligt nationella riktlinjer med helhetssyn och aktiv rovdjursförvaltning i nära samverkan mellan berörda parter, bl.a. rennärigen. Inom naturreservatet finns goda förutsättningar att långsiktigt bevara och utveckla värdefulla miljöer för de stora rovdjuren. Järv och lodjur föredrar generellt att vistas i kuperad, brant terräng med fjällbjörkskog, marker som är

svårtillgängliga för människan. Det är särskilt viktigt att de stora rovdjurens boplatser lämnas ostörda under vårvintern.

Bevarandemål

- Naturreseptet ska utgöra en god livsmiljö för lodjur, järv, björn och kungsörn.

Skötselåtgärder

Förvaltningen av de stora rovdjuren ingår huvudsakligen inte i reservatets skötsel och förvaltning utan sker enligt särskilda nationella riktlinjer.

- Långsiktigt bevara för de stora rovdjuren värdefulla naturmiljöer och strukturer.
- Hänsyn till för de stora rovdjuren viktiga miljöer och boplatser ska tas vid genomförande av skötselåtgärder, t.ex. val av tidpunkt och färdväg, samt lokalisering av friluftsanläggningar.

Åtgärder mot främmande arter

Strax utanför reservatet växer vid byar, gårdar och vägar en rad kulturföljeslagare, som akleja, alsikeklöver, backskärvfro, gulsporre, lomme, sibirisk vallmo och toppklocka. För samtliga skötselområden gäller att invasiva främmande arter som etablerar sig, t.ex. blomsterlupin, kan utgöra ett hot mot reservatets biologiska mångfald. I Södra Gardfjällets naturresept lever många arter som är känsliga för konkurrens. Främmande arter eller fiskstammar kan bl.a. påverka artsammansättningen och variationen av arter genom ändrade konkurrensförhållanden eller smittspridning. Det kan även påverka den genetiska sammansättningen hos inhemska arter.

Bevarandemål

- Främmande arter som utgör ett hot mot den naturliga biologiska mångfalden ska inte förekomma.

Skötselåtgärder

- Främmande arter upptäcks i samband med tillsynsbesök eller andra arbeten i naturreseptet ska rapporteras och åtgärdas.
- Främmande arter ska tas bort från reservatet eller om det inte är möjligt ska utbredning och spridning begränsas.
- Initialt kan bestånd av blomsterlupin behöva åtgärdas.

Främmande arter ska rapporteras och åtgärdas enligt nationella och regionala riktlinjer. Om åtgärder för att ta bort främmande arter inte går att genomföra, t.ex. utifrån åtgärdens påverkan på reservatets värden eller artens spridningsmönster, ska detta noteras och följas upp. Se också kapitel 11.

Skötselområde 1, Barrskog med fri utveckling

Areal: 2 475 ha

Skötselområdet består huvudsakligen av urskogsartad granskog med rikt lövinslag, gott om gamla träd och död ved. I skogarna förekommer flera hotade och rödlistade naturskogsarter. De hänslavsrika granskogarna utgör också en viktig födoresurs för renarna under våren. Större delen av skogarna har aldrig brukats men det finns mindre områden som är påverkade av äldre plockhuggning. Lokalt förekommer vedtäkt.

De fjällnära barrskogarna är känsliga för skogsbruk och hydrologisk påverkan, bland annat dränering genom dikning och körskador. Livsmiljöerna kan också påverkas negativt av frånvaro av naturlig dynamik och fragmentering till följd av t.ex. skogsbruk och skogsbilvägar. Brist på motsvarande skogar i närheten kan orsaka försvårad spridning av arter som är beroende av strukturer och livsmiljöer som finns under några få stadier av skogens utveckling.

Skogsrör och lappranunkel är utpekade Natura 2000-arter. Skogsrör förekommer i södra delen av reservatet, främst längs bäckar med fuktig barr- och blandskog med högörtsvegetation. Lappranunkel trivs i fuktig till våt skogsmark och videsnår med rörligt markvatten eller översilning. Lappranunkel är inte funnen i naturreservatet men någon mil öster om reservatet och det är inte omöjligt att det finns någon population i skötselområdet. Skogsrör och lappranunkel är båda skuggtåliga men känsliga för störningar på hydrologin. Nyetablering av skogsrör kan gynnas av måttligt markslitage i form av t.ex. tramp.

Taiga är en prioriterad naturtyp i EU:s art- och habitatdirektiv.

Bevarandemål

- Skötselområdet ska innehålla rikligt med naturskogsstrukturer som stående döda och döende träd, lågor i olika nedbrytningsstadier, skiktning samt spridning i ålder och diameter.
- Skogen ska präglas av intern dynamik med naturliga processer såsom trädens åldrande och döende, snö- och stormfällningar, insekters och svampars nedbrytning av ved samt nyetablering av träd. Som en del i skogens naturliga utveckling kan dessa processer medföra att skötselområdet periodvis kan komma att få en förändrad karaktär.
- Skötselområdet ska präglas av naturlig hydrologi och naturliga grundvattennivåer som skapar markfuktighet och rörligt markvatten.
- Typiska arter knutna till fjällnära barrskogar i sen succession ska ha stabila eller ökande populationer.

Skötselåtgärder

- Fri utveckling där de naturliga processerna tillåts fortgå ostört.

Skogsbete betraktas inte som en negativ påverkansfaktor på skötselområdets naturtyper. Det ska vara möjligt att ta bort granar och tallar vid t.ex. restaurering av våtmarker, slåttermarker och värdefulla kulturmiljöer. Mindre uttag av ved för husbehov till på platsen befintliga kojor får förekomma.

Skötselområde 2, Fjällbjörkskog och videdominerade buskmarker med fri utveckling

Areal: 15 550 ha

Skötselområdet består av reservatets fjällbjörkskogar och videbuskmarker nedanför den subalpina zonen. Fjällbjörkskog är den vanligaste naturtypen i naturreservatet och utgör nästan 40 % av dess areal. Huvuddelen av fjällbjörkskogen utgörs av mossrik hedbjörkskog med blåbär, kråkbär och låga örter. I mer näringsrika och fuktiga delar av skötselområdet växer ängsbjörkskog med högörter. Det finns också stora områden, främst i

höglänta delar, med lavrik hedbjörkskog. Inom skötselområdet som markerats på kartan finns också gott om vidsträckta videbuskmarker bl.a. ovanför trädskogsgränsen, längs vattendragen och vid våtmarker.

Skötselområdet karaktäriseras av en mosaikstruktur med större eller mindre inslag av andra naturtyper insprängda i fjällbjörkskogen och videbuskmarkerna. Spritt finns t.ex. små våtmarker, vattendrag, fuktängar, blockmiljöer och högörtängar. Skötselområdet har en naturlig dynamik med laviner, stora vind-, snö- och temperaturväxlingar, översvämning, bete samt utbrott av insekter, främst utav fjällbjörkmätare. Naturliga populationscyklar, t.ex. av smågnagare, ripor och insekter, är en förutsättning för många rovdjur och fåglar. Denna mosaik av naturtyper och livsmiljöer skapar värdefulla strukturer för skötselområdets arter, t.ex. brynmiljöer, områden med bar jord och öppna luckor.

Till vänster: Fjällbjörkskogen vid Fättjaur med gott om enbuskar. Här stannar renarna gärna och betar under vår- och höstflytt, tidigare betade också kreatur. *Till höger:* Vidsträckta fjällbjörkskogar med små våtmarker i Valsjöns dalgång. Foto: Lena Lundevaller (t.v.), Anna Hallmén (t.h.).

Naturtypernas utbredning kan påverkas av förändrad hydrologi, t.ex. till följd av dikning eller avverkning i närområdet. Naturtyperna kan i områden med hög markfuktighet eller tunt jordtäckte påverkas av markslitage t.ex. från allt för intensivt tramp och körning med terrängfordon. Vegetationen inom skötselområdet är delvis påverkad av renbete. Fram till slutet på 1900-talet har också annat boskapsbete förekommit, se kapitel 3. Det mindre uttaget av husbehovs ved är idag inget hot mot naturtyperna.

Bevarandemål

- Skötselområdets fjällbjörkskogar ska innehålla rikligt med naturskogsstrukturer som stående döda och döende träd, lågor i olika nedbrytningsstadier samt spridning i ålder.
- Skötselområdets fjällbjörkskogar och videbuskmarker ska präglas av intern dynamik. Naturliga processer såsom trädens åldrande och döende, snö- och stormfällningar, insekter och svampars nedbrytning, översvämningar, ras och skred ska tillåtas fortgå ostört. Det kan medföra att området periodvis kan komma att få en förändrad karaktär.
- Skötselområdet ska präglas av naturlig hydrologi och naturliga grundvattennivåer som skapar markfuktighet och rörligt markvatten.
- Typiska arter knutna till fjällbjörkskogar och videbuskmarker ska ha stabila eller ökande populationer. Områden med mer intensivt bete kan finnas inom skötselområdet.

Skötselåtgärder

- Fri utveckling där de naturliga processerna tillåts fortgå ostört.

Bete betraktas inte som en negativ påverkansfaktor på skötselområdets naturtyper. Det ska vara möjligt att ta bort fjällbjörkar och videbuskar vid t.ex. restaurering av våtmarker, slåttermarker och värdefulla kulturmiljöer. Mindre uttag av ved för husbehov till på platsen befintliga kojor får förekomma.

Skötselområde 3, Våtmarker med fri utveckling

Areal: 3 680 ha

Skötselområdet omfattar alla våtmarker inom naturreservatet. Inom skötselområdet förekommer flera olika typer av våtmarker från fattigkärr till rikkärr av varierande storlek. De flesta av områdets våtmarker är små och ligger spridda i övriga naturtyper. På många ställen kommer markvattnet upp till markytan och det finns små källor, myrsjöar och gölar. Ständigt ytligt strömmande mineralrikt grundvatten medför att reservatet har flera rikkärr och sluttande källkärr med tydligt kalkgynnad flora och fauna. Flera av skötselområdets våtmarker har tidigare slåtrats. Idag är myrarna viktiga för renskötseln som samlingsplatser och betesmarker för renarna.

Den karaktäristiska vegetationen och strukturerna är en förutsättning för många av arterna som har sina livsmiljöer på våtmarkerna. Det innebär att myrarna och kärren kan skadas av förändringar i hydrologin t.ex. dikning och dämning samt förändrad hydrokemi, t.ex. till följd av spridning av kalk och gödningsämnen samt näringsläckage från avverkningar på närliggande fastmark. Floran och faunan kan också påverkas upphörd hävd och minskat bete. På flera våtmarker märks en sentida ökad inväxning av viden, gran och fjällbjörk, bl.a. på Fjällmyran. I reservatet finns det våtmarker som är hydrologiskt påverkade av bl.a. körning med terrängfordon på barmark och upprepat tramp.

Inom skötselområdet förekommer de utpekade Natura 2000-arterna kalkkärrsgrynsnäcka och otandad grynsnäcka på de öppna rikkärren vid Gräsnäset.

Alpina översilningskärr och skogbevuxen myr är prioriterade naturtyper i EU:s art- och habitatdirektiv. Dubbelbeckasin, kalkkärrsgrynsnäcka och rikkärr omfattas av ÅGP. Fjällmyran (24G 0A01) har högsta naturvärdes-klass (mycket högt naturvärde, klass 1) och myren vid Simaskalbäcken (23G 9B02) näst högsta naturvärdesklass (høgt naturvärde, klass 2) i länets våtmarksinventering.

Bevarandemål

- Våtmarkernas struktur, funktion och typiska arter ska finnas kvar.
- Skötselområdet ska präglas av naturliga processer. Våtmarkerna ska ha en naturlig hydrologi och hydrokemi. Grundvattenytan ska variera naturligt och vara hög under större delen av året. De naturliga processerna såsom nederbörd, grundvattenflöden, återkommande översilning och översvämningar, ska få fortgå opåverkat av mänskliga ingrepp. Det ska inte tillkomma några avvattande eller tillrinande diken.
- Särskilt värdefulla våtmarker som hyser hotade och skyddsvärda arter, t.ex. kalkkärrsgrynsnäcka, ska inte utsättas för igenväxning.

- De trädbevuxna våtmarkerna ska hysa träd i olika åldrar och dimensioner och en betydande andel ska utgöras av döende stående träd.
- Endast mindre delar av skötselområdets våtmarker får vara påverkade av slitage, från exempelvis tramp och terrängkörning.

Skötselåtgärder

- Huvudinriktningen är fri utveckling med intern dynamik.
- Naturvärdeshöjande åtgärder kan genomföras för att säkerställa livsmiljöer för skyddsvärda arter, t.ex. värdefulla orkidéer, kalkkärrsgrynssnäcka och otandad grynssnäcka.
- Hydrologiskt påverkade våtmarker kan restaureras för att därefter lämnas för fri utveckling. Träd som kommit upp till följd av dikningar får avverkas.

Naturvärdeshöjande åtgärder för att säkerställa skötselområdets förekomst av skyddsvärda arter kan t.ex. vara att varsamt ta bort träd och viden för att motverka igenväxning och förbuskning samt slåtter. Aktuella åtgärder vid hydrologisk återställning kan t.ex. vara att lägga igen diken och återmeandring av vattendrag. Vid genomförande av åtgärder ska stor hänsyn tas till att bevara en gynnsam markstruktur och hydrologi. Se också kapitel 4 för åtgärder mot slitage och andra störningar.

Skötselområde 4, Fjällhedar med gräs- och risvegetation samt kalfjäll med fri utveckling

Areal: 15 350 ha

Skötselområdet består av ris- och gräshedar ovanför trädgränsen samt kalfjäll med moss- och lavvegetation, vilka tillsammans utgör knappt 40 % av reservatets areal. På fjällhedarna och kalfjällsområdena är jordtäcket mycket tunt, klimatet tufft och vegetationsperioden kort. Arternas behov av vatten samt förmåga att anpassa sig till lokalklimatet återspeglas i utbredningen av skötselområdets naturtyper. På flera platser ligger snölegor kvar långt in på sommaren och ger lokalt upphov till en artrik flora.

Spritt inom skötselområdet finns mer eller mindre bar mineraljord i form av vindblottor, branta klippväggar, rasbranter och blocksänkor. Inom skötselområdet finns delar med mer kalkgynnad flora, t.ex. Grönfjället. Det finns också flera områden med arter som kan växa på serpentinergrund, bl.a. vid Rödberget och Kroenenåelkie. En rad typiska fjällfåglar häckar inom skötselområdet. Fjällbranterna är viktiga boplatser för flera av reservatets skyddsvärda fåglar och djur.

En opåverkad hydrologi spelar stor roll för att upprätthålla vegetationen. Det är också värdefullt att naturliga processer, som ras, skred, laviner m.m. tillåts fortgå ostört och bilda nya habitat för växter och djur. Fjällhedarna och kalfjällsområdena är känsliga för olika former av slitage. Mark- och vegetationsskador på fjällhedarna kan kvarstå under lång tid eftersom vegetationen har låg produktivitet och låg resiliens (återhämningsförmåga).

Gräshedarna är ett värdefullt sommarbete för renarna som sommartid söker sig till öppna fjällhedarna för att undkomma insekter. Renbete är inom skötselområdet sedan lång tid en del av naturtyperna, som bland annat håller nere igenväxningstakten av

buskar och ris. Alltför intensivt renbete kan i känsliga miljöer orsaka tramp- och beteskador.

Bevarandemål

- Skötselområdet ska präglas av naturliga processer med de strukturer och artsamhällen som hör till naturtyperna.
- Typiska arter ska ha stabila eller ökande populationer inom området.
- Fjällhedarna ska ha en naturlig hydrologi och naturliga grundvattenflöden som skapar markfuktighet och rörligt yt- och markvatten.
- Endast mindre delar av skötselområdets fjällhedar och kalfjäll får vara påverkade av slitage och andra störningar.

Skötselåtgärder

- Fri utveckling där de naturliga processerna tillåts fortgå ostört.

För åtgärder mot slitage och andra störningar se kapitel 4.

Skötselområde 5, Fjällängar och betesmarker med möjlighet till hävd

Areal: 3 ha

Skötselområdet består av de öppna markerna och lövängarna vid Klitvallen och Silisens samevisten samt Virisholmen. Samtidigt är hela Södra Gardfjället ett kulturlandskap där renbete och traditionellt samiskt nyttjande har pågått under mycket lång tid. Det innebär att det inom naturreservatet finns fler områden med naturvärden som för bevarandet av den biologiska mångfalden är beroende av fortsatt hävd, t.ex. gamla renvallar, nedlagda nybyggen och öppna marker vid fiske- och renvaktarstugor. Dessa områden är spridda i naturreservatet och har inte markerats på skötselplanekartan. En inventering skulle behöva utföras för bedömning av de hävdade markernas natur- och kulturhistoriska värden samt för att fastställa eventuellt skötselbehov.

Silisens och Klitvallens samevisten är värdefulla kulturmiljöer med långvarig hävd och intressant kulturhistoria. Samevistena rustades i slutet av 1990-talet. Vid samevistena röjdes också ett par renvallar i fjällbjörkskogen. Videbuskar och fjällbjörkar har börjat vandra in från ytterkanterna. Miljöerna med byggnader och ängar är ett viktigt inslag i landskapsbilden och för förståelsen av fjällens kulturhistoria. I skogarna kring bl.a. Kiltelfjäll, Henriksfjäll, Grönfjäll, Matsdal och Kanan har kreatursbete pågått långt in på 1900-talet. Det kulturpräglade fjälllandskapet är också betydelsefullt för friluftslivet. För att natur- och friluftsvärdena ska bestå behövs en fortsatt skötsel i form av slätter och bete.

Bevarandemål

- Huvudinriktningen för skötseln av skötselområdets slätter- och betesmarker är att bevara den hävdgynnade floran och faunan liksom deras kulturhistoriska sammanhang.
- Hävden ska främja hävdgynnade arter.
- På ängarna finns typiska kärlväxter, marksvampar och insekter.
- Områdena ska präglas av naturlig hydrologi och naturliga grundvattennivåer.

Skötselåtgärder

- Initialt bör en natur- och kulturhistorisk inventering genomföras på ett representativt urval av reservatets tidigare hävdade marker för att fastställa deras nuvarande status för prioritering av skötselinsatser.
- De öppna markerna kring Silisens och Klitvallens samevisten ska vårdas och skötas så att deras kulturhistoriska värden bevaras och synliggörs.

Södra Gardfjällets naturreservat är ett samiskt kulturlandskap med aktiv renskötsel. Spritt i reservatet finns övergivna renvallar och med en hävdgynnad flora och fauna. Naturreservatets kulturpräglade landskap berikar också området upplevelsevärden. Vid en natur- och kulturinventering kan vegetationen liksom berättelser, äldre namn på fjäll och myrar samt kunskap om landskapets nyttjande i såväl nutid som äldre tider ge värdefull vägledning.

Natur- och kulturvårdande åtgärder på reservatets värdefulla ängsmarker kan till exempel vara slåtter, glesa ut trädbestånd, röja bort vide och att hamla. Överblivet hö och röjningsavfall som tas bort från de öppna ytorna får läggas utanför ängarna eller brännas på ängsmarken. För att undvika gödslingseffekt bör om möjligt fasta platser användas. Det ska inte förekomma någon tillförsel av konstgödsel eller insådd av främmande arter, t.ex. gräs- och ängsväxtfrö. Mulbete liksom röjning i lämpliga intervaller kan vara en temporär lösning för att undvika total ohävd och bör i så fall följas upp. De hävdade markerna vid Silisens sameviste sköts av Vilhelmina norra sameby. Klitvallens sameviste sköts sporadiskt av intresserade närboende. Virisholmen var tidigare en fjällägenhet och byggnaderna är idag i privat ägo på statens mark. Vid behov ska skötseln kunna genomföras av Länsstyrelsen. Våtslättermarker, t.ex. myrar och översilningsmarker längs vattendrag, ingår i skötselområde 3 och 6.

Närmast byar och samevisten har förutom renar tidigare får, getter och kor betat. För att bevara den betespräglade floran och faunan i fjällbjörkskogen, kan förutom bete t.ex. röjning av viden, avverkning av enstaka löv- och barrträd och hamling av björkar genomföras. Denna skötsel sker i första hand utanför naturreservatets förvaltning.

För att synliggöra för friluftslivet intressanta fornlämningar och kulturmiljöer ska röjning även kunna utföras på och omkring kulturhistoriska byggnader och lämningar i anslutning till de öppna markerna, exempelvis stalotomter, kåtalämningar, bodar, klabbgärdor och övergivna nybyggen. Se också kapitel 3 och 6.

Skötselområde 6, Sjöar och vattendrag med fri utveckling

Areal: 1 855 ha

I skötselområdet ingår alla reservatets sjöar och vattendrag. Det finns cirka 420 km åar och bäckar som ringlar sig genom naturreservatet med små forsar och sel. Vattenkvaliteten är bra och i stort sett opåverkad av mänskliga aktiviteter, t.ex. dikning. Reservatets sjöar och vattendrag har ursprungliga stammar av öring och röding. Det finns också naturligt fisktomma sjöar och tjärnar.

Naturliga vattenståndsvariationer skapar värdefulla livsmiljöer för växter och djur. Strandvegetationen karaktäriseras av örter och vedartade växter som gynnas av störning. Vid Borkasjön växer t.ex. den kalkgynnade och konkurrenssvaga jämtlandsmaskrosen. Den behöver någorlunda regelbundna störningar som skapar nya blottor i vegetationen

där fröna kan gro. Längs Vojmån växer den i flera olika fuktiga miljöer, allt från glest bevuxna, steniga och grusiga stränder till små strandängar och finsediment där mer högvuxen vegetation nöts bort av vattenståndsvariationerna och isskavning. Jämtlands-maskrosen är samtidigt mycket känslig för vattenreglering. Kring Vojmån förekommer också utter. Reservatets vattendrag och små sjöar är också viktiga livsmiljöer för flera skyddsvärda fåglar.

Reglering av vattendrag och dikning i tillrinningsområdet kan påverka de naturliga vattenståndsfuktuationerna. Skogsbruk i tillrinningsområdet kan orsaka ökad belastning av humusämnen, grumling och igenslamning av bottenvegetation och grunda bottnar. Reservatets höga vattenkvalité kan försämrans av bl.a. antropogen belastning av närsalter, miljögifter och grumlande ämnen.

Artsammansättningen i reservatets sjöar och vattendrag kan påverkas av bl.a. inplantering av främmande arter och stammar, fiskodling samt fiskeutsättningar. Det är enligt reservatsföreskrifterna förbjudet att bedriva akvakultur samt att plantera in ej inhemska fiskarter, som t.ex. regnbåge och kanadaröding. Det är också förbjudet att plantera in inhemska fiskarter, som t.ex. öring och röding, om de inte sedan tidigare förekommer naturligt i sjön och vattendraget. Det är särskilt viktigt att reservatets naturligt fisktomma sjöar inte påverkas.

Större delen av reservatet ligger inom Ångermanälvens och Vapstälvens avrinningsområden. Vijriegieles nordsluttning samt östsluttningarna av Gealta och Gealtangietjie tillhör Umeälvens avrinningsområde. Vojmån har sina källflöden i Norge medan Vapstälven rinner västerut in i Norge. Båda vattendragen är skyddade mot ytterligare vattenkraftutbyggnad enligt 4 kap. 6 § miljöbalken. Det finns inga dammar inom skötselområdet.

Naturreservatets sjöar och vattendrag har i arbetet med EU:s vattendirektiv getts hög ekologisk status med naturliga livsmiljöer och artsammansättning. Bäckarna i nordöst som avvattnas mot Matsdalsån och Dalsån har bedömts uppfylla klassen under, god ekologisk status, p.g.a. de har vandringshinder nedströms naturreservatet. Vattenkemin är opåverkad inom hela naturreservatet. I likhet med länets övriga sjöar av vattendrag finns viss påverkan av långväga luftföroreningar som kvicksilverföreningar och bromerade difenyletrar.

Områdets alpina vattendrag och myrsjöar är utpekade som Natura 2000 naturtyp. Utter och jämtlandsmaskros omfattas av ÅGP.

Sjön Virisen och Vojmån med sjöarna Nedre Fättjarn och Borkasjön har inom arbetet med miljömålet Levande sjöar och vattendrag pekats ut som nationellt särskilt värdefulla naturmiljöer. Flera av vattendragen i norra delen av reservatet, t.ex. Matsdalsån, avvattnas till Dalsån, som också är ett nationellt särskilt värdefullt vatten. Vapstälvens vattensystem och Vojmån är också utpekade som nationellt särskilt värdefulla miljöer för fisk och fiske.

De öppna vattenområdena i Nedre Fättjarn, Borkasjön och Virisen ingår i reservatet av avgränsningstekniska skäl.

Bevarandemål

- Skötselområdets sjöar och vattendrag ska ha en naturlig hydrologi och vattenkemi.

- Skötselområdets sjöar och vattendrag ska präglas av naturliga processer med de strukturer och artsamhällen som hör till naturtyperna.
- Typiska arter ska ha stabila eller ökande populationer inom området. Den typiska strandvegetationen ska finnas kvar.
- Skötselområdets fisktomma sjöar ska bevaras.
- Stränder och strandvegetation ska präglas av naturliga processer där naturliga erosions- och ackumulationsprocesser ska tillåtas fortgå ostört och forma strukturer och livsmiljöer.
- Vattenkvaliteten ska vara god utan påverkan av mänskliga faktorer t.ex. övergödande, försurande och grumlande ämnen. Det ska inte förekomma gödsling, kalkning, dikning eller inplantering av främmande arter eller utsättning av främmande fiskstammar inom skötselområdet.
- Vattenlevande organismer ska ha fria vandringsvägar.

Skötselåtgärder

- Den övergripande förvaltningsinriktningen är fri utveckling där de naturliga processerna tillåts fortgå ostört.
- Det ska vara möjligt att restaurera sjöar och vattendrag med påverkad hydrologi eller artsammansättning för att därefter lämna dem för fri utveckling.
- Det ska vara möjligt att genomföra skötselåtgärder för att främja skyddsvärda arter, t.ex. jämtlandsmaskros.

Vid röjning för att gynna konkurrenskänsliga skyddsvärda arter, t.ex. jämtlandsmaskros, ska stor hänsyn tas till andra arter som är beroende av kantzonernas vegetation för bl.a. skugga, skydd och produktion av död ved i vatten. Åtgärder får också vid behov genomföras för att säkerställa bevarandet av fisktomma sjöar.

6. Skötsel för friluftslivet

Friluftslivets förutsättningar

Södra Gardfjällets naturreservat är ett populärt område för olika former av friluftsliv året runt bland annat vandring, terrängcykling, turåkning och utförsåkning på skidor, skoteråkning längs leder, övernattnings/tältning, naturstudier, svamp- och bärplockning. Naturreservatet nyttjas också för arrangerade turer och aktiviteter, t.ex. guidade skid-, fiske och jakturer, helikopterlyft och skoteruthyrning.

Naturreservatet erbjuder många storslagna scenerier och intressanta besöksmål. Inom reservatet finns åtta områden med höga attraktionsvärden: Grantonsskalet, Kittelfjället, Klitvallen och Silisens samevisten, Bullerbäckens dalgång, Matsdalsåns dalgång, Vaelientjahke och vintertid Fågelfjällets sydsluttning. Det finns flera statliga och kommunala sommar- och vinterleder för färd genom naturreservatet i nord - sydlig och öst - västlig riktning samt till reservatets besöksmål, upplåtna fiskevatten, jakt och fiskekojor. Reservatets fjälleder ansluter till leder från närliggande samhällen och byar. I reservatet finns det också goda möjligheter till fina naturupplevelser utan ljus- och ljudstörningar. Delar av reservatet är mer otillgängliga med vidsträckta täta videsnår och branta fjäll.

Inom hela naturreservatet bedrivs renskötsel. Södra Gardfjällsområdet är ett viktigt betes- och kalvningsland vår – höst. Det finns gott om fornlämningar och kulturhistoriskt intressanta platser. En viktig del av områdets kulturhistoria är berättelser och historier om platser liksom den traditionella kunskapen om och nyttjandet av naturreservatets naturmiljöer, växter och djur. Detta kan förstärka friluftsupplevelsen samt bidra till förståelsen för landskapets utveckling och nyttjande idag och i äldre tider.

Naturreservatets många toppar och leder bjuder på vacker utsikt över fjälllandskapet. Utsikt från Valfjället mot Sili-sen. Foto: Lena Lundevall.

Besökarens friluftsupplevelse kan påverkas av övriga besökarens aktiviteter, egen erfarenhet samt förväntningar på naturupplevelser och grad av tillgänglighet i naturreservatet. För att Södra Gardfjällets höga friluftsvärden ska bestå långsiktigt måste besökare visa hänsyn till varandra, renskötseln, djur och natur. Hundar ska hållas under uppsikt.

Inom Södra Gardfjällets naturreservat förekommer flera naturtyper och arter som är känsliga för slitage och andra störningar. Upprepat tramp, körning med terrängfordon och terrängcykling kan orsaka erosion och förändrad hydrologi. Klättring, offpiståkning o.dyl. på de branta fjällsidorna kan framkalla ras och laviner. Andra störningar kan vara föroreningar, skräp och buller samt oförsiktigt beteende under känsliga perioder, t.ex. häckning.

Naturreservatets upplevelsevärden kan reduceras av exempelvis försämrad landskapsbild, ljud- och ljusstörningar samt försvårad åtkomst till för friluftslivet intressanta platser, genom t.ex. stängsel. Försämrad dricksvattenkvalité, samt störningar på djur- och fågellivet eller lekrområden för fisk är andra exempel som kan påverka reservatets friluftsvärden.

Tillgängligheten till naturreservatet och dess betydelse för friluftsliv påverkas också av olika omvärldsfaktorer som inte ingår i reservatsförvaltningen och skötseln, bl.a. möjligheter till resande, fritidstrender, standard på vägar och kollektivtrafik, utbud av övernattningsmöjligheter och annan service i närområdet. För att bevara och utveckla upplevelsevärdena samt ett långsiktigt hållbart nyttjande av reservatet för olika friluft aktiviteter krävs samverkan mellan olika aktörer, t.ex. Länsstyrelse, kommun, lokala natur- och friluftsföreningar och företag, fjällsäkerhetskommittéer, rennäring och turistorganisationer.

Se också kapitel 3, 4, 7 och 8 samt bilaga 6 - 7.

Mål för friluftslivet

- Naturreservatet ska vara tillgängligt för vildmarkspräglade naturupplevelser, rekreation, friluftaktiviteter och naturstudier utifrån befintliga förutsättningar.
- Den natur- och kulturvårdande förvaltningen och skötseln inom Södra Gardfjällets naturreservat bevarar och berikar upplevelsevärdena. Det ska inom delar av naturreservatet finnas möjligt att uppleva stillhet och låg ljudnivå.
- Friluftsliv ska ske med stor hänsyn till natur- och kulturvärdena samt renskötseln. Färd genom naturreservatet sker huvudsakligen längs leder.
- Det ska på olika sätt vara möjligt att få information om naturreservatets upplevelsevärden inför och under besök i området. Informationen om naturreservatet ska underlätta för besökare att uppleva området samt förhöja upplevelsen av besöket. Informationen ska också bidra till att reservatet syftar till att bevara naturtyper och arter uppnås.

Åtgärder för friluftslivet

Övergripande inriktningen på åtgärder för friluftslivet:

- Intressanta naturtyper, geologiska miljöer, arter och kulturmiljöer bevaras och sköts så att naturreservatet kan erbjuda ett varierat utbud av natur- och friluftsmiljöer för olika former av vildmarkspräglade naturupplevelser och friluftaktiviteter.
- Friluftsanordningar och information vägleder besökare till intressanta besöksmål och friluftaktiviteter.
- Anläggningar och information om besöksmål har en kanaliseringseffekt i syfte att erhålla en långsiktig samexistens mellan friluftsliv, upplevelsevärden, biologisk mångfald och renskötsel.

Platser för information och andra anordningar för friluftslivet redovisas i bilaga 6. Närheten till Marsfjällets naturreservat och flera andra skyddade områden ger goda förutsättningar att samordna skötsel och information för ett rikt och varierat friluftsliv i området.

För att bevara naturreservatets höga friluftsvärden är det viktigt att slitage och andra störningar på natur- och kulturmiljöer undviks. Åtgärder för att förebygga och åtgärda slitage och andra störningar redovisas i kapitel 4. Besökare ska visa hänsyn till varandra vid genomförande av olika friluftaktiviteter. Det är angeläget att undvika störningar under för renskötseln känsliga perioder, t.ex. kalvning, vår- och höstflytt. Besökare ska visa stor hänsyn till renar och boplatser, exempelvis vid val av färdväg och eventuell övernattningsplats. Hundar ska hållas under uppsikt.

Planerade skötselåtgärder:

- Anlägga en entré vid Kittelfjäll.
- Anlägga parkering vid reservatets entré i Kittelfjäll, i Grönfjäll och i Södra Matsdal. Underhåll av parkeringar vid leder.
- Sätta upp och underhålla informationstavlor vid naturreservatets parkeringar och leder.

- Anlägga och underhålla en rastplats med vindskydd i Grantonsskalet.
- Restaurera och underhålla vandringsled och grillplats vid Bullerfallet.
- Sätta upp och underhålla varningsskyltar. Initialt om stup samt risken att halka vid Bullerfallet men vid behov också vid andra populära besöksmål.
- Information om naturreservatet på Länsstyrelsens webb, appar och andra tekniska lösningar i lämplig omfattning.

Dessutom ska följande åtgärder vara möjliga att utföra inom förvaltningen av reservatet utifrån behov samt tillgängliga resurser och prioriteringar i jämförelse med andra naturreservat i länet.

- Fortlöpande underhåll av vandrings- och skidleder.
- Producera och tillhandahålla mer tematisk information vid intressanta besöksmål, t.ex. om naturtyper, arter och kulturmiljöer.
- Anlägga och underhålla dass, permanent tältplats och rastskydd i Grantonsskalet.
- Anläggande och underhåll av nya leder och rastplatser.

Uppföljningen av naturtyper och arter samt friluftslivets utveckling i naturreservatet kan bidra med värdefull information om behov av nya anordningar och andra åtgärder, se kapitel 11.

Entréer, information och parkeringar

Naturreservatets entré och parkeringar är naturliga startpunkter till reservatets främsta besöksmål. De bör vara tillgängliga året runt.

Reservatets huvudentré ska finnas vid Kittelfjäll med möjlighet att nå reservatets ledssystem året om. Entrén ska upplevas som en välkomnande samlingsplats för information om områdets naturreservat. Den ska vara utformad med ett helhetsperspektiv med avseende på tillgänglighet för så många som möjligt. I anslutning till entrén ska det finnas ett rastbord. Övriga entréer vid ledstarterna kan ha en enklare utformning med parkering och information. Initialt ska informationsplatser med parkeringar iordningsställas i Matsdal och Södra Matsdal. Vid Kanan, Matsdalsvägen (ledstart till Klitvallens rastskydd) och Fättjaur finns det parkeringsplatser. Naturreservatets parkeringar och informationsplatser kan med fördel samordnas med parkeringar och information för de statliga och kommunala fjällederna samt upplåtet fiske och småviltjakt på statens mark. Informationsplatserna ska vara väl underhållna och kunna utvecklas vidare beroende på lokala initiativ och rennäringens förutsättningar.

Informationen om besöksmål och övriga anläggningar ska vägleda besökare att färdas längs lederna. Informationsskyltarna ska vara utformade i enlighet med Naturvårdsverkets anvisningar och väl underhållna. Det ska på skyltarna finnas en karta över naturreservatet, föreskrifter för allmänheten och en kort beskrivning av naturmiljöer och besöksmål. Det ska också finnas information om fjällsäkerhet och behovet att visa hänsyn till renskötselns förutsättningar. Informationen kan också handla om att det ibland är nödvändigt att vada över vattendrag och andra risker som höga vattenflöden, laviner och stup. Varningsskylt för stup och halkrisk ska sättas upp vid Bullerfallet. Information om Södra Gardfjällets naturreservat ska också finnas på Länsstyrelsens webb, via appar och

andra tekniska lösningar utifrån tillgängliga resurser och prioriteringar tillsammans med information om andra naturreservat i länet.

Leder och friluftsanordningar

De statliga och kommunala fjällederna vägleder besökare genom naturreservatet, se kapitel 7. Till några av reservatets besöksmål finns stigar, som till stor del går utanför naturreservatet, och som sköts av andra aktörer, se kapitel 7 – 8.

Färd i reservatet bör i första hand ske längs de markerade lederna och stigarna för att inte skada det ömtåliga marktäcket och störa fågel- och djurlivet.

Initialt anläggs en rastplats med vindskydd vid Grantonsskalet och grillplatsen vid Bullerfallet renoveras. Beroende på friluftslivets utveckling ska det om behov uppstår vara möjligt att anlägga fler informationspunkter och anordningar för friluftslivet på lämpliga platser under förutsättning att det går att genomföra med hänsyn till bevarandet av naturmiljöer och arter samt renskötselns behov och förutsättningar.

Södra Gardfjällets naturreservats storlek innebär att det finns potential att stärka möjligheterna till mer vildmarkspräglade naturupplevelser utan besöksanordningar och antropogena ljud- och ljusstörningar. Frånvaron av bilvägar inom reservatet samtidigt som det finns ett väl utvecklat ledsystem samt vägar och service i närområdet gör att det finns relativt lättillgängliga områden för bl.a. rofyllda vandringar och skidturerna, naturfotografering och stjärnskådning. Det ska t.ex. vara möjligt att utveckla Grantonsskalet som besöksmål för rofyllda naturupplevelser med väl underhållen vandrings- och skidled samt tältplats och vid behov rastskydd.

Andra intressanta besöksmål som idag sköts av andra aktörer är bl.a. Klitvallen, Silisen och Storknoppen, se kapitel 7. Vid behov ska skötseln av reservatets besöksmål kunna genomföras av reservatsförvaltningen.

Förebyggande åtgärder

Om besökare påverkar reservatets upplevelsevärden eller värdefulla naturmiljöer och arter, t.ex. genom nedskräpning, slitage och andra störningar, finns möjlighet att genomföra lämpliga åtgärder för att minska påverkan. Det kan t.ex. röra sig om markskador och föroreningar vid populära besöksmål och lägerplatser samt störningar under vårvintern vid lämpliga platser för häckande fåglar och rovdjurens boplatser. Vid behov kan åtgärder vidtas för att undvika störningar mellan olika friluftaktiviteter. Den goda vattenkvaliteten är en grundförutsättning för flera av reservatets friluftaktiviteter bl.a. tältning och fiske. Det innebär att det är viktigt att åtgärda eventuell påverkan på vattenkvaliteten och säkerställa att det finns tillgång till dricksvatten och goda sanitära förhållanden vid populära rast- och övernattningsplatser. Vid en utveckling av Grantonsskalet som besöksmål kan vid behov byggas anläggningar. Se också kapitel 4 och 11.

7. Övriga anläggningar

Fjälleder

Närheten till vägar och det väl utbyggda ledsystemet gör att naturreservatet året runt kan bjuda på många fina naturupplevelser. För ett långsiktigt hållbart bevarande av naturreservatets många natur- och friluftsvärden bör färd i första hand ske längs de markerade lederna. Vid färd från tidig vår till sen höst utanför fjällederna ska särskilt stor hänsyn tas till djur och natur, renar och bosättningar, t.ex. vid val av färdväg och eventuell

övernattningsplats samt att känsliga perioder undviks. Färd över is sker på egen risk. Körning med motorfordon i terrängen på barmark är förbjudet enligt terrängkörningslagen (1975:1313). Vissa elcyklar, segways, hoverboards, elskotrar och liknande elfordon räknas som motorfordon enligt lagen om vägtrafikdefinitioner (2001:559) och är därmed förbjudna att framföras på barmark i terrängen.

Några intressanta besöksmål och fina turer i naturreservatet är beskrivna i bilaga 7.

Statliga vandrings- och skidleder

Inom Södra Gardfjällets naturreservat finns sju statliga fjälleder för friluftslivets behov, karta i bilaga 6. Sedan mitten av 1980-talet förvaltas lederna av Länsstyrelsen på uppdrag av Naturvårdsverket. Det finns ingen statlig skoterled inom reservatet. Lederna 27 och 28 är statlig vinterled endast en del av totala ledsträckan.

Sträckning	Lednummer	Typ inom naturreservatet
Forsmark-Matsdal-Grönfjäll-Henriksfjäll	AC27	S,V
Kanan-Virisen-Gänssjö	AC28	S,V
Granån-Fättjaur	AC30	S,V
Virisen-Silisen	AC31	V
Fättjaur-Grönfjäll	AC35	S,V
Grönfjäll-Kittelfjäll	AC44	S,V
Klitvallsbäcken- Klitvallen	AC45	S

Sammanställning av statliga fjälleder. S=Sommarled/Vandringsled och V=Vinterled/Skidled. Det finns inga statliga skoterleder inom naturreservatet.

Flera av lederna har samma sträckning för vandrare, skid- och skoteråkare. Lederna är markerade i terrängen enligt Naturvårdsverkets anvisningar och har broar, spänger och vid ledstarterna parkering och information. De statliga fjällederna är främst anlagda för vandring och skidåkning. Vid t.ex. terrängcykling och ridning har därför vandrare företräde. Skoterförare ska visa hänsyn till skidåkare och andra aktiviteter.

Kommunala skoterleder

Vilhelmina kommun antog i början av 2000-talet en plan för allmänna skoterleder inom kommunen. Lederna ska vara markerade i terrängen enligt Naturvårdsverkets riktlinjer. Skoterlederna sköts av Vilhelminabygdens skoterorganisation (VBS), karta i bilaga 6. Verksamheten finansieras av Vilhelmina kommun, frivillig ledavgift och försäljning av skoterledskarta. Genom att de som använder skoterlederna köper ledkort och karta kan lederna hållas i gott skick. Skidåkare och hundspann har företräde i spåren.

Skoterleden i Matsdalsåns dalgång.
Foto: Andreas Karlsson, 2020.

Det s.k. Majförbudet inträder 5 maj, varefter skoterkörning, med undantag för bl.a. rennäringens behov, endast är tillåten på Virisens, Nedre Fättjarns och Borkasjöns isar (Lst dnr 523-8339-2014). Majförbudet har funnits sedan 1978, främst i syfte att säkerställa att skoterkörning varje vårvinter upphör vid tidpunkten för renarnas ankomst och kalvning inom åretruntmarkerna. För att minska påverkan på renskötseln eller olägenheter ur naturvårdssynpunkt kan kommunen, och i de fall det berör flera kommuner Länsstyrelsen, i enlighet med 3 § terrängkörningslagen, besluta om tillfälliga skoterförbud innan majförbudet inträder.

Rennäringens anläggningar

Inom reservatet finns flera anläggningar som tillhör Vapsten och Vilhelmina norra samebyar, t.ex. byskiljande renstängsel, rengården, renvaktarstugor och båthus. På Fjällmyran finns en stor renskiljningsanläggning. Förutom de statliga och kommunala lederna för friluftslivets behov finns flera stigar och fyrhjulingsvägar som används av samebyarna t.ex. från Kanan till Farroken. Vid Silisen och Klitvallens samevisten finns restaurerade renbetesvallar som också är värdefulla ur ett kulturhistoriskt perspektiv och intressanta besöksmål. Se också kapitel 3 och 4.

Rennäringens anläggningar ska även fortsättningsvis kunna nyttjas av samebyarna. Vilhelmina norra och Vapstens samebyar tog i början av 2000-talet tillsammans med Länsstyrelsen fram markanvändningsredovisningar med bl.a. flyttleder, svåra passager och anläggningar. Under 2000-talet har Vilhelmina norra sameby fördjupat och kompletterat informationen, bl.a. med renarnas rörelsemönster och betesval från GPS på ren samt kartläggning av betesresurser. Informationen finns sammanställd i Renbruksplan och kartverket RenGIS. Vilhelmina norra sameby har också beviljats medel av Länsstyrelsen till terrängkörningsplan för barmarkskörning och konkreta markförstärkningsåtgärder av basleder för att förhindra skador på bl.a. våtmarker.

Övriga anläggningar

Förutom fjällederna som markerats på kartan i bilaga 6 finns andra anläggningar som inte ingår i Länsstyrelsens förvaltning av naturreservatet, t.ex. mindre stigar som i många fall saknar ledmarkering och med varierat underhåll.

Kontakt ska enligt reservatets föreskrifter tas med Länsstyrelsen innan anläggande av nya besöksanordningar, t.ex. grillplatser och vindskydd. Det gäller också vid eventuell omdragning av stigar och skidspår samt mer omfattande upprustning, t.ex. byggande av broar och spänger, förändrad typ av markering samt uppsättning av nya vägvisare och information. Så långt det är möjligt bör Naturvårdsverkets anvisningar för skyltning och information följas.

Stigar och motionsspår

Inom reservatet finns många stigar, framförallt för renskötselns behov. Mellan sjöarna i nordvästra delen av reservatet finns fiskestigar.

- Matsdals hembygdsförening har 2019 - 2020 röjt stigar och satt upp vägvisare till ett antal besöksmål runt Matsdal. Föreningen underhåller bl.a. stigen från Matsdal till Vaellientjahke.
- På Kittelfjället finns vandringsstigar och skidspår till Kittelfjällets topp, toppstuga och preparerade längdskidspår som ägs och underhålls av Kittelfjäll Utveckling AB.

- Vid Grönfjäll finns preparerade skidspår som ägs och underhålls av Grönfjälls Fritidsby. Reservatets stigar får finnas kvar i sitt nuvarande läge.

Vindskydd och rastskydd

I naturreservatet finns två vindskydd (s.k. gaupaskjul) och ett rastskydd som ägs och förvaltas av andra aktörer än reservatsförvaltaren:

- Vojmådalens vänner har ett vindskydd med grillplats vid Grantonsbäcken intill fjälleden mot Klitvallen, nordväst om Grönfjäll (Sweref 99: N7239861, E0531727).
- Dikanäs snöskoterklubb har ett vindskydd med grillplats söder om Gaarenstjahke, intill skoterleden mellan Kanan och Virisen (Sweref99: N7250096, E528531).
- Dikanäs idrottsförening, Dikanäs snöskoterklubb och Dikanäs bygdeförening har vid Klitvallen ett gemensamt rastskydd (Sweref99: N7240250, E540498) som är öppet för allmänheten.

Vindskydden och rastskyddet är populära utflyktsmål och får finnas kvar så länge de hålls tillgängliga för allmänheten och i ett värdat skick.

8. Nyttjanderätter

Huvuddelen av marken inom Södra Gardfjällets naturreservat ägs av Statens fastighetsverk. Inom ramen för rennäringslagen har Länsstyrelsen i Västerbotten ett omfattande upplåtelseuppdrag ovan odlingsgränsen. Detta uppdrag styrs av 32 - 34 §§ i rennäringslagen (1971:437) samt 2 - 8 §§ rennäringsförordningen (1993:384). Hänsyn till rennärningen är därför grunden vid alla upplåtelser. Länsstyrelsens upplåtelseuppdrag innefattar upplåtelser som gäller rätt till fiske, småvilt-, älg- och björnjakt samt nyttjanderätt till mark. Reservatsföreskrifterna utgör inget hinder för samebyarnas nyttjande av markerna enligt gällande lagstiftning.

Jakt och fiske

Jakt och fiske får bedrivas av jakt- och fiskerättsinnehavare enligt gällande lagstiftning och i enlighet med gällande reservatsföreskrifter. Naturreservatet nyttjas för jakt- och fisketurism. Länsstyrelsen upplåter sportfiske i delar av Nedre Fättjarn, Borkasjön och i några av sjöarna i nordvästra delen av reservatet. Upplåtelse av småviltjakt sker i hela reservatet. Länsstyrelsen upplåter också husbehovsfiske och älgjakt till Ortsbor. Beträffande jakt som berör våtmarker och vatten är det viktigt att erinra om förbudet att använda blyhagel vid jakt på våtmarker och över grunda delar av öppet vatten (SFS 1998:944). Blyhagel kan med fördel undvikas generellt i reservatet. Bly från blyhagel sprids i näringskedjorna till reservatets djur och fåglar.

Byggnader och andra anläggningar

Förutom samebyarnas byggnader, rengården, stängsel och andra anordningar finns det inom naturreservatet upplåtelser för båthus och andra anläggningar t.ex. telemast och liftar. Främst i nordvästra delen av reservatet finns flera jakt- och fiskekojor vid sjöarna Bleriken, Farroken, Gransjön, Valsjön och Virisen. De får enligt reservatsföreskrifterna finnas kvar och användas till sina nuvarande ändamål i enlighet med gällande regler för

markförvaltning av statens mark i fjällen. Länsstyrelsen är restriktiv till att det uppförs nya byggnader och anläggningar på statens mark, särskilt i väglösa fjällområden.

Kittelfjäll är en populär vintersportort för offpiståkning, bl.a. skid- och snowboardåkning i de dramatiska ravinerna på Kittelfjället. Den övre delen av liftsystemet ligger inom naturreservatet med två liftar, några nedfarter, toppstuga samt enklare körväg till toppstugan. Nuvarande liftar, nedfarter och toppstuga får finnas kvar och underhållas i befintligt läge. För ny lift och förändrat läge av nedfarter inom reservatet krävs enligt reservatets föreskrifter tillstånd från Länsstyrelsen.

Det finns också några mindre anordningar för friluftslivets behov, bl.a. leder, broar, rastplatser och vindskydd, se kapitel 6 – 7.

I sydvästra delen av naturreservatet finns en kraftledning som ägs av Vattenfall Energiproduktion AB. Vid Lebnjiesjuenie har Telenor Sverige AB en telemast med tillhörande teknikbod. Kraftledningen med tillhörande kraftledningsgata får enligt reservatets föreskrifter underhållas inom ramen för befintlig koncession och ledningsrätt. Masten med tillhörande teknikbod får underhållas enligt gällande anläggningsarrende. För planerat underhåll av anläggningarna krävs Länsstyrelsens tillstånd för körning med motorfordon på barmark. Om anläggningarna inte längre nyttjas ska ägarna ta bort dem på egen bekostnad och efter samråd med Länsstyrelsen så långt det är möjligt återställa områdena till naturligt tillstånd.

Vägar

Reservatet gränsar till några bilvägar, i öster går vägen mellan Dikanäs och Matsdal. Turistvägen Sagavägen, mellan Örnköldsvik och Hattfjelldal i Norge, passerar naturreservatets södra delar. Vid Borkasjön och Nedre Fättjarn går vägen genom naturreservatet. Vägar får underhållas och träd som fallit eller hotar att falla över väg får tas bort. Träd och buskar som kapats ska lämnas i naturreservatet. Väg diken ska anläggas så att de påverkar naturreservatet så lite som möjligt, t.ex. inte avvattnar myrar eller avsätter material i naturreservatet. Eventuell omdragning samt breddning av vägar som berör naturreservatet får endast ske efter samråd med Länsstyrelsen.

Inom reservatet finns också några körvägar för renskötselns behov. Terrängkörning på barmark är förbjudet enligt terrängkörningslagen. Undantaget är bl.a. körning med motorfordon i direkt samband med renskötsel.

Ved och kreatursbete

Statens fastighetsverk ger i begränsad omfattning tillstånd för ved för husbehov i anslutning till kojor inom området. Stående och liggande döda träd, t.ex. torrakor, får enligt med reservatets föreskrifter inte upparbetas till ved.

Tidigare har kor, hästar, får och getter betat i fjällbjörkskogen vid bosättningarna kring naturreservatet. Reservatsföreskrifterna utgör inget hinder för traditionellt kreatursbete av markerna. För arrangerade ridturer kan det behövas samråd med Länsstyrelsen. Uppförande av anordningar för turens genomförande, t.ex. hagar, stall, samt utmärkning av ridleder kräver enligt reservatsföreskrifterna samråd med Länsstyrelsen.

Samfälligheter

Innanför naturreservatets yttre gräns finns några samfälligheter som inte ingår i naturreservatet, se beslutet. Det innebär att samfälligheterna i naturreservatet får brukas i

enlighet med rättighetens syfte och gällande lagstiftning. Samfälligheterna utgörs av myrtag (d.v.s. tagande av torv för strö till djuren), lertag, kvarnplats och täljstensbrott. Åtgärder och verksamheter i samfälligheterna kan omfattas av anmälnings- eller tillståndsplikt enligt annan lagstiftning t.ex. terrängkörningslagen samt miljöbalkens bestämmelser för åtgärder som kan komma att skada livsmiljöer, naturtyper eller arter utpekade enligt Natura 2000. Reservatsföreskrifterna gäller alla åtgärder som berör område utanför samfälligheterna.

9. Utmärkning av gränser

Reservatet ska hållas väl utmärkt enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar. Gränserna bör framförallt vid vägar, privata fastigheter, leder, samhällen och turistanläggningar ses över vart 10 år, övriga delar mer sällan, och vid behov målas.

10. Sammanställning av skötselåtgärder

Sammanställning av skötselåtgärder. Siffran anger prioriteringsordning om genomförandet av skötselåtgärderna begränsas av tillgängliga resurser, där 1 är högsta prioritet och 3 lägsta.

Skötselåtgärd	Var	Prioritet
Anlägga och underhålla entré i Kittelfjäll	Se bilaga 6	1
Montering och underhåll av informationsskyltar	Se bilaga 6	1
Anlägga och underhålla rastplats i Grantonsskalet	Se kap. 6 och bilaga 6	1
Restaurering och underhåll av rastplats vid Bullerfallet	Se bilaga 6	1
Anläggande och underhåll av parkeringsplatser, initialt nya parkeringar i Grönfjäll och Södra Matsdal	Se kap. 6 och bilaga 6	1
Anläggande och skötsel av övriga friluftsanordningar t.ex. leder, tematisk information	Se kap. 6 och bilaga 6	2 - 3
Åtgärder för att förhindra spridning och etablering av främmande arter	Se kap. 5	Vid behov
Åtgärder för att gynna hotade arter, t.ex. röjning för att gynna kalkkärrsgrynsnäcka, jämtlandsmaskros och orkidéer	Skötselområde 3 och 6, bilaga 5	Vid behov
Åtgärder för att förhindra slitage och störningar på naturtyper och arter	Se kap. 4 och 12	Vid behov
Inventering av kulturmarker med hävdgynnade naturvärden	Skötselområde 5, bilaga 5	1
Natur- och kulturvårdande skötsel, t.ex. slåtter och röjning, av hävdade marker	Skötselområde 5, bilaga 5	2 - 3
Gränsmarkering	Se bilaga 1 i beslutet och kap. 9	1 - 2

11. Uppföljning och tillsyn

Tillsynen av naturreservatet utförs av naturvårdsförvaltaren i enlighet med Naturvårdsverkets riktlinjer. Tillsynen innefattar besiktning av att reservatets föreskrifter efterlevs.

Dessutom ska naturvårdsförvaltaren följa upp utmärkningar, skyltar och friluftsanordningar inom reservatet samt naturtyper och arter. Naturvårdsförvaltaren kan utse annan part att genomföra uppföljningen av anläggningar för friluftslivet samt naturtyper och arter. Särskilt bör utvecklingen av populationerna av jämtlandsmaskros, skogsrör, kalkkärrsgrynsnäcka och otandad grynsnäcka följas upp. Antal besökare samt skäl för besök, t.ex. typ av friluftaktivitet och val av besöksmål, bör också regelbundet följas upp samt eventuell förekomst av störningar och slitage på känsliga naturtyper och arter. Uppföljningen kan också bidra med värdefull kunskap om behov av nya friluftsanordningar. Förändrat nyttjande och rörelsemönster av närboende och besökare kan t.ex. kräva flytt eller borttagande av anordningar.

Tillsynen och uppföljningen av naturreservatet kommer tillsammans med övrig uppföljning inom reservatet, t.ex. uppföljningen av Natura 2000 naturtyper och -arter, rovdjur, invasiva arter och statliga fjälleder, utgöra ett underlag för en eventuell revidering av skötselplanen.

Även kommunen har, med anledning av det kommunala skoterledsnätet, tillsynsuppgifter inom naturreservatet.

Uppföljning av skötselåtgärder

I samband med att skötselåtgärder utförs är det lämpligt att utgångsläget innan åtgärden, tidpunkt för åtgärd, åtgärdens omfattning och utförande samt uppnått resultat dokumenteras för att möjliggöra en långsiktig uppföljning.

Uppföljning av bevarandemål

Naturreservatets bevarandemål ska följas upp enligt fastställda metoder för uppföljning av skyddad natur. Uppföljningen kommer att ske utifrån reservatets skötselområden (bilaga 4 och 5) och enligt indelningen i naturtyper för basinventering av skyddad natur. Uppföljning ska också ske av besöksfrekvens samt områdets nyttjande för olika friluftaktiviteter. Uppföljningen av friluftslivet bör samordnas med uppföljningar av nyttjandet av de statliga och kommunala ledsystemen.

Källor i urval

Andersson, Gunnar och Selim, Birger. 1912. *Den norrländska florans geografiska fördelning och invandringshistoria. Med särskild hänsyn till dess sydiskandinaviska arter*. Almqvist & Wiksells Boktryckeri A.-B. Uppsala och Stockholm.

Aronsson, M, Gardfjell, H & Sjödin, M. 2015. *Serpentinfloran i Tärnaby – endemiskt växtsamhälle hotat av gruvnäring*. Fauna och Flora 110(2), sid. 2 – 7.

Bukala, Michal et. al. 2020. *U-Pb zircon dating of migmatitic paragneisses and garnet amphibolite from the high pressure Seve Nappe Complex in Kittelfjäll, Swedish Caledonides*. Minerals (Basel). Vol. 10 (4).

Bäckman, Louise & Kjellström, Rolf. 1979. *Kristoffer Sjulssons minnen. Om Vapstenslapparna i början af 1800-talet upptecknade af O.P. Pettersson*. Nordiska museet. Acta Lapponica 20.

Calon, T.J. 1976. *The complex microstructural evolution of the Kittelfjäll peridotite, Central Swedish Caledonides*. Journal of the Geological Society. Vol. 132.

Clos, Frediano; Gilio, Mattia & van Roermund, Herman L.M. 2014. *Fragments of deeper parts of the hanging wall mantle preserved as orogenic peridotites in the central belt of the Seve Nappe Complex, Sweden*. Lithos. Vol. 192 – 195, sid. 8 – 20.

Dahlstedt, Karl-Hampus. 1950. *Det svenska vilhelminamålet. Språkgeografiska studier över ett norrländskt nybyggarmål och dess granddialekter*. Skrifter utgivna genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Serie A:71.

Ericsson, Stefan & Rune, Olof. 1991. *Ny svensk sydgräns för lapsk alpros Rhododendron lapponicum – en isolerad förekomst på serpentin*. Svensk botanisk tidskrift 85, sid. 71 - 80. Lund.

Ericsson, Stefan. 1997. *Inventeringsveckan i Kittelfjäll 1997. Rapport från Västerbottens läns flora*. Natur i Norr. Årgång 16. Häfte 2, sid. 95 - 107. Umeå.

Fjellström, Anna-Maria. 2003. *Silisen skogligt demonstrationsområde, sameviste, skogligt bruk, kulturminnen*. Broschyr. Skogligt kompetenscentrum, Vilhelmina Norra Sameby, Länsstyrelsen Västerbottens län.

Fries, Sigurd; Nilsson, Jan & Wennstedt, Margit. 1999. *Folkliga växtnamn i Västerbotten samlade av Gustav Fridner*. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM). Serie E. Växtnamn nr 2.

Hellström, Åke. 1995. *Detta är några data om gamla nybyggare i Vilhelmina fjälltrakter*. JK-skrivbyrå. Örnsköldsvik.

Hellqvist, Sven. 2016. *Inventering av jämtlandsmaskros i Vojmådalen 2016*. Länsstyrelsen Västerbotten.

Hasselbrink, Gustav. 1981 - 1985. *Südlappisches Wörterbuch / Oärj'elsaamien baaguog'ärjaa. Band 1 – 3*. Skrifter utgivna genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Serie C:4.

Johansson, Lisa. 1970. *Sagor från Vilhelmina*. Vilhelmina.

Kjellström, Rolf. 2012 – 2016. *Nybyggjarliv i Vilhelmina del 1 – 6*. Carlssons förlag.

Kulling, Oskar. 1933. *Bergbyggnaden inom Björkvatnet – Virisen-området i Västerbottensfjällens centrala del. En studie i den kaledoniska bergskedjans geologi*. Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar. Vol.

Lauritz, Martin. 2005 – 2011. *Vilhelmina: En lappmarksbygd på väg mot framtiden. Band 1 – 8*. Vilhelmina kommun och Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM).

Länsstyrelsen i Västerbottens län. 1993. *Katalog över våtmarker Dorotea och Vilhelmina kommuner*. Bilaga 1A till "Våtmarker i Västerbottens län" meddelande 1:1993.

Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2001. *Ängs- och hagmarker i Västerbottens län*. Meddelande 1:2001.

Länsstyrelsen i Västerbotten och Norrbottens län & Vägverket Region Norr. 2001. *Värdefulla vägmiljöer i Norrbottens och Västerbottens län*. Länsstyrelsen i Västerbottens läns meddelande 2:2001

Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2002. *Bevarande av samiska miljöer i Västerbottens län*. Meddelande 4:2002.

Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2004. *Ängs- och betesmarker i Västerbottens län*. Meddelande 2:2004.

Länsstyrelsen i Västerbottens län. 2006. *Landlevande mollusker i Västerbottens län*. Meddelande 6:2006.

Länsstyrelsen i Västerbottens län & Vapstens sameby. 2007. *Vapstens sameby, en beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel*.

Länsstyrelsen i Västerbottens län & Vilhelmina norra sameby. 2007. *Vilhelmina norra sameby, en beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel*.

Länsstyrelsen Västerbottens län. 2016. *Bevarandeplan för Natura 2000-området Södra Gardfjället*. Dnr 512-7584-2016.

Länsstyrelsen Västerbotten. 2020. *Fjällfiske 2020. Statens vatten Västerbottens län*. Broschyr.

Melander, C. 1881. *I Åsele lappmark sommaren 1880*. Botaniska notiser, nr 1 - 4. Lund.

- Melander, C. 1883. *Bidrag till Vesterbottens och Lapplands flora*. Botaniska notiser. Fr. Berlings Boktryckeri och Stilgjuteri, Lund.
- Nationella Snöskoterrådet. 2011. *Planera för snöskoter*. Reviderad upplaga november 2011.
- Naturvårdsverket 1986. *Det statliga ledssystemet i fjällen. Bakgrund och ledssystemets omfattning*. Solna: Statens naturvårdsverk. ISBN 91-6201012-3.
- Naturvårdsverket. 2004. *Skyddsvärda statliga skogar. Jämtlands och Västerbottens län*. Rapport 5342.
- Naturvårdsverket 2014. *Nulägesbeskrivning av det statliga ledssystemet i fjällen. Beskrivning av nuvarande omfattning och skick samt beskrivning av resursbehov och möjligheter för utveckling av ledssystemet*. PM 2014-09-12. Naturvårdsverkets ärendenummer NV-10379-11.
- Nyberg Berglund, Anna-Britt; Dahlgren, Sverre & Westerbergh, Anna. 2003. *Evidence for parallel evolution and site-specific selection of serpentine tolerance in Cerastium alpinum during the colonization of Scandinavia*. New Phytologist 161, sid. 199 – 209.
- Pettersson, Olof Petter. 1937. *Kristoffer Sjulssons minnen. Om Vapstenslapparna i början av 1800-talet*. Västerbotten, Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1937.
- Pettersson, Olof Petter. 1944. *Gamla byar i Vilhelmina*. II. *Fjälltrakterna och Vojmsjötrakten*. Generalstabens litografiska anstalts förlag. Stockholm.
- Pettersson, Olof Petter. 1999. *Nybyggares dagliga leverne. Om nybyggare i Vilhelmina i mitten av 1800-talet*. Vilhelmina kommun och Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå (DAUM).
- von Proschwitz, Ted. 2006. *Landlevande mollusker i rikkärr i Västerbottens län – återundersökning av utvalda lokaler 2005*. Göteborgs naturhistoriska museum. Meddelande 19.
- Du Rietz, Torsten. 1935. *Peridotites, serpentines, and soapstones of Northern Sweden, with special reference to some occurrences in Northern Jämtland*. Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar. Vol. 57 (2), sid. 133 – 260.
- Riksantikvarieämbetet. 1997. *1996 års fornminnesinventering i Västerbottens län. Tärnaområdet, Storumans och Vilhelmina kommuner*. Kunskapsavdelningen Dokumentationsenheten.
- Riksantikvarieämbetet. 2000. *1999 års fornminnesinventering i Västerbottens län Sorsele, Storumans och Vilhelmina kommuner*.
- Riksantikvarieämbetet. 2001. *2000 års fornminnesinventering i Västerbottens län Sorsele, Lycksele, Malå, Storumans, Vilhelmina och Åsele kommuner*. Riksantikvarieämbetet. Fornminnesinventeringen Rapport 2001:5.
- Ringlöv, Einar. 1987. *Axplock i fjälldalen Matsdal. Kulturhistorisk skildring kring några fjällbyar och människor*. Omarbetad upplaga av Ringlöv, Arne 1994.
- Rune, Olof. 1953. *Plant life on serpentines and related rocks in the north of Sweden*. Acta phytogeographica Suecica 31. Svenska växtgeografiska sällskapet. Uppsala.
- Rune, Olof. 1957. *De serpentinicola elementen i Fennoskandiens flora*. Svensk Botanisk Tidskrift 51. Häfte 1, sid. 41 - 105.
- Rune, Olof. 1988. *Serpentinfloran i Skandinavien*. Blyttia 46, sid 43 – 51.
- Statens geotekniska institut (SGI), SMHI & Länsstyrelsen Västerbotten. 2011. *Översiktlig klimat- och sårbarhetsanalys – Naturolyckor. Västerbottens län*.
- Stångberg, Andreas. 1996. *Samiska fornlämningar. En studie inom förfjäll - fjällregionen i Vapstens sameby*. Umeå universitet. Arkeologiska institutionen. CD-uppsats.
- Törnebohm, A. E. 1877. *Olivinsten från Kettilsfjäll*. Geologiska föreningens i Stockholm förhandlingar. Vol. 3, sid. 250 – 258.
- Vilhelmina kommun. 2014. *Utflyktsmål längs Vojmådalens*. Broschyr.
- Västerbottens museum. 1989. *Geologiska sevärdheter*. Tidskr. Västerbotten 3/4:89.
- Västerbottens museum. 1994. *Sevärd natur*. Tidskr. Västerbotten 4:94.
- Västerbottens museum. 2008. *Fornminnesinventering 2007 Sorsele, Tärna & Vilhelmina socknar, Västerbottens län*. Uppdragsverksamheten. Arkeologisk rapport.
- Västerbottens museum. 2008. *Fjällens kultur- och naturvärden. Fornminnesinventering i tätortsnära miljöer samt Fotodokumentation av landskapets förändringar*. Kulturhistorisk rapport.
- Västerbottens museum. 2010. *I det samiska rummet / Saemih Saepmesne. Rapport över fältverksamheten i Västerbottens län*. Uppdragsverksamheten. Arkeologisk rapport.

Databaser, kartor och webb, bl.a.

Fjällsäkerhetsrådet. <http://www.fjallsakerhetsradet.se>
Lantmäteriet. Historiska kartor. <https://historiskakartor.lantmateriet.se/historiskakartor>
Lantmäteriverket. 1983. *Vegetationskarta över de svenska fjällen. Kartblad nr 14 Fatmomakke (23E/23F)*.
Lantmäteriet. 2015. *Fjällkartan AC 4 Fatmomakke – Saxnäs*. Skala 1:100 000.
Länsstyrelserna. Vatten Informations System Sverige, VISS. <https://viss.lansstyrelsen.se>
Nationella snöskoterrådet. <http://snoskoterradet.se>
Naturvårdsverket. Skyddad Natur. <https://skyddadnatur.naturvardsverket.se>
Naturvårdsverket. 1975. *Geomorfologiska kartbladen 23E Sipmeke och 23F Fatmomakke – Beskrivning och naturvärdesbedömning inkl. karta*. SNV PM 539.
Naturvårdsverket. 1976. *Geomorfologiska kartbladen 24E Joesjö och 24F Tärna – Beskrivning och naturvärdesbedömning inkl. karta*. SNV PM 732.
Nordstedts. 2020. *Outdoorkartan Blad 7. Börgefjell Kittelfjell Fatmomakke*. Skala 1:75 000.
Riksantikvarieämbetet. Forsök. <https://app.raa.se/open/forsok>
Sagavägenföreningen. Sagavägen. <http://www.sagavegen.com>
Samiskt informationscentrum. <http://www.samer.se>
Sametinget. 2009. Rennäringens markanvändningsdata. <https://www.sametinget.se>
SGU Kartvisare. <https://apps.sgu.se/kartvisare>
SGU. 1993. *Berggrundskartan 23F Fatmomakke NO*. Skala 1:50 000. SGU serie Ai nr 77.
SGU. 1999. *Berggrundskartan 23G Dikanäs NV*. Skala 1:50 000. SGU serie Ai nr 122.
SGU. 2001. *Berggrundskartan 24F Tärna SO*. Skala 1:50 000. SGU serie Ai nr 162.
SLU. Artportalen. <https://artportalen.se> och <https://artfakta.se/naturvard>
SMHI. Nederbörds mängd för mätstationen i Kittelfjäll 1998 - 2018.
SMHI. Snödjup dygnsmedel för mätstationen i Kittelfjäll 2006 – 2018.
Vilhelmina kommun. <https://www.vilhelmina.se/>
Vilhelmina kommun. 2016. *Vandringskarta Vilhelmina kommun*. LONAprojekt. https://southlapland.com/storage/vandringskarta_bx8.pdf
Vilhelmina kommun. 2017. *Cykla och vandra i Vilhelminafjällen. Ett par förslag på fina leder*. Karta.

+ Länsstyrelsernas GIS och Lantmäteriets kartor.

Bilagor

1. Lista med platsnamn
2. Natura 2000 karta, naturtyper och arter
3. Artlista
4. Strategiska platser för Vapstens och Vilhelmina norra samebyar
5. Karta över skötselområden
6. Karta med anordningar för friluftslivet inklusive fjälleder och besöksmål
7. Några besöksmål och turer

Namn på platser i och kring Södra Gardfjällets naturreservat, Vilhelmina kommun

Gierte, Kanan, Vijriegieles, Henriksfjäll

I den samiska platsnamnsskatten finns många sydsamiska namn som beskriver landskapet, t.ex. *durrie* dörr, dalsänka mellan fjäll, *garse* fors, *giebnie* kittel, *jaevrie* sjö, *jeano* älv, *sealma* tröskel i dal, *sjarrë* småsten på fjälltopp och *tjahke* fjälltopp och *vajja* rymlig bäckdal i fjällslutning. *Vaellie* används för fjällens utlöpare mot lågland och myrområden, t.ex. Valfjället *Vaalere* och Grönfjällsmassivets sydöstra utlöpare *Kroenejenvaellie*. Norr om Matsdal reser sig Norra Gardfjällsmassivets sydöstra topp *Vaellientjahke*. Öster om sjön Bleriken ligger lågfjället *Vijriegieles* där *vijries* betyder vid och *gieles* kulle/ås. Även renskötselns förutsättningar beskrivs, t.ex. *saafoe* gräs- och björkrikt område kring bäck, *buvrie* förråd och *Gierte* Norra Gardfjället, som syftar på områdets rengården.

Både *Matsdal* och *Henriksfjäll* har fått namn efter de första nybyggarna. Mathias Hansson-Bjur och hans hustru Lisa Andersdotter lade 1817 grunden till Matsdal. Henrik Larsson, en av sönerna till den förste nybyggaren i Kittelfjäll Lars Larsson, upprättade 1824 nybygget Henriksfjäll. I platsnamnen gömmer sig också de muntliga historierna och sägerna. *Pärkoraningen* i Matsdal lär ha fått sitt namn sedan den bytts bort av en hungrig nybyggare mot ett potatiskök. I de karga fjälltrakterna förde den frodiga växtligheten längst in i dalen tankarna till bibelns förlovade land *Kanan*.

Namn på några platser i och kring Södra Gardfjällets naturreservat med platsnamn enligt Lantmäteriets kartor. I beslut och skötselplan används det namn som står först på Lantmäteriets kartor. Ursprunget till Lantmäteriets samiska namn varierar mellan de samiska språken.

Svenska	Samiska	Svenska	Samiska
Baltiken	Baeltehkjaevrie	Klippfjället	Skaarjehke
Baltikhobben	Baeltehke	Klitvallen	Klijhpenskaellie
Borkasjön	Buarkanjaevrie	Klitvallsbäcken	Buvrienjohke
Bullerbäcken	Garsejohke	Matsdal	Gajhregge
Dalsån	Gajhrejeano	Matsdalsån	Gaajhregenjohke
Dikanäs	Gäjka	Nedre Fättjarn	Luvlie Faahtjere
Farroken	Faarrohke	Norra Gardfjället	Gierte
Fågelfjället	Ledtientjahke	Ripfjäll	Rieksvaarto
Fågelsjön	Ledtienjaevrie	Rättfjället	Ryöktehkevaerie
Fättjaure	Faahtjere	Rättsjön	Ryöktehkejaevrie
Gismessjön	Gismesjaevrie	Silisen (sjön)	Stoer Sijlese
Grantonsbäcken	Kroenenjohke	Södra Gardfjället	Klipentjahke
Grantonsskalet	Durrie	Tvärån	Jillie Gismesjohke
Grapsan	Kraaptsa	Valsjön	Vaalerejaevrie
Gräsnäset	Kraesienjuana	Valfjället	Vaalere
Grönfjället	Kroeneje	Vapstälven	Vaapstejeano
Henriksfjället	Onne Giemnie	Virisen (sjön)	Vijrisjaevrie
Kittelfjäll	Stuore Giemnie	Virisholmen	Vijrisensåle
Kittelfjället	Stuore Giebnie	Vojmán	Voajmoe
Kittelsjöarna	Giebniejaavretjh	Västra Klitvallsbäcken	Gaedtelesjaevrie

Natura 2000 naturtyper och arter i Södra Gardfjällets naturreservat, Vilhelmina kommun

Naturtyper i naturreservatet enligt Natura 2000. Naturtypsindelningen är enligt Naturvårdsverkets basinventering skyddad natur (NNK). Avgränsningarna av naturtyperna är huvudsakligen gjort med fjärranalys. Arealerna ska därför ses som ungefärliga.

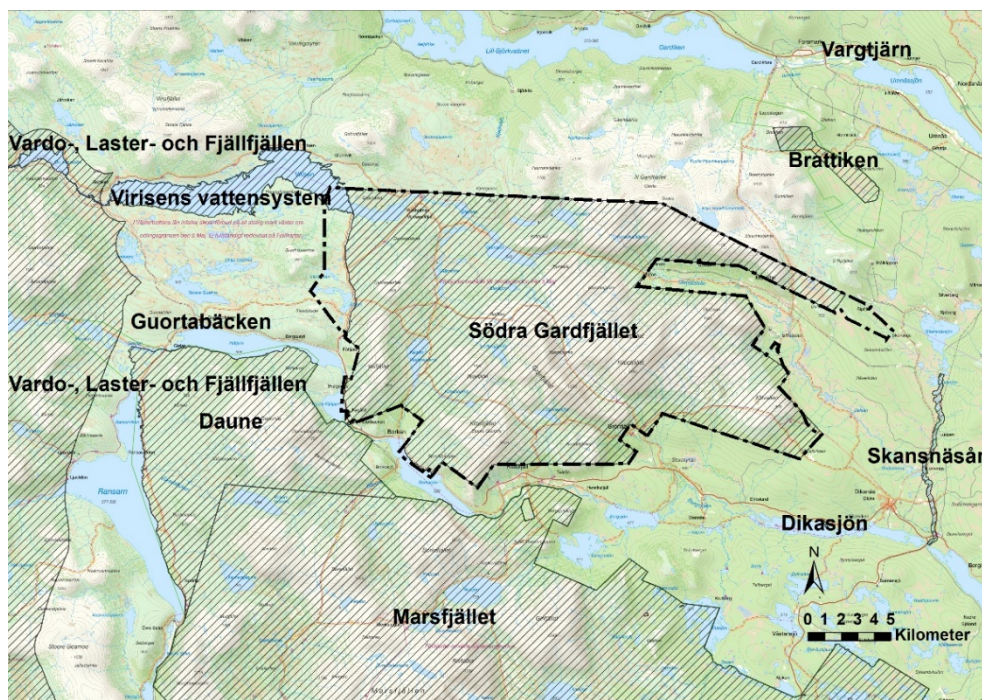
Naturtyp	Natura 2000-kod	Areal (ha)
Sjö	3100	1 500
Myrsjöar	3160	100
Alpina vattendrag	3220	165
Mindre vattendrag	3260	25
Alpina rishedar	4060	10 500
Alpina videbuskmarker	4080	1 700
Alpina silikatgräsmarker	6150	3 100
Alpina kalkgräsmarker	6170	25
Fuktängar	6410	100
Högörtssamhällen	6430	300
Öppna mossar och kärr	7140, 7142	2 200
Källor och källkärr	7160	5
Rikkärr	7230	500
Alpina översilningskärr	7240	35
Aapamyrar	7310	400
Silikatrasmarker	8110	150
Kalkrasmarker	8120	100
Kalkbranter	8210	50
Silikatbranter	8220	100
Grottor	8310	0,1
Taiga	9010	2 200
Fjällbjörkskog	9040	15 000
Näringsrik granskog	9050	300
Skogsbevuxen myr (9740)	91D0	25
Icke-natura-naturtyp	3900, 6960, 9810, 9900	333

Natura 2000-arter¹ som noterats inom naturreservatet. Utpekade arter för Natura 2000-området Södra Gardfjället i **fet stil**. För Virisens vattensystem är skogsrör utpekad art.

Kod	Art	Kod	Art	Kod	Art
1948	Skogsrör	A102	Jaktfalk	A216	Fjälluggla
1972	Lappranunkel	A104	Järpe	A223	Pärluggla
1013	Kalkkärrsgrynsnäcka	A108	Tjäder	A236	Spillkråka
1015	Otandad grynsnäcka	A139	Fjällpipare	A241	Tretåig hackspett
A001	Smålom	A140	Ljungpipare	A272	Blåhake
A002	Storlom	A151	Brushane	A456	Hökuggla
A038	Sångsvan	A154	Dubbelbeckasin	1354	Björn
A078	Havsörn	A166	Grönben	1355	Utter
A091	Kungsörn	A170	Smalnäbbad simsnäppa	1361	Lodjur
A098	Stenfalk	A194	Silvertärna	1912	Järv

¹ Artskyddsförordning (SFS 2007:845), bilaga 1, B-arter. EU:s Art- och habitatdirektiv, Direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. EU:s fågeldirektiv, Direktiv 2009/147/EC av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar.

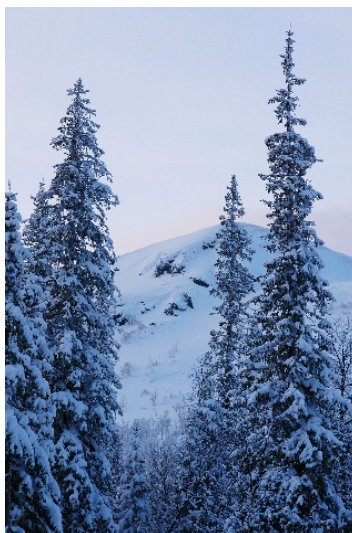
Karta

Karta över Södra Gardfjället och närliggande Natura 2000-områden.

Natura 2000-område

Naturreseptatet
Södra Gardfjället

I naturreseptatet finns många exempel på olika strategier hos växter och djur för att klara det kärva klimatet. Altaigranar i skogarna kring Kittelfjäll med smalt grenverk, som inte så lätt knäcks av snön. Foto: Andreas Garpebring.

Artlista

Listan nedan redovisar några av de arter som har noterats inom Södra Gardfjällets naturreservat. Hotkategori anges enligt Artdatabankens Rödlista 2020¹.

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hotkategori			
Lavar					
<i>Acolium inquinans</i>	Sotlav		<i>Diplophyllum taxifolium</i>	Bergveckmossa	
<i>Alectoria sarmentosa</i>	Garnlav	NT	<i>Harpanthus flotovianus</i>	Stor måntandsmossa	
<i>Calicium tigillare</i>	Ladlav	NT	<i>Hylocomiastrum pyrenaicum</i>	Grov husmossa	
<i>Chaenotheca chlorella</i>	Kornig nållav		<i>Hylocomiastrum umbratum</i>	Mörk husmossa	
<i>Chaenotheca gracilima</i>	Brunpudrad nållav	NT	<i>Loeskypnum badium</i>	Mässingmossa	
<i>Chaenotheca subroscida</i>	Vitgrynig nållav	NT	<i>Lophozia guttulata</i>	Vedflikmossa	NT
<i>Chaenothecopsis viridialba</i>	Vitskaftad svartspik	NT	<i>Marsupella emarginata</i>	Klipprostmossa	
<i>Hypogymnia bitteri</i>	Knottrig blåslav	NT	<i>Meesia uliginosa</i>	Svanmossa	
<i>Leptogium saturninum</i>	Skinnlav		<i>Oncophorus demetrii</i>	Fjällknölmossa	
<i>Lobaria scrobiculata</i>	Skrovellav	NT	<i>Paludella squarrosa</i>	Piprensarmossa	
<i>Melanohalea olivacea</i>	Snömärkeslav		<i>Philonotis seriata</i>	Skruvkällmossa	
<i>Nephroma arcticum</i>	Norrlandslav		<i>Philonotis tomentella</i>	Nordlig källmossa	
<i>Nephroma bellum</i>	Stuplav		<i>Pohlia wahlenbergii</i>	Bäcknicka	
<i>Nephroma parile</i>	Bårdlav		<i>Polytrichastrum sexangulare</i>	Jökelbjörnmossa	NT
<i>Ramboldia elabens</i>	Vedflamlav	NT	<i>Pseudobryum cinclidioides</i>	Källpraktmossa	
<i>Sclerophora conioptera</i>	Rödbrun blekspik	NT	<i>Racomitrium fasciculare</i>	Gulgrön raggmossa	
<i>Thamnolia vermicularis</i>	Masklav		<i>Racomitrium lanuginosum</i>	Grå raggmossa	
Mossor					
<i>Arctoa fulvella</i>	Brun jökelmossa	NT	<i>Rhizomnium pseudopunctatum</i>	Filtrundmossa	
<i>Barbilophozia floerkei</i>	Hedlumtermossa		<i>Rhytidiadelphus subpinnatus</i>	Skogshakmossa	
<i>Barbilophozia kunzeana</i>	Myrlumtermossa		<i>Sarmentypnum exannulatum</i>	Kärrkrokmosa	
<i>Barbilophozia quadriloba</i>	Mörk lumtermossa		<i>Sarmentypnum sarmmentosum</i>	Blodkrokmosa	
<i>Blindia acuta</i>	Sipperblindia		<i>Sarmentypnum tundrae</i>	Nordlig krokmosa	
<i>Calliergon richardsonii</i>	Guldskedmossa		<i>Scapania subalpina</i>	Älvskapania	
<i>Campylium stellatum</i>	Guldspärmossa		<i>Scapania uliginosa</i>	Purpurskapania	
<i>Cinclidium stygium</i>	Myruddmossa		<i>Schistidium agassizii</i>	Älvblommossa	
<i>Dichodontium palustre</i>	Källjordmossa		<i>Scorpidium cossonii</i>	Späd skorpionmossa	

¹ Artdatabanken. 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. CR=Critically endangered/Aktut hotad, EN=Endangered/Starkt hotad, VU=Vulnerable/Sårbar, NT=Near threatened/Nära hotad.

2021-01-13

Diarienummer
511-2851-2017

<i>Scorpidium scorpioides</i>	Korvskorpionmossa		<i>Agrostis stolonifera</i>	Krypven	
<i>Sphagnum angustifolium</i>	Klubbvitmossa		<i>Ajuga pyramidalis</i>	Blåsuga	
<i>Sphagnum balticum</i>	Flaggvitmossa		<i>Alchemilla alpina</i>	Fjällkåpa	
<i>Sphagnum capillifolium</i>	Tallvitmossa		<i>Angelica archangelica</i> <i>subsp. archangelica</i>	Fjällkvanne	
<i>Sphagnum compactum</i>	Tät vitmossa		<i>Antennaria dioica</i>	Kattfot	
<i>Sphagnum fallax</i>	Uddvitmossa		<i>Anthoxanthum nipponicum</i>	Nordvårbrodd	
<i>Sphagnum fuscum</i>	Rostvitmossa		<i>Anthyllis vulneraria</i>	Getväppling	
<i>Sphagnum girgensohnii</i>	Granvitmossa		<i>Arabis hirsuta</i>	Lundtrav	
<i>Sphagnum jensenii</i>	Piskvitmossa		<i>Arctous alpina</i>	Ripbär	
<i>Sphagnum lindbergii</i>	Björnvitmossa		<i>Arenaria norvegica</i>	Skrednarv	NT
<i>Sphagnum riparium</i>	Klyvbladsvitmossa		<i>Asplenium viride</i>	Grönbräken	
<i>Sphagnum russowii</i>	Brokvitmossa		<i>Astragalus alpinus</i>	Fjällvedel	
<i>Sphagnum squarrosum</i>	Spärrvitmossa		<i>Astragalus alpinus</i> var. <i>alpinus</i>	Ljus fjällvedel	
<i>Sphagnum subsecundum</i>	Krokvitmossa		<i>Athyrium distentifolium</i>	Fjällbräken	
<i>Sphagnum teres</i>	Knoppvitmossa		<i>Athyrium filix-femina</i>	Majbräken	
<i>Sphagnum warnstorffii</i>	Purpurvitmossa		<i>Atocion rupestre</i>	Bergglim	
<i>Splachnum luteum</i>	Gul parasollmossa		<i>Bartsia alpina</i>	Svarthö	
<i>Splachnum vasculosum</i>	Blodröd komossa		<i>Bistorta vivipara</i>	Ormrot	
<i>Straminergon stramineum</i>	Blek skedmossa		<i>Botrychium boreale</i>	Nordlåsbräken	NT
<i>Tomentypnum nitens</i>	Gyllenmossa		<i>Calamagrostis chalybaea</i>	Skogsrör	
Svampar			<i>Campanula rotundifolia</i>	Liten blålocka	
<i>Alloclavaria purpurea</i>	Luddfingersvamp	NT	<i>Captidium lpponicum</i>	Lappranunkel	
<i>Amylocystis lapponica</i>	Lappticka	VU	<i>Cardamine bellidifolia</i>	Fjällbräsma	
<i>Asterodon ferruginosus</i>	Stjärntagging	NT	<i>Carex atrata</i>	Svartstarr	
<i>Climacocystis borealis</i>	Trådticka		<i>Carex bigelowii</i>	Styvstarr	
<i>Cystostereum murrayi</i>	Doftskinn	NT	<i>Carex buxbaumii</i>	Klubbstarr	
<i>Fomitopsis rosea</i>	Rosenticka	NT	<i>Carex capillaris</i>	Hårstarr	
<i>Inonotus obliquus</i>	Sprängticka		<i>Carex capitata</i>	Huvudstarr	
<i>Laurilia sulcata</i>	Taigaskinn	VU	<i>Carex chordorrhiza</i>	Strängstarr	
<i>Onnia leporina</i>	Harticka	NT	<i>Carex dioica</i>	Nålstarr	
<i>Phellinus chrysoloma</i>	Granticka	NT	<i>Carex flava</i>	Knagglestarr	
<i>Phellinus ferrugineofuscus</i>	Ullticka	NT	<i>Carex lasiocarpa</i>	Trådstarr	
<i>Phellinus nigrolimitatus</i>	Gränsticka	NT	<i>Carex livida</i>	Vitstarr	
<i>Phellinus viticola</i>	Vedticka		<i>Carex loliacea</i>	Repestarr	
<i>Phlebia centrifuga</i>	Rynkskinn	VU	<i>Carex magellanica</i>	Sumpstarr	
<i>Pseudographis pinicola</i>	Gammelgransskål	NT	<i>Carex media</i>	Taigastarr	
<i>Skeletocutis odora</i>	Ostticka	VU	<i>Carex nigra</i> subsp. <i>juncella</i>	Styltstarr	
<i>Trichaptum laricinum</i>	Violmussling	NT	<i>Carex pallescens</i>	Blekstarr	
Kärlväxter			<i>Carex panicea</i>	Hirsstarr	
<i>Aconitum lycoctonum</i> <i>subsp. septentrionale</i>	Nordisk stormhatt		<i>Carex pauciflora</i>	Taggstarr	
<i>Actaea spicata</i>	Svart trolldruva		<i>Carex rariflora</i>	Myggstarr	
			<i>Carex rupestris</i>	Klippstarr	

2021-01-13

Diarienummer
511-2851-2017

<i>Carex vaginata</i>	Slidstarr		<i>Eriophorum scheuchzeri</i>	Polarull	
<i>Cerastium alpinum</i>	Fjällarv		<i>Eriophorum vaginatum</i>	Tuvull	
<i>Cerastium alpinum subsp. glabratum</i>	Kal fjällarv		<i>Erysimum strictum</i>	Bergkårel	
<i>Cerastium cerastoides</i>	Lapparv		<i>Euphrasia stricta var. brevipila</i>	Glandelögontröst	
<i>Cerastium fontanum var. kajanense</i>	Smal hönsarv	NT	<i>Euphrasia wettsteinii</i>	Fjällögontröst	
<i>Cherleria biflora</i>	Fjällnörel		<i>Festuca vivipara</i>	Groddsvingel	
<i>Circaea alpina</i>	Dvärghäxört		<i>Filipendula ulmaria</i>	Älgräs	
<i>Cirsium heterophyllum</i>	Brudborste		<i>Fragaria vesca</i>	Smultron	
<i>Coeloglossum viride</i>	Grönkulla		<i>Gentiana nivalis</i>	Fjällgentiana	
<i>Comarum palustre</i>	Kräkklöver		<i>Geranium sylvaticum</i>	Midsommarblomster	
<i>Cornus suecica</i>	Hönsbär		<i>Geum rivale</i>	Humleblomster	
<i>Crepis paludosa</i>	Kärrfibbla		<i>Gnaphalium norvegicum</i>	Norsknoppa	
<i>Cryptogramma crispa</i>	Krusbräken		<i>Gymnadenia conopsea</i>	Brudsporre	
<i>Cystopteris fragilis</i>	Stenbräken		<i>Gymnocarpium dryopteris</i>	Ekbräken	
<i>Cystopteris montana</i>	Finbräken		<i>Harrimanella hypnoides</i>	Mossljung	
<i>Dactylorhiza maculata subsp. fuchsii</i>	Skogsnycklar		<i>Hierochloë odorata subsp. odorata</i>	Ängsmyskgräs	
<i>Dactylorhiza maculata subsp. maculata</i>	Jungfru Marie nycklar		<i>Isoëtes lacustris</i>	Styvt braxengräs	
<i>Dactylorhiza majalis subsp. lapponica</i>	Sumpnycklar		<i>Juncus alpinoarticulatus</i>	Myrtåg	
<i>Daphne mezereum</i>	Tibast		<i>Juncus arcticus</i>	Fjälltåg	
<i>Deschampsia cespitosa</i>	Tuvtåtel		<i>Juncus castaneus</i>	Bruntåg	
<i>Diapensia lapponica</i>	Fjällgröna		<i>Juncus trifidus</i>	Klynnetåg	
<i>Diphasiastrum complanatum</i>	Plattlummer		<i>Juncus triglumis</i>	Lapptåg	
<i>Dryas octopetala</i>	Fjällsippa		<i>Kalmia procumbens</i>	Krypljung	
<i>Dryopteris expansa</i>	Nordbräken		<i>Lactuca alpina</i>	Torta	
<i>Dryopteris filix-mas</i>	Träjon		<i>Lappula deflexa</i>	Stickelfrö	NT
<i>Elymus caninus</i>	Lundelm		<i>Lathyrus pratensis</i>	Gulvial	
<i>Empetrum nigrum subsp. hermaphroditum</i>	Nordkråkbär		<i>Leucorchis albida</i>	Vityxne	EN
<i>Epilobium alsinifolium</i>	Källdunört		<i>Linnaea borealis</i>	Linnea	
<i>Epilobium anagallidifolium</i>	Dvärgdunört		<i>Luzula arcuata</i>	Bågfryle	
<i>Epilobium davuricum</i>	Smaldunört		<i>Luzula multiflora subsp. frigida</i>	Säterfryle	
<i>Epilobium hornemannii</i>	Fjälldunört		<i>Luzula spicata</i>	Axfryle	
<i>Epilobium lactiflorum</i>	Mjöldunört		<i>Luzula sudetica</i>	Svartfryle	
<i>Epilobium montanum</i>	Bergdunört		<i>Lycopodium alpinum</i>	Fjälllummer	
<i>Equisetum hyemale</i>	Skavfräken		<i>Matteuccia struthiopteris</i>	Strutbräken	
<i>Equisetum scirpoides</i>	Trådfräken		<i>Melampyrum pratense</i>	Ängskovall	
<i>Equisetum variegatum</i>	Smalfräken		<i>Melampyrum sylvaticum</i>	Skogskovall	
<i>Erigeron borealis</i>	Rosenbinka		<i>Melica nutans</i>	Bergslok	
<i>Erigeron uniflorus</i>	Fjällbinka		<i>Micranthes stellaris</i>	Stjärnbräcka	
<i>Eriophorum angustifolium</i>	Ängsull		<i>Micranthes tenuis</i>	Spädbräcka	
<i>Eriophorum latifolium</i>	Gräsull				

2021-01-13

Diarienummer
511-2851-2017

<i>Milium effusum</i>	Hässlebrodd
<i>Moneses uniflora</i>	Ögonpyrola
<i>Montia fontana</i>	Källört
<i>Myosotis decumbens</i>	Fjällförgätmigej
<i>Myriophyllum alterniflorum</i>	Hårslinga
<i>Nardus stricta</i>	Stagg
<i>Oxyria digyna</i>	Fjällsyra
<i>Paris quadrifolia</i>	Ormbär
<i>Parnassia palustris</i>	Slätterblomma
<i>Pedicularis lapponica</i>	Lappspira
<i>Pedicularis palustris subsp. borealis</i>	Nordspira
<i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i>	Kung Karls spira
<i>Petasites frigidus</i>	Fjällskräp
<i>Phegopteris connectilis</i>	Hultbräken
<i>Phleum alpinum</i>	Fjälltimotej
<i>Phyllodoce caerulea</i>	Lappljung
<i>Pinguicula alpina</i>	Fjälltätört
<i>Pinguicula vulgaris</i>	Tätört
<i>Poa alpina</i>	Fjällgröe
<i>Poa nemoralis</i>	Lundgröe
<i>Poa pratensis subsp. alpigena</i>	Nordgröe
<i>Polygonatum verticillatum</i>	Kransrams
<i>Polystichum lonchitis</i>	Taggbräken
<i>Potentilla crantzii</i>	Vårfingerört
<i>Potentilla erecta</i>	Blodrot
<i>Primula stricta</i>	Smalviva
<i>Prunus padus</i>	Hägg
<i>Prunella vulgaris</i>	Brunört
<i>Pyrola rotundifolia subsp. norvegica</i>	Norskpyrola
<i>Ranunculus nivalis</i>	Fjällsmörblomma
<i>Ranunculus reptans</i>	Strandranunkel
<i>Rhinanthus minor</i>	Ängsskallra
<i>Rhinanthus minor subsp. groenlandicus</i>	Fjällskallra
<i>Rhodiola rosea</i>	Rosenrot
<i>Rhododendron lapponicum</i>	Lapsk alpros
<i>Ribes spicatum</i>	Skogsvinbär
<i>Rubus idaeus</i>	Hallon
<i>Rubus saxatilis</i>	Stenbär
<i>Rosa majalis</i>	Kanelros
<i>Rumex acetosa</i>	Ängssyra

Rumex acetosa subsp. lapponicus
Rumex acetosa var. serpentinicola

Lappsyra

Smal ängssyra

NT

Till vänster: I reservatet växer flera serpentinofyter, arter som bara hittats på serpentenberg, t.ex. smal ängssyra. Till höger: Det finns många lokala namn på områdets växter och djur. I fjällbjörkskogen lyser rödblåran, i Matsdal kallad "Röda liljan". Foto: Jonas Grahn (t.v.), Lena Lundevall (t.h).

Sagina saginoides
Salix arbuscula
Salix caprea
Salix myrsinites
Salix phylicifolia
Salix reticulata
Saussurea alpina
Saxifraga aizoides
Saxifraga oppositifolia
Sedum annuum
Selaginella selaginoides
Silene acaulis
Silene dioica
Silene dioica var. serpentinicola
Sparganium angustifolium
Sparganium hyperboreum
Stellaria borealis
Stellaria nemorum subsp. nemorum
Subularia aquatica
Taraxacum crocodes
Thalictrum alpinum
Tofieldia pusilla
Trichophorum alpinum

Stennarv

Risvide

Sälg

Glansvide

Grönvide

Nätvide

Fjällskära

Gullbräcka

Purpurbräcka

Liten fetknopp

Dvärglummer

Fjällglim

Rödblåra

Dvärgrödblåra

Plattbladig igelknopp

Fjälligelknopp

Norrlandsarv

Nordlundarv

Sylört

Jämtlandsmaskros

Fjällruta

Björnbrodd

Snip

VU

NT

2021-01-13

Diarienummer
511-2851-2017

<i>Trichophorum cespitosum</i>	Tuvsäv		<i>Hydraena gracilis</i>		
<i>Triglochin palustris</i>	Kärrsälting		<i>Isoperla grammatica</i>		
<i>Trisetum spicatum</i>	Fjällhavre		<i>Lycaena hippothoe</i>	Violettekantad gulvinge	NT
<i>Trollius europaeus</i>	Smörbollar		<i>Philopotamus montanus</i>		
<i>Tussilago farfara</i>	Hästhov		<i>Plebejus optilete</i>	Violett blåvinge	
<i>Urtica dioica subsp. sondenii</i>	Fjällnässla		<i>Sialis fuliginosa</i>		
<i>Vaccinium microcarpum</i>	Dvärgtranbär		<i>Siphonoperla burmeisteri</i>		
<i>Vaccinium uliginosum</i>	Odon		<i>Zygaena exulans</i>	Fjällbastardsvärmare	
<i>Vahlodea atropurpurea</i>	Lapptätel		Mollusker		
<i>Valeriana sambucifolia</i>	Flädervänderot		<i>Columella edentula</i>	Slät skruvsnäcka	
<i>Veronica alpina</i>	Fjällveronika		<i>Nesovitrea patronella</i>	Vitglanssnäcka	
<i>Veronica fruticans</i>	Klippveronika		<i>Vertigo arctica</i>	Fjällgrynsnäcka	
<i>Veronica scutellata</i>	Dyveronika		<i>Vertigo genesii</i>	Otadad grynsnäcka	NT
<i>Veronica serpyllifolia subsp. humifusa</i>	Lappveronika		<i>Vertigo geyeri</i>	Kalkkärrsgrynsnäcka	NT
<i>Viola biflora</i>	Fjällviol		<i>Vertigo lilljeborgi</i>	Sumpgrynsnäcka	
<i>Viola canina subsp. montana</i>	Norrlandsviol		Fiskar		
<i>Viola epipsila</i>	Mossviol		<i>Salmo trutta</i>	Öring	
<i>Viola palustris</i>	Kärrviol		<i>Salvelinus alpinus</i>	Röding	
<i>Viscaria alpina</i>	Fjällnejlika		<i>Thymallus thymallus</i>	Harr	
<i>Viscaria alpina var. serpentinicola</i>	Spenslig fjällnejlika	NT	Fåglar		
<i>Woodsia alpina</i>	Fjällhüllebräken		<i>Acanthis flammea</i>	Gråsiska	
<i>Woodsia ilvensis</i>	Hüllebräken		<i>Accipiter nisus</i>	Sparvhök	
Insekter			<i>Actitis hypoleucos</i>	Drillsnäppa	NT
<i>Amphinemura borealis</i>			<i>Aegolius funereus</i>	Pärluggla	
<i>Amphinemura sulcicollis</i>			<i>Anas crecca</i>	Kricka	VU
<i>Arctopsyche ladogensis</i>			<i>Anas penelope</i>	Bläsand	VU
<i>Baetis muticus</i>			<i>Anthus pratensis</i>	Ängspiplärka	
<i>Boloria aquilonaris</i>	Myrpärlemorfjäril		<i>Anthus trivialis</i>	Trädpiplärka	
<i>Boloria selene</i>	Brunfläckig pärlmorfjäril		<i>Aquila chrysaetos</i>	Kungsörn	NT
<i>Bombus consobrinus</i>	Stormhattshumla		<i>Asio flammeus</i>	Jorduggla	
<i>Bombus lapponicus</i>	Lapphumla	NT	<i>Asio otus</i>	Hornuggla	NT
<i>Bombus monticola</i>	Berghumla	NT	<i>Bombycilla garrulus</i>	Sidensvans	
<i>Bombus polaris</i>	Polarhumla	NT	<i>Bubo scandiacus</i>	Fjälluggla	CR
<i>Bombus sporadicus</i>	Rallarjordhumla		<i>Bucephala clangula</i>	Knipa	
<i>Bombus wurflenii</i>	Tjuvhumla		<i>Buteo lagopus</i>	Fjällvråk	NT
<i>Coenonympha tullia</i>	Starrgräsfjäril		<i>Calcarius lapponicus</i>	Lappsparrv	VU
<i>Colias palaeno</i>	Svavelgul höfjäril		<i>Calidris alpina</i>	Kärnsnäppa	
<i>Dolichovespula norwegica</i>	Nordgeting		<i>Calidris falcinellus</i>	Myrsnäppa	
<i>Elmis aenea</i>			<i>Calidris maritima</i>	Skärsnäppa	
<i>Ephemerella mucronata</i>			<i>Calidris pugnax</i>	Brushane	VU
			<i>Calidris temminckii</i>	Mosnäppa	
			<i>Carpodacus erythrinus</i>	Rosenfink	NT

2021-01-13

Diarienummer
511-2851-2017

<i>Charadrius hiaticula</i>	Större strandpipare		<i>Poecile cinctus</i>	Lappmes	NT
<i>Charadrius morinellus</i>	Fjällpipare		<i>Poecile montanus</i>	Talltita	NT
<i>Cinclus cinclus</i>	Strömstare		<i>Prunella modularis</i>	Järnsparv	
<i>Circus cyaneus</i>	Blå kärrhök	NT	<i>Regulus regulus</i>	Kungsfågel	
<i>Corvus corax</i>	Korp		<i>Saxicola rubetra</i>	Buskskvätta	NT
<i>Cuculus canorus</i>	Gök		<i>Scolopax rusticola</i>	Morkulla	
<i>Cygnus cygnus</i>	Sångsvan		<i>Stercorarius longicaudus</i>	Fjällabb	
<i>Dendrocopos major</i>	Större hackspett		<i>Sterna paradisaea</i>	Silvertärna	
<i>Dryocopus martius</i>	Spillkråka	NT	<i>Surnia ulula</i>	Hökuggla	
<i>Emberiza rustica</i>	Videsparv	NT	<i>Sylvia borin</i>	Trädgårdssångare	
<i>Emberiza schoeniclus</i>	Sävsparv	NT	<i>Tetrao urogallus</i>	Tjäder	
<i>Falco columbarius</i>	Stenfalk	NT	<i>Tetrastes bonasia</i>	Järpe	NT
<i>Falco rusticolus</i>	Jaktfalk	EN	<i>Tringa glareola</i>	Grönben	
<i>Falco tinnunculus</i>	Tornfalk		<i>Tringa nebularia</i>	Gluttsnäppa	
<i>Ficedula hypoleuca</i>	Svartvit flugsnappare	NT	<i>Tringa totanus</i>	Rödben	
<i>Fringilla montifringilla</i>	Bergfink		<i>Troglodytes troglodytes</i>	Gärdsmyg	
<i>Gallinago gallinago</i>	Enkelbeckasin		<i>Turdus iliacus</i>	Rödvingetrast	NT
<i>Gallinago media</i>	Dubbelbeckasin	NT	<i>Turdus torquatus</i>	Ringtrast	
<i>Gavia arctica</i>	Storlom				
<i>Gavia stellata</i>	Smålom	NT			
<i>Grus grus</i>	Trana				
<i>Haliaeetus albicilla</i>	Havsörn	NT			
<i>Lagopus lagopus</i>	Dalripa				
<i>Lagopus muta</i>	Fjällripa				
<i>Loxia curvirostra</i>	Mindre korsnäbb				
<i>Luscinia svecica</i>	Blåhake				
<i>Lyrurus tetrix</i>	Orre				
<i>Mergus merganser</i>	Storskrake				
<i>Motacilla cinerea</i>	Forsärla				
<i>Motacilla flava</i>	Gulärla				
<i>Muscicapa striata</i>	Grå flugsnappare				
<i>Numenius arquata</i>	Storspov	EN			
<i>Oenanthe oenanthe</i>	Stenskvätta				
<i>Periparus ater</i>	Svartmes				
<i>Perisoreus infaustus</i>	Lavskrika				
<i>Phalaropus lobatus</i>	Smalnäbbad simsnäppa				
<i>Picoides tridactylus</i>	Tretåig hackspett	NT			
<i>Pinicola enucleator</i>	Tallbit	VU			
<i>Plectrophenax nivalis</i>	Snösparv				
<i>Pluvialis apricaria</i>	Ljungpipare				

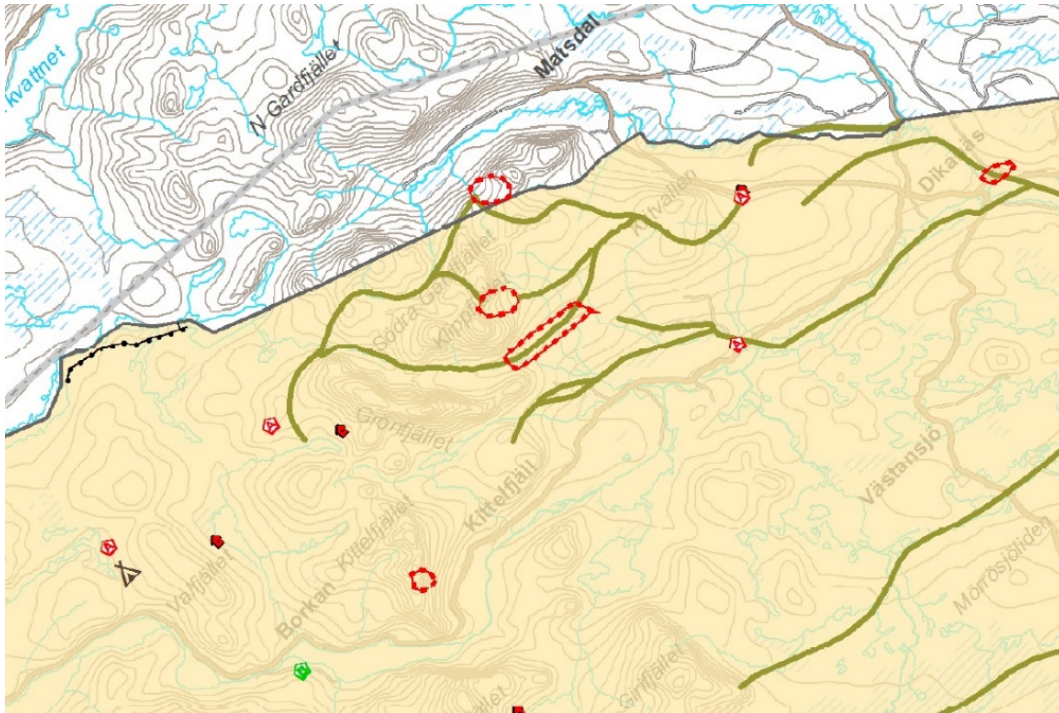

Ljungpipare finns det gott om och deras karaktäristiska entoniga, sorgsna visslingar hörs dygnet runt på fjällheden. Foto: Lena Lundevaller.

Däggdjur

<i>Gulo gulo</i>	Järv	VU
<i>Lemmus lemmus</i>	Fjälllämmel	
<i>Lepus timidus</i>	Skogshare	NT
<i>Lutra lutra</i>	Utter	NT
<i>Lynx lynx</i>	Lo	VU
<i>Martes martes</i>	Mård	
<i>Mustela erminea</i>	Hermelin	
<i>Ursus arctos</i>	Brunbjörn	NT

Strategiska platser och svåra passager för Vilhelmina norra sameby

Ordförklaringar

Svåra passager där det under flyttning eller samling ofta är svårt att få renarna att passera t.ex. vadställen, branta sluttningar, lands- och järnvägar eller bebyggelse.

Flyttleder är ”flyttkorridorer” mellan årstidsland. I flertalet fall är de helt omarkerade och utgörs av naturligt avgränsade stråk i topografin t.ex. myrstråk, isbelagda sjöar och vattendrag. Någon generell minsta bredd anges inte, utan leden är säkrare ju bredare den är. Den kan vara flera hundra meter bred och skogspartier med begränsad sikt kan avlösas av öppna avsnitt, myrar, isbelagda sjöar med mera, där hjorden åter kan tryckas in från sidorna. Vissa leder används mer regelbundet andra mer sällan. En tillfälligt nyttjad led kan vara viktig och kanske oumbärlig ett år då förhållandena är sådana att alternativa flyttvägar saknas.

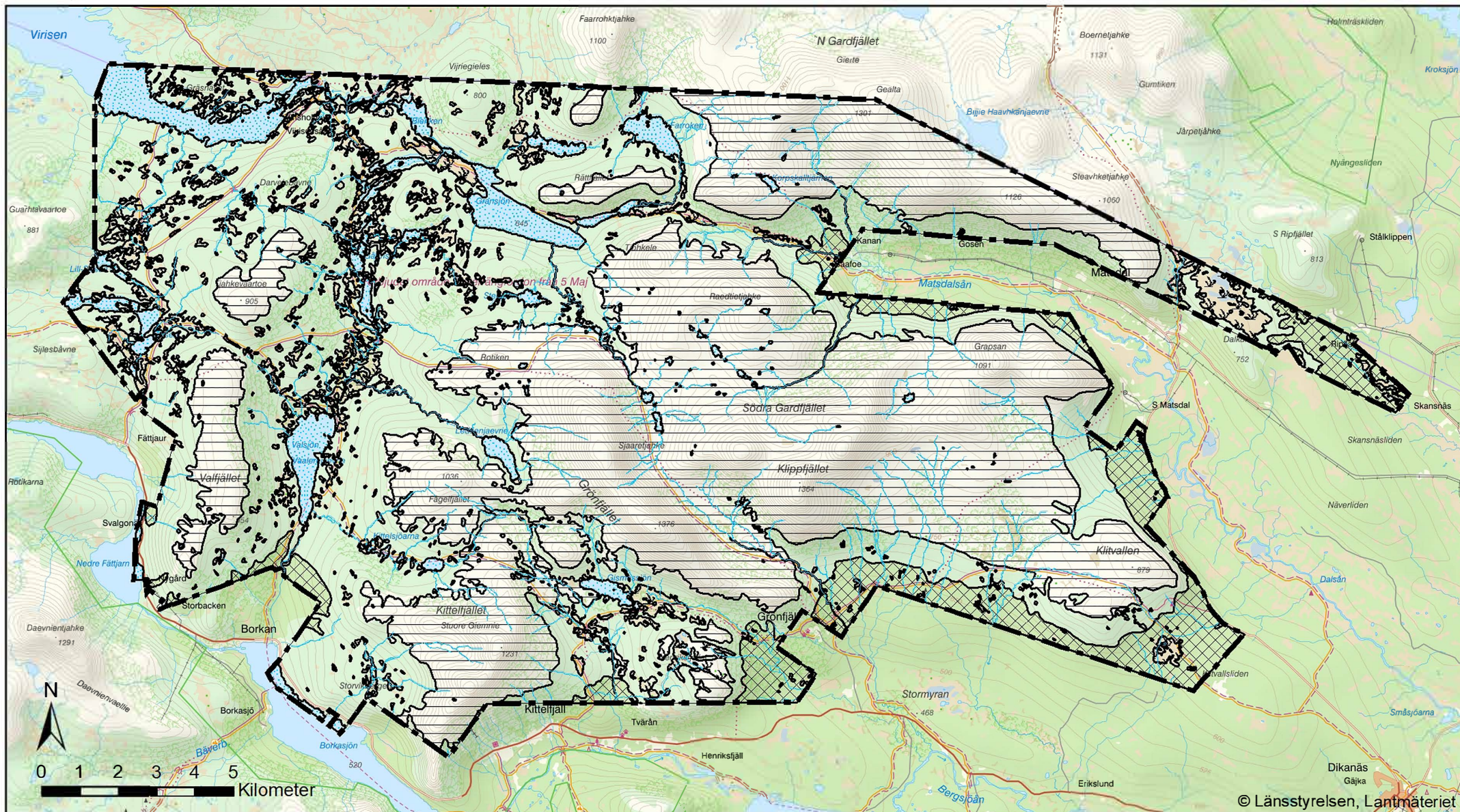
Arbetshagar används för kalvmärkning, skiljning eller slakt. Dessa har ofta en rund form och styrarmar som kan vara flera hundra meter långa. En arbetshage är oftast belägen på jämn och torr mark där det finns goda möjligheter att driva renar, samt närhet till betesmark.

Beteshagar är oftast mycket stora hagar i kombination med beteshagar, där renhorden får beta under en viss tid. Exempelvis under skiljningsarbetet.

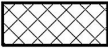

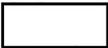

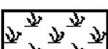

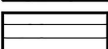
Renvaktarstuga är en byggnad som behövs för renskötseln och är uppförda med stöd av 16 § rennäringslagen. Renvaktarstugor är placerade på strategiska ställen inom samebyns betesområde och används av renskötarna i det praktiska renskötselarbetet.

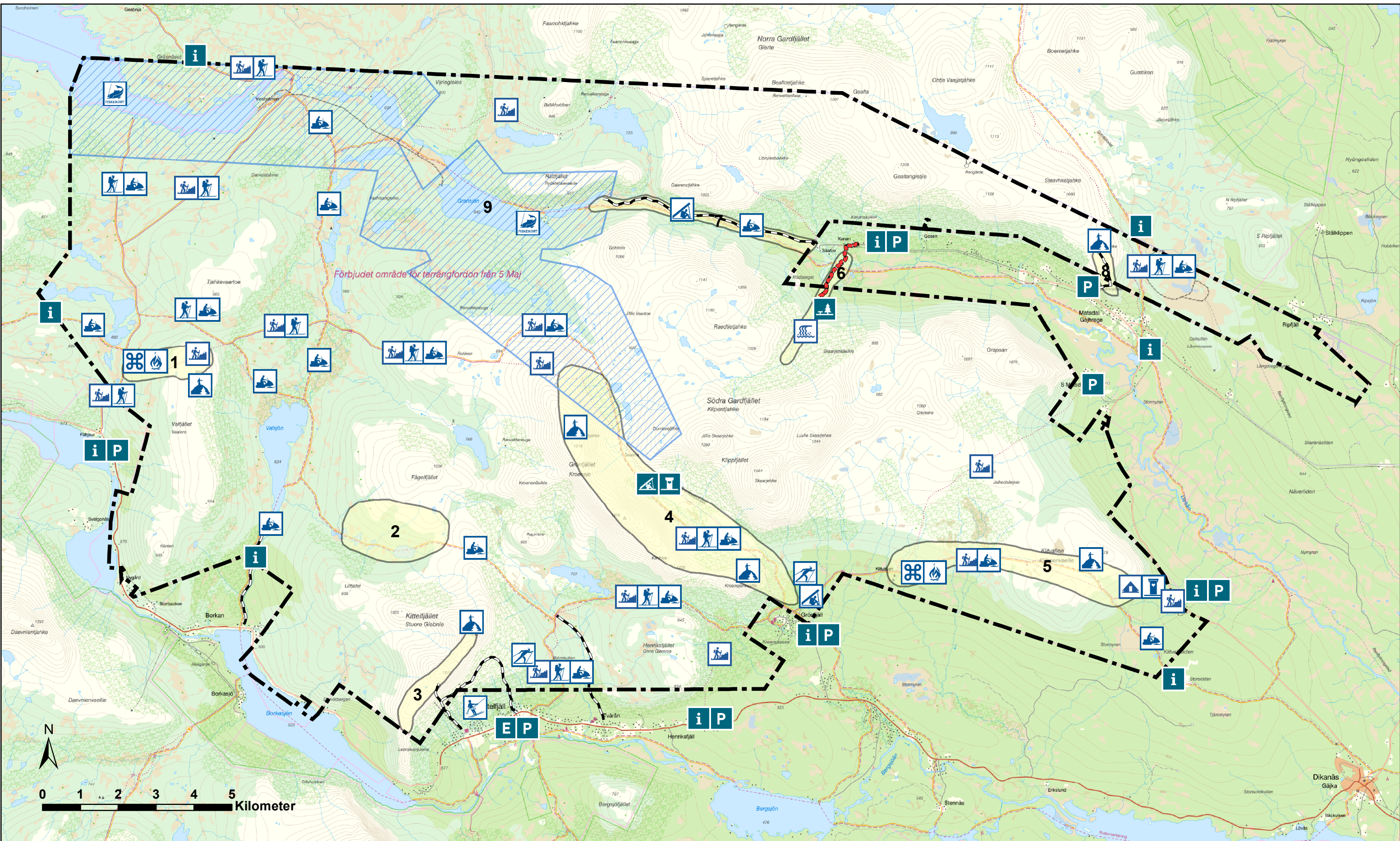
Viste är ett brukningscentra för renskötseln i en sameby där medlemmarna kan uppehålla sig längre tider för renskötselarbete. Vid vistet ligger flera stugor/kåtor samlade som har använts under lång tid. På dessa platser är familjerna bofasta under delar av året, främst under sommaren.

Bilaga 5. Karta med skötselområden tillhörande skötselplan för Södra Gardfjällets naturreservat i Vilhelmina kommun. Dnr 511-2851-2017

	1. Barnaturskog med fri utveckling		5. Fjälläng med möjlighet till natur- och kulturvårdande skötsel
	2. Fjällbjörkskog och videdominerade buskmarker med fri utveckling		6. Sjö med fri utveckling
	3. Våtmark med fri utveckling		6. Vattendrag med fri utveckling
	4. Fjällhed med gräs- och risvegetation samt kalvfjäll med fri utveckling		

Bilaga 6. Karta över besöksvärda platser och anordningar för friluftslivet, inklusive fjälleder, tillhörande skötselplan för naturreservatet Södra Gardfjället, Vilhelmina kommun. Dnr 511-2851-2017.

Reservatsanordningar

- E** Entréplats
- i** Informationsskylt
- P** Parkering
- Rastplats
- Vindskydd
- Dass
- Vandringsled

Övriga anordningar

- Statlig sommarled / Vandring
- Statlig vinterled / Skidor
- Kommunal skoterled

- Lift och toppstuga
- Längdskidspår
- Övrig vandringsstig

- Gillplats
- Vindskydd
- Rastskydd

- Dass

Besöksmål

- Kulturmiljö, sameviste
- Utsikt
- Vattenfall

- Besöksvärt område
- Sportfiske

Länsstyrelsen
Västerbotten

Datum: 2021-01-13

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet

Besöksmål och turförslag

Södra Gardfjällets naturreservat är ett populärt besöksmål för olika friluftaktiviteter och turistisk verksamhet året runt. Inom reservatet finns åtta områden med särskilt höga attraktionsvärden. Dessa besöksområden ska ha god tillgänglighet med leder, informationstavlor och parkeringsplatser. Beskrivningarna av besöksområdena specificerar några särskilda kvaliteter för friluftslivet i områdena. För varje besöksmål ges förslag på några enkla till medelsvåra dagsturer. Beskrivningarna berör områden och aktiviteter som inte ingår i naturreservatets förvaltning, se kapitel 6 - 8.

De flesta av turerna går till en målpunkt och samma väg tillbaka. Några turer har olika start och slutmål vilket innebär att det behöver stå en bil vid ledens slut, alternativt en förbeställd upphämtning. Avstånden är ungefärliga. Vinterlederna är markerade med röda kryss. Sommarlederna är markerade med orange färg och/eller rösen förutom i de fall de sammanfaller med vinterlederna. Några av turerna går inte på allmänna fjälleder och kan därför ha annan markering eller sakna utmärkning, karta i bilaga 6.

Visa hänsyn

För att Södra Gardfjället ska upplevas lika ostört och spännande i framtiden är det viktigt att besökare visar hänsyn till varandra, renskötseln och djur och natur. På många av lederna samsas vandrare, skid- och skoteråkare. Det gäller också att t.ex. hålla avstånd till fåglar och djurs boplatser och undvika att lämna spår av sin vistelse, t.ex. terrängskador och skräp.

Naturreservatets fjällhedar, fjällbranter och våtmarker är särskilt känsliga för störningar och slitage. Även terrängkörning utanför fjällederna kan vintertid orsaka skada, exempelvis på lavhedarnas av vinden exponerade vegetation och mark. Klättring och offpiståkning på de branta fjällsidorna kan generera ras och laviner.

Vid vistelse bortanför fjällederna ska särskilt stor hänsyn tas till renar och bosättningar t.ex. vid val av färdväg och övernattningsplats samt undvika för renskötseln känsliga perioder. Tidvis, bl.a. under renarnas vårflytt, kan delar av naturreservatet vara avstängt för skotertrafik. Det är inte är tillåtet att köra med motorfordon på barmark. Det är också giltigt för fordon som drivs med el.

1. Silisen och Valfjället

Här finns särskilt goda förutsättningar att ta del av reservatets långa samisk historia och traditioner. Det finns gott om fornlämningar. Vid Silisens sameviste står en torvkåta, stolpbod och bod. Här stannade renskötarna till på våren och hösten på väg mellan barrskogen i öster (vinterlandet) och högfjällen i väster (sommarlandet). Vistet användes fram till 1950-talet. Det finns också en röjd renvall och vid sjön Silisen ett restaurerat klabbgårde. Från Valfjällets långsträckta topp är utsikten milsvidd. I det småkuperade landskapet med fjällbjörkskogar, rishedar, små våtmarker och sjöar trivs många fåglar. Området har också en intressant flora med flera kalkgynnade arter, t.ex. bruntåg, spädbräcka och smaldunört.

Fättjaur - Silisens sameviste - Valfjället
(4 km enkel väg)

Från parkeringen vid Fättjaur är det en lätt vandring två kilometer genom fjällbjörkskogen till Silisens sameviste. Vandringen fortsätter genom fjällbjörkskogen uppför Valfjällets sluttning. Några fina

Gåsfootsboden (juelkiebuerrie) vid Silisens sameviste. Foto: Lena Lundevaller.

översilningskärr passerar innan den karga fjällheden tar vid. Utsikten mot sjöarna Silisen och Virisen ger lön för mödan. Samma väg tillbaka till Fättjaur. På vintern kan turen avslutats vid Silisens sameviste. Vinterleden går norr om Valfjället.

Fättjaur – Grantonsskalet - Grönfjäll (26 km enkel väg)

Turen mellan Fättjaur och Grönfjäll är lång och bitvis utmanande. Många vackra vyer oberoende av vilken riktning turen genomförs. Turen går i varierad terräng på kalvfjäll, över myr och i fjällbjörkskog med ett par brantare partier. Blåhakens klara toner i fjällbjörkskogen följs av ljungpiparens vemodiga visslingar över fjällhedarna. Passar bra som tvådagarstur med övernattnings i tält.

Från Fättjaur är detta en fortsättning på turen till Silisens sameviste. Vandringsleden passerar Valfjället, Rotiken och Grönfjället med avslutande vandring genom vackra Grantonsskalet. Skidleden till Grönfjäll går inte upp på Valfjället och Grönfjällsmassivet utan rundar norr om. Grantonsskalet beskrivs nedan, besöksområde 4.

2. Fågelfjället

I den breda dalgången mellan Kittelfjället och Fågelfjället är vildmarkskänslan påtaglig. Dalen är ett mycket populärt utflyktsmål med skoter på vårvintern. På Kittelsjöarna åks snökite och på Fågelfjällets sydsluttning skidor och pulka. Laviner förekommer på Fågelfjället. Det finns ingen allmän vandrings- eller skidled till området.

Kittelfjäll - Fågelfjället - Valsjön (28 km rundtur)

En fin skotertur genom vackra dalgångar. Följ skoterleden från Kittelfjäll förbi Björnkullen nio kilometer till Kittelsjöarna. Sväng av norrut och gräv en lunchgrop på Fågelfjällets sydsluttning. Leden fortsätter förbi Valsjöbäckens dalgång och Borkan tillbaka till Kittelfjäll. Sommartid är det möjligt att vandra till Kittelsjöarna längs skoterleden större delen av vägen med några egna avstickare för att ta sig över bäckar och runt våtmarker och sjöar, 10 km enkel väg.

3. Kittelfjället

Kittelfjället bjuder på fantastiska vyer över naturreservatets fjällmassiv, söderut mot det intilliggande Marsfjällets naturreservat och vid klart väder västerut ända till Norge. Kittelfjället är populärt för offpiståkning.

Vintertid finns skidlift med flera nedfarter och en topptuga. Laviner och ras är vanliga på Kittelfjället. Fjällets branta sluttningar lockar också klättrare och skärmflygare. Det finns flera preparerade längdskidspår på Kittelfjället.

De mäktiga ravinerna vid Kittelfjäll med Storgrova till höger. På Kittelfjällets högsta topp syns enligt sagoberättelserna bergakungens dotter ligga i sin sarkofag. Foto: Lena Lundevaller, juni 2020.

Kittelfjäll - Kittelfjällets toppar (2 – 6 km enkel väg)

Sommartid finns två stigar förbi ravinerna och vintertid går skidliften till platån. Efter den utmanande inledande stigningen genom fjällbjörkskogen förbi ravinerna nås fjällplatån med

sin storslagna utsikt. Lätt vandring längs fjällkammen till södra toppen, 1 217 m.ö.h., och den norra toppen, 1 231 m.ö.h. med utblickar mot Vojmådalens, Girifjället och Marsfjället. Kittelfjället är populärt för sin fina lössnöåkning.

Kittelfjäll - Lebnjiesnjuenie (7 km enkel väg)

En annan trevlig vandring är att efter den branta stigningen vid skidbackarna följa Kittelfjällskammen västerut mot Lebnjiesnjuenie och vända där klätterleden kommer upp.

En större utmaning sommartid är att börja med den 350 meter långa klätterleden, Via Ferrata, som ligger utanför naturreservatet. Leden är bultad och kräver klätterutrustning. Klättring sker på egen risk. Vandringen fortsätter längs kammen till Kittelfjällets toppar och sedan förbi liftarna ner till Kittelfjäll.

Kittelfjäll - Björnkullen - Grönfjäll (12 km enkel väg)

Leden mellan Kittelfjäll och Grönfjäll är en lätt vandrings-, skid- och skoterled genom gran- och fjällbjörskog med vackra utblickar mot Kittelfjället, Grönfjället och Klippfjället. Söderut

reser sig det lite rundare Henriksfjället framför Marsfjällsmassivets branta toppar. Sträckan är också populär bland terrängcyklister. På några ställen kan det vara ganska blött. Skidåkare kan också ta liftan upp på Kittelfjället, följa fjällsidan österut till skoterleden och fortsätta på leden mellan Grönfjället och Henriksfjället till Grönfjäll.

Leden mellan Kittelfjäll och Grönfjäll med Klinhkie i bakgrunden. Foto: Emma Johansson, augusti 2020.

Ett alternativ till att avsluta i Grönfjäll, är att istället fortsätta till *Henriksfjäll*. Turen blir då 16 kilometer enkel väg från Kittelfjäll. Leden mot Henriksfjäll viker av söderut ett par kilometer innan Grönfjäll. Leden går genom en fin gammal granskog, som med sina hänglavar och grova lågor ger ett trolskt intryck. Leden är på ett par ställen dold under högvuxna ormbunkar och kvanne.

4. Grantonsskalet

Grantonsskalet är en intagande dalgång som med vackra utblickar mot Vojmådalens och kringliggande fjälltoppar. Grantonsskalet är värt ett besök oavsett årstid. I dalen växer ett tvärsnitt av typiska fjällväxter, hösten bjuder på sprakande färger och vårvintern gnistrande snö. Genom dalgången slingrar sig Grantonsbäcken. Området är lättillgängligt för t.ex. barnfamiljer. För mer utmaning finns flera alternativ för toppturer på Kroenejevnaellie, Grönfjället och Klippfjället. I området finns flera lavinfarliga sluttningar.

Den inre delen av Grantonsskalet har få ljus- och ljudstörningar. Vintertid syns och hörs skotertrafiken men övriga delar av året är det främst andra vandrare och ledmarkeringar som kan påverka naturupplevelsen.

Grönfjäll - Grantonsskalet (3 - 6 km enkel väg)

Från Grönfjäll går leden två kilometer genom gran- och fjällbjörskog innan den når fram till den vackra högfjällsdalgången. Efter bron över Grantonsbäcken fortsätter leden genom

dalgången med Grönfjällets och Klippfjällets toppar på var sida. Längden på turen kan anpassas efter väder och intresse eftersom samma led följs tillbaka.

Det finns flera alternativ för toppturer. Ett mer pulshöjande alternativ till att vandra samma led tillbaka är att längst in i dalen ta leden mot Fättjaur uppför den branta östra sidan av Grönfjällsmassivet för att därefter lämna leden och följa kammen söderut tillbaka mot Grön-

fjäll. På kammen är terrängen lättvandrad. Hela vägen ges vackra utblickar mot kringliggande fjällandskap. Trots det hårda, blåsiga klimatet blommar flera skira fjällblommor bland stenarna. På vägen finns möjlighet att gå upp Grönfjällets bägge toppar, 1 318 m.ö.h. respektive 1 376 m.ö.h.

Utsikt från Sjaaretjahkes nordsida mot Tjohkele och Jillie Vaartoe. Foto: Lena Lundevaller, 2016.

En kortare topptur är att från Grönfjäll vandra upp på Grönfjällets sydligaste topp *Kroenejenvaellie*, 2 kilometer tur och retur. Inledningsvis följs den statliga leden mot Gratonskalet. En liten stig går uppför fjället till Kroenejenvaellies topp, 989 m.ö.h., med magnifik utsikt över Vojmådalen.

Från Grönfjäll är det cirka 7 km till *Klippfjällets* högsta topp, Skaarjehke 1 364 m.ö.h. Klippfjället är populärt vintertid för isklättring och har flera alternativa nedfarter för lössnöåkning.

Grönfjäll - Fättjaur (26 km enkel väg)

En lång bitvis krävande tur mellan Grönfjäll och Fättjaur som också passar som tvådagars tur med övernattnig i tält. Från Grönfjäll är detta en fortsättning på leden genom Grantonskalet. Den stakade vinterleden går norr om Grönfjällsmassivet och Valfjället. Igen skoterled från Silisen till Fättjaur. Se turbeskrivning för besöksområde 1.

5. Klitvallen

Utsikten från Klitvallens långa fjällplatå mot kringliggande fjäll och dalar är hänförande. Där granskogen övergår till fjällbjörkskog ligger det idag övergivna samevistet Klitvallen. Det var ursprungligen en höst- och vårviste men blev senare en året runt bosättning. Vistet var i bruk ända in på 1950-talet. Från början fanns fem kåtor. Två torvkåtor och en stolpbod är bevarade. Det finns också en renvall. Goda möjligheter att studera fjällens fåglar och djur i olika miljöer. Kanske tittar lavskrikan fram vid Klitvallens sameviste, en kaxig lämmel korsar stigen och på fjällheden dyker jaktfalken.

Matsdalsvägen - Klitvallens rastskydd (1,5 km enkel väg)

En mycket lätt vandring från parkeringen vid Matsdalsvägen genom gran- och fjällbjörkskog till Klitvallens rastskydd. Rastskyddet har vedspis. Delar av året har föreningar från Dikanäs servering i rastskyddet. På 1950- och 1960-talet åktes det slalom i den breda upphuggningen som nu håller på att växa igen. Kring rastskyddet är på sommaren växtligheten mycket frodig med högväxt kvanne, nordisk stormhatt och smörbollor. Vintertid varierar ledunderhållet, eftersom det inte finns någon allmän skid- eller skoterled fram till rastskyddet.

För en längre vandringstur fortsatt till Klitvallens topp, *Klijhpenvaellie*, 879 m.ö.h. Det finns två alternativ: En kort men brant och bitvis besvärlig vandring uppför före detta skidbacken och vidare till nordtoppen. I upphuggningen växer höga blommor och täta bestånd av vide. Ett enklare alternativ är att följa leden mot Grönfjäll och på fjällheden vika av mot toppens sydsida. Utsikten mot Vojmådalen och omkringliggande fjällandskap är magisk. Det går också att fortsätta till Grönfjäll eller Södra Matsdal.

Grönfjäll - Klitvallens sameviste (3 km enkel väg)

En lätt vandring genom granskogen till Klitvallens sameviste. Leden börjar i Grönfjäll vid hängbron över Grantonsbäcken. Leden fortsätter österut förbi några små spångade myrar med bl.a. den ståtliga Kung Karls spira och köttätande växten tätört för att sedan nå fram till Klitvallens övergivna sameviste. Där finns också en grillplats. En bra tur när vädret sätter stopp för turer på kalvfjällen.

Denna tur är också möjlig att genomföra vintertid på skidor genom att följa skoterleden. Det finns ingen allmän skidled från Grönfjäll till Klitvallen. Turen går att förlänga till Matsdal eller Klitvallens rastskydd.

Kåtan vid Klitvallens sameviste. Foto: Lena Lundevaller, 2016.

Grönfjäll - Klitvallen - Matsdalsvägen (10 km enkel väg)

En lång, lätt till medelsvår vandringsled med flera broar och spänger. Det finns några branta partier. Turen bjuder på storslagna vyer oberoende av vilken riktning den genomförs. Från Grönfjäll går leden 3 kilometer till Klitvallens sameviste. Därefter är man snart uppe på de lättvandrade fjällhedarna. Här lönar det sig att stanna upp och njuta av den vidsträckt utsikten mot Grantonsskalet, Klippfjället, Jalkedsåejvie och Vojmådalen. Leden passerar efter cirka 8 kilometer Klitvallens rastskydd innan den når parkeringen vid Matsdalsvägen.

Denna tur är också möjlig att genomföra vintertid på skidor genom att följa skoterleden. Det finns ingen allmän separat skidled från Grönfjäll till Klitvallen. Observera att allmänna skoterleden från Grönfjäll passerar Klitvallens sameviste och fjällmassiv för att sedan vika av mot sydost till Dikanäs, d.v.s. den går inte förbi Klitvallens rastskydd.

Nybyggjarleden, Grönfjäll - Grapsan - Södra Matsdal (11 km enkel väg)

Från Grönfjäll går nybyggarnas gamla vandringsled över fjället till Matsdal. En lång medelsvår vandring i gran- och fjällbjörkskog och på kalvfjället. Det finns några branta partier.

Följ leden från Grönfjäll till Klitvallens sameviste. Sväng därefter av norrut på vandringsleden mot Matsdal. Mellan Klitvallens sameviste och Matsdal ges särskilt goda förutsättningar till rofyllda naturupplevelser. Leden följer Västra Klitvallsbäcken över fjällheden och uppför Jalkedsåejvie. Sista biten till Södra Matsdal går leden genom gran- och fjällbjörkskog.

Turen kan med fördel genomföras under två dagar med övernattning i tält vid någon av fjällbäckarna. En brant, icke rösad stig går från Södra Matsdal till *Grapsan*, 1 076 m.ö.h., med storslagen utsikt mot Norra Gardfjället, dalgången och Dalsån.

6. Bullerfallet och Rödberget

Vid Kanan har Matsdalsån ett rikt förgrenat delta i fjällbjörkskogen. Vegetationen är mycket frodig med manshög toлта, nordisk stormhatt och kvanne. Det flera kilometer långa Bullerfallet avslutas i en djupt nedskuren kanjon där vattnet faller ner i några stora jättegrytor. Rödberget syns som en kal, röd fläck med serpentinit i fjällbjörkskogen. Rödberget har en intressant flora med bl.a. den lilla rödvioletta lapska alprosen och flera arter som enbart är kända från serpentinberggrund, t.ex. kal fjällarv.

Kanan - Bullerfallet (2 km enkel väg)

Vandringsleden till Bullerfallet är skyltad från parkeringen i Kanan. I den täta vegetationen kring Matsdalsåns delta kan det bitvis vara svårt att se stigen. I den flacka terrängen spolas ibland broarna bort under vårflo den. Det kan innebära att Matsdalsån måste vadas på några ställen. Vid naturreservatsgränsen växer granskog som högre upp övergår i fjällbjörkskog.

Vid Bullerfallet finns en grillplats. Besökare bör tänka på att inte gå för nära kanten vid fallet, där klipporna stupar brant. Klipporna kan förutom vid blöt väderlek också vara mycket hala av forsdimman. Samma väg tillbaka till Kanan.

Turen kan förlängas genom att fortsätta genom fjällbjörkskogen till den säregna serpentinfloran på Rödberget. Det finns ingen markerad stig från Bullerfallet till Rödberget. Området kring Bullerfallet är småkuperat, så enklast är att följa Bullerfallet uppströms för att sedan vika av västerut mot Rödberget.

På Rödberget blommar lapsk alpros. Foto: Jonas Grahn.

7. Gransjön och Matsdalsåns dalgång

Dalgången väster om Kanan är ett populärt skoterstråk men är väl värd att besöka året om. Den bjuder på vackra utblickar mot Gaarenstjahke, Tjohkele och Rättfjällets branter. Det finns inga allmänna vandrings- och skidleder men väl upptrampade stigar som följer Matsdalsån och Farrokbäcken. Bäckarna slingrar sig genom våtmarker med täta videbuskage omgivna av fjällbjörkskog. Det gör att området sommartid kan upplevas som myggrikt och svårframkomligt. Samtidigt som dalgången visar upp ett rikt fågelliv och en prunkande högörtvegetation. Rättsjön och Gransjön är kända för sina fina fiskevatten. Statens fiskekort krävs. Den botaniskt intresserade bör stanna till vid Rättfjället.

Kanan - Rättsjön - Gransjön (8 km)

Denna tur går från parkeringen i Kanan västerut till Rättsjön och Gransjön. Mellan fjällen ekar korpens metalliska rop. Efter ungefär halva vägen finns ett vindskydd med grillplats. För en längre vintertur fortsätter skoterleden mot Virisen och Kittelfjäll. Redan kring snösmältningen syns purpurbräckans mörkt rosa blommor på Rättfjället.

Vårvinter vid Rättfjället och Gaarenstjahkes branter. Foto: Andreas Karlsson.

8. Vaellientjahke

På var sida om den frodiga dalgången mellan Matsdal och Kanan reser sig de branta fjällen. Storknoppen och Vaellientjahke bjuder på storslagna utblickar mot dalgången med den meandrande Matsdalsbäcken samt Södra och Norra Gardfjällsmassiven.

Lillsjön i Matsdal med Grapsan till vänster. Matsdalsåns dalgång och Storknoppens brant till höger. Foto: Lena Lundevaller, juni 2020.

Matsdal - Storknoppen - Vaellientjahke (4 km enkel väg)

Redan när den branta stigen genom granskogen från Matsdal efter någon kilometer planar ut på platån vid Storknoppen är utsikten över dalgången fantastisk. Det lönar sig att fortsätta den ännu brantare stigen vidare till Vaellientjahke med hänförande utsikt mot Grapsan och dalgången. På Vaellientjahkes sydbrant kan på små klipphyllor sydliga arter som backdunört och femfingerört påträffas.

Stigen slutar vid Vaellientjahke men det är relativt enkel vandring vidare över fjället till sjön Bijjie Haavhkanjaevire på andra sidan kommungränsen i Storuman. En mer krävande vandring får den som på tillbakavägen vandrar upp på *Gealta*, 1 301 m.ö.h. eller *Gealtangietjie*, 1 208 m.ö.h. Vandringssträcka inklusive Gealtas topp beror på egna vägval.

''Matsdal. — en drvg mil norr om Dikanäs — är ett utomordentligt exempel på outnyttjade möjligheter för turism. En ganska stor by med underbart vackert läge vid förnämliga marker för skidfärder och vandringar i Gardfjällen.''

Bo Rosén i Västerbottens museums tidskrift Västerbotten 1952

Säker vistelse

Förutom för årstiden lämpliga kläder och utrustning är det liksom vid all vistelse i fjällmiljö viktigt med kunskap om egen förmåga, fjällsäkerhet och fjällens förutsättningar. Meddela färdväg och beräknad återkomst och anpassa fjällturen efter vädret. Vädret kan snabbt slå om i fjällen. Delar av naturreservatet kan tidvis vara otillgängligt till följd av exempelvis hårda vindar, regn- och snöfall, laviner eller höga flöden i bäckar. Det gäller även vid färd längs lederna. Färd över is liksom t.ex. klättring och offpiståkning på fjällsluttningarna sker på egen risk. Naturreservatet har gott om fina naturliga rast- och tältplatser. Enstaka på marken liggande pinnar får nyttjas till ved eller ta med egen ved. Inget skräp får lämnas i naturreservatet.

Beskrivningarna av besöksmålen och turerna måste för en säker vistelse i fjällterrängen kompletteras med bl.a. aktuell karta och aktuell information om ledstatus (t.ex. trasiga broar, lavinfara och skoteravstängningar). Utanför lederna behövs också kompass eller GPS.

Teckenförklaring

Utsikt / fina vyer

*Barn och unga (ej
anpassat för
barnvagn)*

Skidlift

Vattenfall

*Upplåtet fiske,
statens fiskekort
krävs*

*Offpiståkning
möjligt*

*Naturstudier /
stillhet*

*Vandringsled / stig
markerad*

Terrängcykling

*Botaniskt
besöksmål*

*Markerad vandrings-
led saknas men
relativt enkelt och
väl värt att med
hjälp av karta hitta
en egen väg*

Klättring

Fåglar och djur

Skidled markerad

Rastplats

*Geologiskt
besöksmål*

*Markerad skidled
saknas men relativt
enkelt och väl värt
att med hjälp av
karta hitta en egen
väg*

Vindskydd

*Kulturhistoriskt
besöksmål*

*Allmän skoterled,
markerad*

*Rastskydd, ej för
övernattning*

*Särskilt känsligt
område för
störningar, visa
hänsyn till renar
och samernas
arbete*

*Skidspår /
Motionsspår*

*2 – dagars tur
med tält*

En kaxig fjälllämmel. Foto: Johanna Reinoja Cunningham.

Ks §

Au §20

Dnr21/Ks40

265

Remiss Naturresevat Södra Gardfjället, Vilhelmina kommun

Ärendebeskrivning

Au 2021-01-19

Länsstyrelsen i Västerbottens län har tagit fram ett förslag till beslut och skötselplan för naturresevatet Södra Gardfjället i Vilhelmina kommun. Beslutet berör statlig mark.

Vilhelmina kommun, som innehavare av särskild rätt inom området har, i enlighet med 24 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m., tillfälle att yttra sig över förslagen.

Annika Andersson yrkar på att uppdra till kommunchefen att upprätta ett remissvar.

ARBETSUTSKOTTET BESLUTAR

att uppdra till kommunchefen att upprätta remissvar till kommunstyrelsens sammanträde 2021-02-02.

--

Ks 2021-02-02